

VIII. ÉVFOLYAM 5. SZÁM

ZENEKAR

2001. DECEMBER

- Új hangversenytérlem Győrben
- MATÁV – és holnap?
- Búcsú Székely Zoltántól

Kellemes karácsonyi ünnepeket kívánunk minden kedves Olvasónknak!

TARTALOM

<i>Zenekaraink a változások korában</i>	2
Zenei közéletünk	
<i>Újabb felszentelt hely a lélek ápolására</i>	3
<i>Tiszteletjeggyel...</i>	4
<i>Debreceni számvetés</i>	5
<i>Az „ifjú” Belügyi Általános Kht. – Duna Szimfonikusok</i>	7
<i>A filharmonikusok vonatról autóra váltanak</i>	8
<i>Búcsú Székely Zoltántól</i>	9
Magyar muzsikusok külföldi zenekarokban	
<i>Malajziai muzsika magyarokkal</i>	13
Kritika	
<i>A Zene Világnapján</i>	16
<i>Évadkezdés a Zeneakadémián</i>	17
Zenetörténet	
<i>Schubert a győri postakocsin – Esterházyék muzsikusa</i>	18
Egészség	
<i>Kézbántalmak</i>	30
Könyv	
<i>Kész a Ieltár? Tátrai Vilmos: Hegedűszó alkonyatban</i>	33
<i>Havas Kató: Lámpaláz</i>	34
Hangszervilág	
<i>Nagyüzem és kézművesség – épülő hangszergyár Budaörsön</i>	36
Programok	38

ZENEKAR

A MAGYAR SZIMFONIKUS ZENEKAROK SZÖVETSÉGÉNEK, valamint a MAGYAR ZENE-

MŰVÉSZEK ÉS TÁNCMŰVÉSZEK SZAKSZERVEZETÉNEK KÖZÖS lapja, a Nemzeti Kulturális Alapprogram és A NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG MINISZTERIUMA támogatásával.

ALAPÍTOTTA: POPA PÉTER

Az interjúkban elhangzott véleményekkel és kijelentésekkel szerkesztőségünk nem feltétlenül azonosul. Észrevételeknek, helyesbítéseknek készséggel helyt adunk.

A szerkesztőség címe:

MAGYAR SZIMFONIKUS ZENEKAROK SZÖVETSÉGE
1068 Budapest, Városligeti fasor 38.
Telefon: 342-8927 - Fax: 322-5446
e-mail: zenekar@mail.datanet.hu
www.hungorchestras.com

Felelős kiadó és szerkesztő: POPA PÉTER

Nyomdai kivitelezés: PUBLIKITRA

1021 Budapest, Tároगत út 26.

Telefon/fax: 200-7330

Felelős vezető: A Kft. ügyvezetője

ISSN: 1218-2702

Zenekaraink a változások korában

Panta rhei, minden folyik (változik) – mondta Héraklitosz egykoron, s mai világunkra talán még inkább jellemző az állandóság állandó hiánya, úgy látszik, az ember egyre kevésbé ura az általa teremtett világnak, s mint az erősebb ellenféllel küzdő birkózó, már csak a szüntelen pozícióváltástól reméli elveszett egyensúlya visszanyerését.

A körülöttünk örvénylő események valóban kevés fogódzkodót nyújtanak, s az evolúció is arra int, hogy az alkalmazkodás képességének hiánya a dinoszauruszok sorsára jut-tatja azt, aki megáll a rohanók, túlélni vágyók vágójában.

Nem is az a kérdés tehát, hogy hozzáigazítsuk-e magunkat változó környezetünkhöz, hanem az, hogy a mértéket ésszerűen szabjuk meg, ha tehetjük, mert a l'art pour l'art változtatás ha lehet, még veszélyesebb – talán nem felesleges itt a lemmingek példájára utalnom.

Ha a mindenekfelett való ésszerűsítést, a rideg, rövid távú közgazdasági érdekeket nézzük, már végeztünk is, hiszen a szimfonikus zenekarokat – és nem csak a magyarokat – egy olyan fekete dobozzal modellezhetjük, amely némi zaj kíséretében minden betett 10 forintból egyet ad vissza, vagyis igazi finánciális rémálom, s ezen a tényen nem változtat, hogy – feltehetően eufória hatása alatt – kb.10 éve mértékadó körökből felszállt a híre egy önfenntartásra készülő zenekarnak, azóta viszont sem ilyesmit, sem ufót nem láttunk.

Átgondolt változtatásokat persze nagyon nehéz végrehajtani, mert ritka az olyan ember, aki előre látja, hogy a szűzföldeket jobb lett volna feltöretlenül hagyni, bőszi erőműhöz hozzá sem kezdeni, a Kis-Balaton meg nem háborgatni, úgy volt az jó, ahogy az Isten meg a természet megteremtette, s talán a zenekar is, mint hosszú távú fejlődés eredménye, olyan sérülékeny értékeket hordoz, melyeket megsemmisíteni elég egy pillanat, újratemetni pedig tán nem is lehet.

A világ kavargása új és még újabb embereket hoz a felszínre, akik bizonyítani akarnak, legtöbbször jószándékúan, s a korszerűben keresik önmegvalósításuk útját, bontani, újjáépíteni akarásuk mégis sokszor nagyobb bajt okoz a meglévőnél. Tudjuk, a reuma nem halálos, de gyógy módjai sokszor igen, a gyógyszerek mellékhatásai csak hosszú évek után mutathatók ki.

Különösen ajánlott az óvatosság olyan nehezen digitalizálható fogalmak esetében, mint zenekari tradíciók, művészi élmény, kollektív lelkiállapot, szépség, lelki nemesedés, s még sorolhatnám egy tökéletes zenekari lét megannyi kellékét.

Játsszunk el a gondolattal, hogy, mondjuk, Firenzét egy technokrata akarná átkonstruálni, s ennek jegyében lerombolná az öreg házakat, helyükre panelt, ostorlámpát, távfűtést, szocreált és nem sorolom mit tenne (alumíniumajtót biztos), s büszkén várná az elismerést.

Ugye, ismerős szindrómák ezek, s városvédő Ráday jut eszünkbe, akihez hasonlóra a magyar zenekaroknak is nagy szüksége lenne!

Az önálló, önellátó gazdasági egységként működő szimfonikus zenekar is kísérlet még, ami magyar körülmények között legalábbis kockázatos, s egyik módja annak, hogy leplezze azt a könyörtelen ténny, hogy a fenntartók egyre inkább szabadulnának terheiktől, kis habmiban sült pogácsát téve a tarisznyába a végső búcsú előtt.

Valójában egy ilyen, az út szélére tett kismacska szabadságát „elvező” együttes rögtön drágábban kezd működni, mint annak előtte, szigorúbb gazdasági és adózási körülmények közé kerülhet, s olyan adminisztrációs gárdát kell működtetnie, melyre „önállótlan” korában nem volt szükség, mert feladatait a fenntartó jóval nagyobb adminisztrációs szervezete nehézség nélkül látta el, továbbá azelőtt nem tapasztalt bérleti díj, közmű stb. problémákkal szembesül.

Valójában a ráfordítás-közterhek = működés = tárgyi + személyi kiadások egyenletrendszernek a RÁFORDÍTÁS a leglényegesebb eleme, s ennek ésszerű növelése az igazán nehéz feladat, de ehhez hit, akarat, s mindenekfelett rengeteg munka kell, hálátlan és nehéz.

Mint mindenütt, az egyszerű, gyors megoldások nem válnak be hosszú távon, nem hiszem például, hogy egy lecsökkentett létszámú, esetenként kibővített zenekar modellértékű lehetne, ilyesmi csak addig működhet, míg a többitől kivehető az utánpótlás, de nem hihető, hogy a mai honorárium-színvonal lehetővé teszi azt, hogy minőségi, karbantartott emberek (és hangszereik) a kívánt mennyiségben és időben rendelkezésre álljanak, ha meg nincs éppen szükség rájuk, kivett akkumulátorral álldogáljanak a garázsban. S ha még hozzátesszük, hogy évek alatt csiszolódik össze egy igazi zenekar, akkor világos, hogy ad hoc brigádok állnak az út végén, nagy tradíciójú zenekarok helyett.

A feladat az, hogy beláttassuk, az államnak polgáraival szemben is képviselnie kell alapvető kulturális értékeket, s a hivatásos szimfonikus zenekarok jó minőségű működtetése ilyen érdek, mely végül kulturáltabb nemzetben, nagyobb nemzetközi megbecsülésben, s végül közvetett anyagi haszonban (idegenforgalom, országimázs javulása) manifesz-tálódik, s ezért rendkívüli fontosságú, érzékenysége miatt pedig speciális gondoskodást igényel, politikán, napi érdekeken felül áll.

Sok jele látszik az ezzel kapcsolatos kormányzati jóakaratra, a muzsikus-társadalom feladata ennek az akaratnak helyes mederben tartása és erősítése.

Ha a dolgok rossz fordulatot vesznek, ellep bennünket a lektúr, a szappanopera, az igénytelen, primitív lármazene, a gyerekek pedig az iskolában demokratikusan, szótöbbséggel le-szavazzák a nehezebb tárgyakat, mi pedig kesereghetünk, hogy hagyunk tönkremenni valamit örökre, ami szép, hasznos és jó volt. Vigyázzunk mind, hogy ez ne történjék így!

Héthy Apór

Újabb felszentelt hely a lélek ápolására

Új otthonba költözött a Győri Filharmonikus Zenekar

„Napjainkban ritkán adatik meg hazánkban, hogy egy város nagy múltú komolyzenei együttesének otthont adó, a művészek és a zeneszerető közönség által régóta hiányolt, korszerű hangversenytermet adhasson.” Balogh József polgármester ünnepi köszöntőjéből való ez a mondat, az épület pedig, amelyről szó esett, az 1960-ban átadott Rába mozi; ez volt akkor Közép-Európa legnagyobb filmszínháza. A nézőtér kb. 800 személyes volt. A későbbi kisebb átalakítások következtében csökkent a befogadóképesség, de még így is 700 embernek jutott hely.

A 19. századi zenekari megbeszélésekről írt jegyzőkönyveket tanulmányozva meg kellett állapítanom, hogy a problémák, amelyek egy szimfonikus zenekar életében adódhatnak, kísértetiesen ugyanazok voltak az 1800-as évek vége felé, mint napjainkban.

Milyen gondokkal küszködhet egy zenekar, amelynek tagjai a színpadon ülve – a közönség nézőpontjából – boldogan muzsikálnak, a karmester vezényel, egyszóval idilli a kép. A muzsikos fejében pedig eközben a következők játszódhatnak: csapnivaló az akusztika, szinte alig hallom a mellettem ülő kolléga hangszereit, alig látom a kottát, rossz a hangszer stb.

Emlékszem az első komolyabb hangszerekre, amiket kaptunk. Emlékszem a vándorlásra, próbateremről próbateremre.

107 évet megélt zenekarunknak mindedig csak vágyálomként létezhetett egy saját otthon lehetősége. Első próbatermében, a Vasas Művelődési Otthonban vendég volt csak a zenekar – minden próba után ki kellett üríteni a termet, és a hangszerek tárolása is igen nagy nehézségekbe ütközött. A zenekar próbarendje más együttesek próbáinak függvénye volt, és ha azok próbája elhúzódott, a muzsikusoknak akár hosszú félórát is kellett az előtérben várakozniuk. Nagy előrelépésnek számított a nyolcvanas évek elején a saját próbaterem kialakítása az egykori Megyeháza dísztermében. Ez alacsony mennyezetű, hosszú, keskeny terem volt, amelynek akusztikáját függönyökkel, habszivacs lapokkal igyekeztek elviselhetőbbé tenni. Minden esetre ez már saját helyiség volt. „Ez azért is szükséges volt, mivel a nyolcvanas évek második felére jellemző strukturális változások kulturális téren leginkább az intézmények fokozódó

önállóságában jelentkeztek, amivel együtt járt a felelősség növekedése nem csupán a produkciók színvonalával szemben, hanem az intézmény sorsa, további fennállásának kapcsolatában is.” (Sulyok Tamás, az együttes 1884 és 1990 közötti vezető karmestere fogalmazta meg e szavakkal a megfelelő technikai feltételteremtés szükségességét.)

Komoly minőségi fejlődést hozott a zenekar átköltöztetése a Liszt Ferenc utcába. Tágas próbaterem, kisebb helyiségek a szólampróbákra, és végre a zenekari iroda is összeköltözhetett a zenekarral. A saját koncertterem azonban még mindig vágyálom maradt.

A rendszerváltás hajnalán, amikor Győrből is eltávozott az utolsó szovjet katona, kiürült a laktanya és ottmaradt egy egészen jó állapotban lévő művelődési ház, ami valamikor a szovjet katonák kulturális igényeit volt hivatva szolgálni.

A város zenei vezetői partnerek voltak abban, hogy ezt az épületet felújítva a zenekar rendelkezésére lehessen bocsátani. Több helyszíni bejárás, tárgyalás után végül a pénz döntött: az egész laktanya területét a Plaza cég vásárolta meg. Villámgyorsan felépült egy óriási bevásárlóközpont, amelynek területén mintegy 10 moziterem is található.

Valójában ez az esemény pecsételte meg a hajdani híres Rába mozi sorsát. Cikkek sora tudósított arról, hogy a filmszínház csödbe ment, a városi és megyei vezetők pedig azon tanakodtak, miképpen lehetne az értékes épületet, Győr város legjobb akusztikájú

helyiségét hasznosítani. Szerencsére minden körülmények között kulturális cél érdekében szándékoztak állítani. Egy évig tartó huzavona után a város „kivásárolta” a megyét és saját tulajdonba helyezte az ingatlant, majd tervezgetni kezdett. Többek közös gondolkodásának eredményeképpen született meg az ötlet, hogy legyen ez a Győri Filharmonikus Zenekar otthona. A gondolatot egyetértettek a város vezetői; a polgármester, az alpolgármester, a teljes képviselőtestület egy emberként támogatta a megvalósulást.

A közbeszerzési eljárások hozadalmak voltak, a tervezési pályázatot a Vadász és Tsa. cég nyerte – az a tervezőiroda, amely a hannoveri expo magyar pavilonját tervezte és amely megnyerte a Nemzeti Színház tervezésére kiírt pályázatot, ám a munkát végül nem kapta meg.

A kivitelezésért kb. 600 millió forintot fizetett a várost. Külső anyagi segítség nélkül, kilenc hónap alatt készült el az átalakítás. Az épület eredeti állapotából csak a falak maradtak meg. Teljesen új gépészeti berendezéseket (fűtést, hűtést, klímát) telepítettek. Külön mérések előzték meg az akusztikai tervezést, amelynek eredményeként a teremnek valóban kitűnő akusztikája van! A színpadot hangzásjavító és esztétikus faburkolattal látták el. Ami azonban még ennél is fontosabb talán: 153 m²-es hatalmas színpad áll rendelkezésünkre. Ezen a színpadon 160-170 szereplő fér el, s hogy valóban elfér, a nyitókoncerten már ki is próbáltuk.

A színpadbővítés ára az volt, hogy hat nézőtéri széksort meg kellett szüntetni. A hangversenyeremben még így is 500 férőhely maradt. Kiváló akusztika, új széksorok, járulékos helyiségekként öltözők, raktárak, irodák, két vendégszoba várja a muzsikusokat és a közönséget. Az intézményt Richter János győri születésű világhírű karmesterről nevezték el.

2001. november 24-én, a megnyitó ünnepségek első eseményével vettük mind-

ezt birtokba. A termet Balogh József, Győr megyei jogú város polgármestere adta át. Rockenbauer Zoltán Nemzeti Kulturális Örökség minisztert Devich János képviselte, aki a köszöntő szavak mellett a miniszter úr személyes ajándékát, négy és fél millió forintot nyújtott át az együttesnek. Dr. Dézsi Csaba András alpolgármester beszédében a tervezés, építés időszakát elevenítette fel. Magát a gyönyörű intézményt a zenekar igazgatójaként én vehet-

A megnyitó műsora:

Reményi Attila: Intrada for Orchestre (ősbemutató)

Liszt Ferenc: Magyar fantázia

Kodály Zoltán: Psalmus Hungaricus

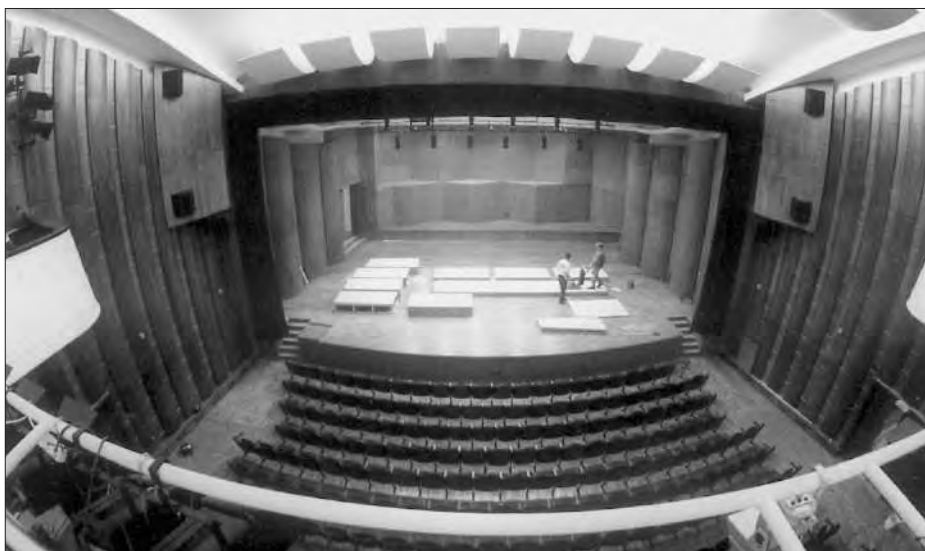
Km.: Jandó Jenő, Wendler Attila

Győri Fesztiválkórus, karigazgató

Balogh Eszter és Katona Tibor

Győri Filharmonikus Zenekar,

vez. Medveczky Ádám

tem át az együttes, a város zenészerető polgárai nevében.

Óriási dolog, ami Győrött történt. Szombathely után másodikként valósult meg a szimfonikus zenekar saját otthonának lehetősége, az, hogy a próbaterem és koncertterem egyugyanazon helyiség, aminek szakmai előnyei szinte felbecsülhetetlenek.

Mi muzsikusok érezzük a város támogatását, azt, hogy szeretik a zenekart és büszkék annak produkcióira. Mostantól kitűnő akusztikai viszonyok és jó körülmények között hallgathat bennünket a közönség. Mindenki örül és boldog – így fejezzük be a 2001. évet.

*Baross Gábor
zenekari igazgató*

TISZTELETJEGGYEL...

Matáv – és holnap?

A 2002-es esztendő vízválasztó a nemzeti telefontársaság életében: megszűnik természetes monopóliuma. Versenytársai ugrásra készen várnak, s a német előképből kiindulva egyes elemzők a távközlési szolgáltatások árának drasztikus zuhanását jósolják. Mások óva intenek a túlzott várakozásoktól: nem eszik olyan forrón a (német) kását. Európa legdrágább telefonpiacáról a külföldi tulajdonostársak sem szívesen mondanak le egyik napról a másikra.

A bizonytalan jövő mindenesetre a cég mecenatúrájában is nyomot látszik hagyni: a Matáv-zenekar dotációja évi 350 millióról 300 millióra módosul. Ez a változás – az inflációt is belekalkulálva – majdnem húsz százalékos támogatáscsökkenést jelent. A közgazdaság törvényszerűségei szerint ekkora hiányt nem lehet „fűnyírószerűen” kigazdálkodni: a villanyszámla és más tárgyi kiadások fix összeggel szerepelnek – így maguknak a bérköltségeknek kell a duplájával csökkenniük, hogy a házi költségvetés egyensúlyban maradjon. Mivel pedig fizetéscsökkentés törvényesen aligha képzelhető el, a létszámot kell leszállítani. A zenész státusoknak 89-ről 49-re csökkentése nagyjából meg is felel ennek az amputálásszerű operációnak. Egy közgazdásznak ezt kell tennie, ha nem akar a menedzsment pénzéhez, kiváltságaihoz nyúlni.

Kérdés persze, hogy egy szimfonikus zenekart közgazdasági alapon kell-e, szabad-e irányítani. Mérvadó vélekedések szerint ötven fő alatti létszámmal nem működtethető komoly zenekar, nem adható elő számos mű a repertoárból, nincs „koncertbiztonság”. Az érdekképviselő 69 státusról szóló köztes ajánlata viszont szakmailag még elfogadható lenne. Mondják azt is: a megfiatalított, lassan összekovácsolódott gárdának a lelkevész el, ha így megcsonkítják: s korántsem biztos, hogy az elbocsátott légió csak a füttyre vár, hogy alkalmi kiegészítő beugrásokra készen álljon – más zenekarok addigra „levadásszák” a legjobbakat.

Nehéz eldönteni azt is, hogy ilyen jövés-menésben ki a „rég” és ki az „új” zenész. Nem tartom valószínűnek, hogy személyes le- és elszámolások volnának a kényszerű nadrágszíjpolitika hátterében: ez a „takarékoskodás” mindenkinek egyformán rossz.

Miközben e változásokat mind a zenekar, mind a zenekari élet nyilvánvalóan megsínyli majd, nem árt emlékeztetni egy alapvető fonákra: ez a cég változatlanul az önzetlen kultúrmeccénás szerepkörében tetszeleg. Imázsához, elfogadottságához hozzátartozik a zenekar fenntartása, s borítékolható, hogy a saját magáról sugallt reklám-önképében 2002-ben jöttányit sem fog visszaközni. Mindeközben kizárja a nyilvánosságot, a sajtót kellemetlen költségvetési döntéshozataláról. Jó, ha a művészek érzik a széljárás változását: keményebb idők jönnek.

Matáv – és holnap?

Csontos János

Debreceni számvetés

Kovács János zenekari igazgató összefoglaló írása abból az alkalomból, hogy egy vezetői ciklus lejártá után számot adott eddig végzett munkájáról, és ismertette a közeljövő legfontosabb teendőit.

1. Szakmai helyzet

A Debreceni Filharmonikus Zenekar 1923-ban alakult, és Ábrányi Emil vezetésével hamarosan az ország első jelentős vidéki zenekarává fejlődött. Zenekarunk ebben, a 2001-2002-es évadban ünnepli hivatásossá válásának 50. évfordulóját, a következő évadban pedig megalakulásának 80. évfordulóját. 1952-ben vált az együttes függetlenné, ami nemcsak Debrecen, hanem az ország zenei életének is jelentős eseménye volt. A zenekar hivatásossá válását nem lehet eléggé hangsúlyozni, mert létrejött egy város zenekultúrája kialakulásának legfontosabb alapfeltétele lett. Nagyon dinamikus és eredményes fejlődés indult el Rubányi Vilmos karmester és Berg Ottó másodkarmester irányítása alatt. A zenekar Debrecen legnagyobb jelentőségű együttesévé vált. Jelenleg Kollár Imre vezető karmester munkája biztosít óriási előrelépést a zenekar szakmai fejlődésében; ennek alapfeltétele, hogy maga foglalkozik a muzsikussal az alapozó műhelymunkától a legmagasabb szintű előadásokig. Elsősorban neki köszönhető a sok sikeres hangverseny, amelynek eredményeképpen Debrecen Város Önkormányzata 1999-ben Pro Urbe díjjal jutalmazta a zenekar munkáját. Ezen kívül számos más országos szintű elismerést kaptunk, 1987-ben a „Legjobb zenekari munkáért” elismerést, 1989-ben „Pro Urbe” díjat, 1991-ben „Bartók Béla–Pásztor Ditta” díjat.

A komolyzenét igénylő közönség körében végzett vizsgálatok azt igazolják, hogy rendkívül nagy felelősség hárul a zenekarokra, mert tevékenységük jelentősen befolyásolja a zene iránti igények létrejöttét és megerősödését.

A magyar zenei képzés sokféle formában bizonyította, hogy jelentős, nemcsak társadalmunk, de a világ számára is nagy értékek létrehozására képes.

A zene megtartotta értékteremtő és megőrző funkcióját.

2. Kulturális szerepvállalás

A zenekar nagy szerepet vállal az esztétikai nevelés és a közművelődés feladatrendszerében. A Debreceni Filharmonikus Zenekar évtizedek óta résztvevője és szervezője az évadonként mindig megújuló nagyzenekari

hangversenysorozatoknak. Részt veszünk a Filharmónia Kht. által szervezett hangversenysorozatokon, az évente megrendezésre kerülő Debreceni és Budapesti Tavaszi Fesztiválon, őszi Fesztiválon, a Békéstarhosi Zenei Napokon. Nagy sikerű saját szervezésű sorozatunk volt a „Világjáró zongoraművészek”, a Beethoven összes szimfóniáját bemutató sorozatunk. Ebben az évadban folytatódik legújabb sorozatunk, amelyben Mahler összes szimfóniája közül sorrendben a IV. szimfónia hangzott el szeptemberben. Tavaly indítottunk el egy nagy vállalkozást: a Debreceni Tavaszi Fesztiválon zenei különlegességgel leptük meg a közönséget. Olyan opera hangversenyszerű előadására vállalkoztunk, amelynek bemutatása a debreceni színházban nem megoldható. Puccini Turandotja óriási sikert aratott, a fesztivál kiemelkedő előadása volt. Ebben az évadban a Zene Világnapján Verdi Otello című operáját adtuk elő a hangversenyteremben telt ház előtt, szintén nagy sikerrel. Mindkét előadásunkat a MATÁV támogatta. A következő évadra tervezzük új sorozatunk indítását, melyben Brahms szimfóniáit adjuk majd elő.

Szívesen mutatjuk be kortárs zeneszerzők műveit. A Debreceni Filharmonikus Zenekar számára írta Antonio Anichini Requiem című művét, amelynek bemutatója 2001. november 15-én volt a Nemzeti Énekhar közreműködésével. Laczó Zoltán Vince szintén zenekarunkat tisztelte meg azzal, hogy nekünk írta Millenniumi Te Deum című művét, amelynek bemutatásának időpontja december 10. Az előző évek során előadtunk többek között Vajda János, Bujtás József, Farkas Ferenc, Szokolay Sándor műveiből is.

Hangversenyeinken saját zenekari művészeink is lehetőséget kapnak szólista feladatok teljesítésére. Az elmúlt években szólistaként fellépett Bögös Béla fuvolaművész, Rózsa Katalin fuvolaművész, Hotzi Péter fuvolaművész, Ludmány Antal oboaművész, Szabó János klarinétművész, Csősz János trombitaművész, Hatvani Pál hegedűművész. Rendszeresen szerepelnek velünk együtt a város elismert művészei és zenepedagógusai is, rendszeres szólistánk Duffek Mihály zongoraművész, Grünwald Béla zongoraművész, Papp Sándor gitárművész, Fátyol Rudolf hegedűművész.

3. Vendégek, hangfelvételek

Céлом vendégkarmesterek és kiváló vendégszólisták meghívása és debreceni szólisták hangversenyeinken való szerepelése.

Ennek jegyében ebben az évadban vendégkarmestereink Daniel Grossmann Németországból, Massimo Niccolai Olaszországból, Leslaw Saleczky Lengyelországból, Francisco Estevez Spanyolországból, Enrique Batiz Mexicóból, Klaus Eisenmann Németországból.

A zenekar első CD-lemezét az IBM támogatásával 1995-ben vette fel Kollár Imre vezényletével, Mozart C-dúr „Linzi” szimfóniáját és Mozart C-dúr zongoraversenyét Bogányi Gergely közreműködésével. Következő hangfelvételeink 1999-ben Bruckner IV. Esz-dúr „Romantikus” szimfóniája dupla CD-n Kollár Imre vezényletével, Johann Strauss „Válogatás a szerző műveiből” című lemez Kollár Imre vezényletével, Puccini áriák Kukely Júlia előadásában Dénes István vezényletével, az „Éljen a magyar” Operettbál 2000 című lemez, valamint és Lukács László által előadott Bariton áriák.

4. Kapcsolatok a városi zenei intézményekkel

A Csokonai Színház operatársulatával való együttműködés kiegyenlített. Közös célunk, hogy egyre magasabb szintű operaelőadások létrejöttét tegyük lehetővé.

Továbbra is a bő oratórium-kínálat jegyében folytatjuk eredményes kapcsolatunkat a Debreceni Kodály Kórusal.

A város zenei intézményeivel folyamatos és jó munkakapcsolat alakult ki. A rendszeres egyeztetéseknek köszönhetően a Debrecenben rendezett hangversenyek elosztása folyamatos és kiegyensúlyozott.

A Konzervatóriummal történt megállapodásunk egyben az oktatásba való bekapcsolódásunkat is jelenti, amely a főiskolai és egyetemi hallgatók zenekari gyakorlatát segíti, készíti elő. A Konzervatórium szólamismeret tantárgy oktatásának keretében a Debreceni Filharmonikus Zenekar 3. 4. 5. éves hallgatókat fogad próbáira, szükség szerint előadásaira. A hallgatók részt vesznek az adott évad programjából kiválasztott

hangversenyek próbafolyamatában, koncertjén, a két intézmény képviselőinek egyeztetése alapján. Az együttműködés célja a hallgatókat a zenekari élet valóságával megismertetni, és hogy az utánpótlás (vagyis a főiskolai egyetemi hallgatók) ne csak az intézményen belül működő szimfonikus zenekarban, hanem a város zenekarában is aktívan részt vegyen, és gyakorlatot szerezzen.

5. Munkakörülmények

Több évtizedes problémánk volt, hogy a zenekar csak kis területtel rendelkezett, özszezsúfolva dolgozott, nem volt megfelelően biztosítva a magas színvonalú munkavégzés egyik legfontosabb feltétele, a kellő számú próbahelyiség, pihenőhelyiség, társalgó. Sok éven át tartó levelezésünknek köszönhetően több lépcsőben jutottunk előre e probléma megoldása terén.

1995. október elsejétől az eddigi 350 m² bővült 127 m²-rel és 2000. február elsejétől ismét bővült 194 m²-rel. Ezzel sokat javult a próbalehetőségünk, jut hely gyakorlásra stb.

A Debreceni Filharmonikus Zenekar 2000 első félévében kapta meg a Simonffy utca 1/c. teljes első emeletét, így a zenekar összesen 671 m² területtel rendelkezik. Az első emeleten kialakítottunk egy új próbatermet, gazdasági irodahelyiségeket és pihenő helyiségeket. Az új próbateremben próbál a zenekarunkon kívül a Lyra Szimfonikus Zenekar, a Kodály Zoltán Zeneművészeti Szakközépiskola zenekara, a Simonffy Emil Zeneiskola zenekara is. Képzőművészeti kiállításokat rendezünk e teremben, első kiállítónk Molnár Sándor grafikus művész volt. A pihenőhelyiségek a zenekari kiségitők, vendégművészek próbák közötti pihenését szolgálja. Megoldódott a régóta tervezett légkondicionáló berendezés felszerelésére, a villany korszerűsítése, a gázkonvektorok felújítása a II. emeleten. Tervezzük az első emeleti irodahelyiségekbe és a próbaterembe is légkondicionáló berendezések felszerelését és a villany korszerűsítését.

6. Hangszerek

A működésünkhöz igen fontos hangszerek milliókba kerülnek. Az egyetlen megoldás az 1993-ban induló miniszteri pályázati kiírás volt, amely lehetővé teszi a hangszerbeszerzést, koncertszervezést. Ezt a pályázatot csak önkormányzat által működtetett,

önállóan gazdálkodó szimfonikus zenekarok nyerhetik el.

7. Létszám, szolgálat

Zenekarunk létszámának alakulása: 1994-ben 76 fő, 2001. június 30-án 86 fő, július 1-től 93 fő

E létszámemelkedés oka, hogy 1994-től kezdve folyamatosan kérjük a zenekar létszámának bővítését, és az évek során sikerült 10 fő zeneművész státuszt kapni. Az új gazdasági egység megalakulása következtében a gazdasági iroda létszáma 7 fővel emelkedett.

Kovács János

2001. július elsejétől gazdaságilag a zenekarhoz tartozik hat gazdaságilag részben önálló, részjogkörrel rendelkező intézmény, a Debreceni Városi Könyvtár, a Debreceni Kodály Kórus, a Mezon Ifjúsági Információs és Tanácsadó Iroda, a Tourinform, az Újkerti Közösségi Ház és a Csapókerti Közösségi Ház.

A Debreceni Filharmonikus Zenekari művészek 90 %-a főiskolai, egyetemi végzettséggel rendelkeznek.

A Debreceni Filharmonikus Zenekar éves maximális szolgálatszámra való kötelezettsége 308 szolgálat. Ezt vonós-, fafűvós-, rézfűvós-, ütős szólampróbák, tutti próbák, opera-, operett előkészítő-, zenejavító-, üld- és színházi próbák, az ezekhez kapcsolódó hangversenyek, színházi előadások, operagála előadások, operett gála koncertek alkotják. Az éves kötelező szolgálatból 150 szolgálatot a Csokonai Színházban teljesítünk térítésmentesen.

8. Működési terület

A zenekar hangversenyait a debreceni Teremben, a Kossuth Lajos Tudományegyetem aulájában, a Református Nagytemplomban, a Szent Anna székesegyházban, a Hódos Imre sportcsarnokban, a DE Liszt termében, a szabadtéri színpadon, a Kossuth téren tartja. Budapesten a Zeneakadémián, a Vigadó hangversenytermében, a Nemzeti Galériában, a Budai Várban, a Madách Színházban, a Thália Színházban, a Stefánia Palotában hangversenyeztünk. Ebben az évadban két hónap alatt 11 alkalommal vendégszerepeltünk Budapesten. Több alkalommal adtunk koncertet Nyíregyháza, Miskolc, Szolnok, Békéscsaba, Békéstarhos, Tiszaújváros, Tiszavasvári, Hajdúnánás, Hajdúböszörmény, Hajdúhadház, Szeged, Kecskemét, Győr, Szombathely színházaiban, illetve hangversenytermeiben. A zenekar teltház előtt koncertezik, akár nagyszámú bérletes, akár az egyedi hangversenyeken (szabadtéri, jótékonysági, gálakoncertek stb.). Van tehát piaca az együttesnek, mind a közönséget, mind a fellépési lehetőségeket illetően.

Számos külföldi kapcsolattal rendelkezünk, rendszeresen vállalunk külföldi fellépéseket Németországban, Olaszországban, Franciaországban, Norvégiában, Finnországban, Dániában, Svédországban, Svájcban, a Benelux Államokban.

Ebben az évadban rekordot ért el a Debreceni Filharmonikus Zenekar hallgatóságának száma. Pár évvel ezelőtt az ötezer fős hallgatóság Hamburgban a Debreceni Filharmonikus Zenekar előadásán igen nagy létszámnak tűnt. Majd két évvel később Lyon városában Luciano Pavarotti hangversenyén 30 ezer fős hallgatóság előtt szerepeltünk. 2001. július 7-én viszont Debrecen város térvátó ünnepségén 90 ezren hallgatták Beethoven IX. szimfóniáját. Ekkora nézősereg előtt nem szerepelt még zenekarunk. A megújult téren egyre több zenei eseményt szerveznek, ez sok lehetőséget ad a zenekar számára új zenei csemegék nagyszámú közönség előtti bemutatására.

Az elkövetkező évadokban a korábbi időszakokban elindított sorozatokat szeretnénk tovább folytatni. 2003. március 31-én kerül sor a zenekar történetében egy kiemelkedően fontos hangversenyre. A Debreceni Tavasz Fesztivál záró hangversenyét a Bartók Rádió egyenes adásban 31 országban fogja sugározni.

Az „ifjú” Belügyi Általános Kht. – Duna Szimfonikusok

Újságírók közt van egy arany szabály: „kerüld a közhelyeket!” Távol álljon tőlem a lázadás, de úgy érzem, ez egyszer megbocsátható, ha megszegem ezt. Sőt. Nem átallok egyszerre két sablonosnak tűnő mondást is leírni, kérem, nézzék ezt el nekem.

„Nehéz, hányattatott sorsa van a mai művészeknek.” „Szegény ember vízzel főz.”

Arra, amin ma, a hazai komolyzenei együtteseknek, köztük az idén negyven éves BM Duna Szimfonikus Zenekarnak kell keresztül menni, még nem született közhely. De talán az előbbi kettő keveréke lehetne az.

Mint ahogy az már a Zenekar újság korábbi számaiban megjelent, a BM Duna Szimfonikus Zenekar sem kerülhette el a változást, a közalkalmazotti státus nem volt többé járható út, lépni kellett. 2001. április 1-jétől a zenekar közhasznú társaságként működik tovább. A lap legutóbbi beszámolójában Szklenár Ferenc művészeti igazgatót a változás okairól, módjáról, lehetséges következményeiről kérdezték, s ő készségesen válaszolt is, bár még alig száradt meg a tinta a közhasznú társasággá válásról szóló papíron.

Lássuk, hogyan alakultak az újjászülött egyesület első hónapjai!

Az első és legfontosabb: bekerültünk egy nagy családba, a Belügyi Közbeszerzési és Beruházási Közhasznú Társaság részévé váltunk. S mint, ahogy ez egy jó családhoz illik, a társaság biztos háttérrel nyújt, de szakmai önállóságot biztosít, ezáltal új, izgalmas lehetőséget kap a zenekar. A művészeti vezetés a régi: továbbra is Szklenár Ferenc a művészeti igazgató, Deák András vezető karmester pedig immár tíz éve dirigálja az együttest. Bár senki nem hangoztatta, mindenkiben felmerült a kérdés: vajon hányan nem fogják vállalni az új helyzetet, megmarad-e a régi csapat? Büszkén jelenthetjük, egyetlen muzsikos sem rettent vissza a kihívástól, kitartottak a zenekar mellett, a társaság a régi, s ha lehet, még lelkeesebb is!

Az elégedettséghez természetesen hozzátartozik az a tény is, hogy sikerült az átalakulást úgy véghezvinni, hogy a „piszkos anyagiak” ne mérgezzék a hangulatot, a vezetőség próbálta a lehető legjobb megoldást megkeresni. A közalkalmazotti jut-

atások jelentős része megmaradt, például az éves BKV bérlet, 13. havi fizetés, ruhapénz, étkezési jegyek, s jövőre kilátásba helyezték a hangszerhasználati hozzájárulást és a smink pénzt is.

Mindez nagyon jó, de természetesen nem elég egy mai versenyképes fizetés eléréséhez, ezért a zenészek tanítványokat vállalnak mellékállásban. A repertoár továbbra is igen széles, a barokktól a XX. századi zenéig szinte minden stílusban otthon vagyunk, közel száz nagyzenekari koncertet adunk évente. Az állandó zenekari szólisták mellett a zenekar szívesen játszik együtt vendégszólistákkal is, rendszeresen lépünk fel kamaragyüttesekkel, ami próbajátéknak is kiváló.

Az önállóság persze hátrányokkal is jár. A társulat ezentúl egy fix összeggel gazdálkodhat, ami a bérekre és járulékokra elegendő, állami támogatást nem élvez. A kötelezően előírt bevételek megszerzése nem könnyű, igyekszünk ezt kompenzálni a Duna koncertekkel, külső felkérésekkel. További kiesést jelent az is, hogy a bevételen immár osztozni kell az állandó hangversenyszínhelyet nyújtó Duna Palotával. A zenekar saját terhére négy sorozatot tud fenntartani: Téli-tavaszi bérlet és két ifjúsági bérletsorozat. A bérletek viszonylag olcsóak, ellenkező esetben sokan nem engedhetnék meg ezt a fajta igényes, tartalmas szórakozást.

A cél vezérelte a vezetőséget akkor is, amikor úgy döntött, mind szeretett törzsközönségének, az időseknek, mind az ifjú tehetségeknek kedvezni fog, mégpedig úgy, hogy a fiatal muzsikusok szárnypróbálgatásait kedvezményes jegyekkel tekinthetik meg a kisnyugdíjasok. A fiatal talentumok közül engedjék meg, hogy kiemeljek néhányat, a teljesség igénye nélkül: Fejér András harsonaművész, aki a Berliini Szimfonikus Zenekar szólóharsonánása, Nagy Róbert pedig a Bécsi Filharmonikusok kiváló csellistája.

A zenekar egyik szívügye az ifjú zeneszerzők felkarolása, ezért igyekszik minél több lehetőséget nyújtani a bemutatkozásra. Legközelebb a debütáló fiatal komponista, Kovács Zoltán: Álomtáncok című művét fogja előadni a zenekar. S végül, de nem utolsósorban, a karmesterképzős növendékeket is szívesen vezetjük be a nagybetűs zenei életbe.

A zenekar nemzetközi kapcsolatai 1983-ig nyúlnak vissza, az elmúlt években négy alkalommal léptünk fel Passauban, szimfonikus és oratóriumi előadásokkal. Németországgal, Svájjal különösen jó a kapcsolat, mindig nagy szeretettel várnak minket, s a tapsvihar magáért beszél...

A közhasznú társasággá válással számunkra új utak nyíltak meg: végre mi is pályázhatunk, amit a BM-mel való szoros kötelék miatt eddig hiába próbáltunk. Első lépésként a Nemzeti Kulturális Örökség minisztériumától kaphatunk egy igen nagy összegű, tízmillió forintos támogatást. Továbbá terveink között szerepel a hangszerállomány felújítása, valamint egy, a zenekarról szóló ismeretterjesztő kiadvány megjelentetése is.

Nem tisztem következtetéseket levonni, de azt hiszem, megmérettünk és megfeleltünk. Nem volt sima a változás útja, de a felettesek kompromisszum-készsége, zenészeink feltétlen hűsége, és a muzsikáláshoz való elhivatottsága volt a kulcs a sikeres átalakuláshoz.

Sem a közönség, sem a zenésztársadalom nem lesz soha teljesen elégedett. Ez nem az a világ. De, ha van egy lehetőség, még ha kényszernek tűnik is, meg kell próbálni megragadni, és kihozni belőle a legjobbat, hogy a muzsika iránt elhivatott zenészek szívesen és boldogan szerezzenek örömet a hálás, zeneszerető közönségnek.

*Bencsetler Brigitta
kulturális ügyintéző*

A BM DUNA SZIMFONIKUS ZENEKAR PRÓBAJÁTÉKOT HIRDET

koncertmesteri és első hegedű állandó kíségtői állásra

A próbajáték időpontja:
2002. március 11. 10 óra

A próbajáték helye:
XII. Németvölgyi út 41.

További információk:
06-30/367-8610
telefonszámon

A filharmonikusok vonatról autóra váltanak

Kovács Géza szerint a zenészek a kht-ben sem veszítik el az eddig szerzett jogukat

Alapfeladatainak változatlanul hagyásával 2002. január 1-től közhasznú társasággá alakul a Nemzeti Filharmonikus Zenekar, Énekkar és Kottatár. Az átalakítás lebonyolítását az intézmény igazgatója, Kovács Géza irányítja, július 15-től miniszteri megbízással. A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának közleménye szerint a rugalmasabb gazdálkodás igénye már évek óta felvetette az intézmény működési kereteinek megváltoztatását. A kultusztárca szerint a gazdasági társaságként való működés az alapfeladatok ellátására szolgáló pénzeszközök rugalmasabb, célirányosabb kezelését és költségvetésen kívüli pénzforrások könnyebb befogadását teszi lehetővé, s ezzel hatékonyabban szolgálhatja a kitűzött művészi célok elérését. Az átalakításról, s az ezzel járó változásokról a miniszteri biztos, Kovács Géza beszélt, aki úgy fogalmazott, hogy eddig vonattal jártak, januártól pedig autóval.

– Sok éven át nem volt önálló ez az együttes, hiszen a Nemzeti Filharmónia keretein belül működött.

– Így igaz, mindez évtizedeken át funkcionált, de aztán a kilencvenes évek közepére már egyre nyilvánvalóbbá vált, a szimbiózis tovább nem működik, más megoldást kell találni. Átalakították a Filharmóniát, s meghúzták az állami intézmények körét és az együttes 1998. január 1-től nemzeti alapintézmény lett. A társulat művészi munkája alapján már ekkor is közel volt ahhoz, hogy megfeleljen a nemzeti címnek, de kevés volt a pénz, nem voltak jó minőségű hangszereink és nem tudtunk igazán neves vendégművészeket hívni. Tavaly aztán, hosszas vajudás után, a kormányzat megháromszorozta a költségvetésünket és a művészeti vezetők által kívánt személycserék végrehajtásában is segített. S hogy minden rendben van-e a működésünkkel, ezt is vizsgálták, hiszen 1998-2000 között kilenc ellenőrzést végeztek nálunk, köztük APEH, tb, átfogó felügyeleti ellenőrzést, emellett a Számvevőszék is eltöltött velünk néhány hónapot.

– Minden tisztázódott hát ahhoz, hogy egy másfajta működési rendszert lehessen létrehozni?

– A Kht-vá alakulás gondolata először 1999. februárjában merült fel. Aztán tavaly megkaptuk a kiemelt állami támogatást, megtörténtek azok a személyi válto-

Kovács Géza

zások, amelyeket a zeneigazgató óhajtott. Ezt követően döntött úgy a kultusztárca, hogy a jövőben ne nemzeti alapintézményként működjön a zenekar, hanem közhasznú társaságként. Tíz esztendeje minden kormány fontolgatja, hogy csökkenti a közfenntartású intézmények és közalkalmazottak számát, hiszen más formában

mindez ugyanolyan hatékonyan működhet. A kultúra területén több közhasznú társaság dolgozik, a hivatásos zenekaroknál ezt a folyamatot a Dohnányi Ernő Szimfonikus Zenekar kezdte el, a Rádiózenekar pedig például már 1994-től nem intézményi keretben, hanem részvénytársaságként dolgozik. A nemzeti intézmények között ott a Nemzeti Színház Rt. vagy az Állami Népi Együttes, amely a Hagyományok Házának része lett és nem lepődnék meg, ha a közeljövőben átalakulna, ugyanúgy, mint esetleg az Operaház. A kormányzat végül úgy döntött, hogy a piachoz közelebbi helyzetbe hozza az együtteseket, társulatokat, s ebben a folyamatban a Nemzeti Filharmonikus Zenekar, Énekkar és Kottatár is részt vesz.

– De továbbra is ugyanúgy megkapják majd a kiemelt állami támogatást, mint eddig?

– Igen, ez az összeg változatlan marad a közhasznú társasággá alakulást követően is.

– S mi lesz a hangszerek sorsa, amelyek állami tulajdonban vannak, de a zenekar tagjai használhatják őket?

– Ezek a vagyontárgyak a kht. tulajdonába kerülnek.

– A Nemzeti Színház szomszédságában épülő koncertterem is a Filharmonikusoké lesz?

– Igen, de természetesen nem csak mi fogunk majd ott muzsikálni. Egyébként az az épület végre már saját otthonként szolgál számunkra, ahol számos helyszínt, az öltözőket, a próbaszobákat, a kottatárat is a mi igényeink alapján készítik el, s mi leszünk a Nemzeti Koncertterem üzemeltetői.

– *Miért éri meg az államnak, hogy inkább kht-ként működtessen egy együttest, mint továbbra is nemzeti alapintézményként?*

– A Kht-s forma szabadabb gazdálkodást jelent, a pénzeszközöket valóban rugalmasabban, célirányosabban lehet kezelni, míg a kincstári rendszerben rendkívül nagy a merevség, havi bontásban érkeznek a különböző összegek. A kht. esetében vonzóbb feltételeket lehet kínálni a mecénásoknak, szponzoroknak. A közhasznú társaság egyébként úgy működik, akár egy Kft, csak a keletkező profitot vissza kell forgatni.

– *A muzsikuskok és természetesen a Nemzeti Énekkar tagjai, januártól már nem közalkalmazottak, hanem a kht. alkalmazottjai lesznek. Mennyiben változnak így meg a munkafeltételeik, csökken-e azoknak a juttatásoknak a köre, amit eddig kaptak?*

– A szándék az, hogy minden szerzett jog, a kollektív szerződés, a tizenharmadik havi fizetés és egyéb juttatás ugyanúgy megmaradjon a jövőben is, mint eddig. Egy dolog biztosan nem lesz, MÁV arcképes, félárú igazolvány. Természetesen a kht-vá alakuláskor születik majd új kollektív szerződés, új szervezeti szabályzat és új üzleti terv, de mindez kedvező lesz minden itt dolgozó számára. A muzsikuskoknak nem lehet egzisztenciális félelmük, hiszen az alapító minisztériummal több esztendőre köthetünk közhasznú szerződést, s a jövőben is változatlan marad a fizetés, sőt a terv az, hogy ebbe az összegbe az inflációs rátát is beépítjük.

– *Közalkalmazottként azonban védettebbek voltak.*

– Teljesen egyértelmű, hogy a közalkalmazotti jogviszony jelenti a legnagyobb védelmet, de az új, most készülő kollektív szerződés is jelentős biztonságot nyújthat majd. A muzsikuskoknak erről az átalakításról azt mondtam, olyan ez, mintha a hagyományos üzemű autót turbóra cserélnénk, vagy hogyha a vonatról átszállnánk egy gépkocsiba.

– *S hogy állnak az eddigi, elbocsátások miatti munkaügyi perek?*

– A bíróság eddig másodfokon két ítéletet hozott, s ezekben helyt adott a felpere-seknek. Az ítélet szerint jogtalan volt az elbocsátásuk, így az intézménytől megkapják a jogszabályban előírt összeget, de a visszahelyezésüket a bíróság elutasította. Összesen hat ilyen per zajlik s van egy másik munkaügyi eljárás is, amelyet mi nyertünk meg.

– *Hogyan folytatódik a jövőben a meghallgatási rendszer, hiszen most a nemzeti intézménynél mindezt miniszteri rendelet szabályozta? Mi lesz a kht-nél?*

– Megállapodtunk az érdekvédelemmel abban, hogy a jelenlegi minősítést belső szabályozásként folytatjuk, s okulva az eddigi tanulságokból, átalakítjuk, szélesítjük a bírálat alapjait. A minősítésre elvileg kétfévente kerül majd sor, de minden muzsikusk kérhet új minősítést, ha jobbnak ítéli teljesítményét az előzőleg megállapítottátnál.

R. Zs.

Búcsú Székely Zoltántól (1903–2001)

1919 őszén egy mindössze 16-éves gimnazista, Székely Zoltán nevezetű, belépett a Hubay-„művek” kapuján. Vagyis Hubay Jenő művészképző osztályába, amely valóban kiérdemelte a „művek” meghatározást, hiszen Szigeti Józseftől Zathureczky Edéig, Székely Zoltántól Lengyel Gabrielláig szinte nagyüzemi módszerekkel, futószalagon gyártotta világra szóló hegedűsök egész sorát. Székely két tanévet töltött a Hubay-osztályban. Növendékkoncerten játszott Brahms Hegedűversenyét (1920. április 25.), Hermann Pál csellistával, testilelki jóbarátjával Brahms Kettősversenyét (1921. február 25.), végül, mielőtt a Zeneakadémiát elhagyta, mestervizsgaként, egy Bach-szólószonáta Andante és Presto tételét, Hubay 1907-ből való, op. 101 jelzésű 4. Hegedűversenyét és Joachim József variációit.

Közben zeneszerzést is tanult a Zene-művészeti Főiskoláról éppen kitiltott Ko-

dály Zoltánnál. Hermann Pállal együtt látogatták magánóráit Kodály Áldás utcai otthonában. Nem számított ritkaságnak ama korban, hogy hangszeres előadóművészek készülő fiatal muzsikuskok kompozíciót is tanuljanak. Kodályhoz is járt Gát József, Kentner Lajos, Wehner Tibor pianistánk, a hegedűs-brácsás Lehner Jenő, ki csakhamar Rudolf Kolisch nevezetes Wiener Quartettjének lett tagja s Amerikában várta nagy karrier, a fuvolás Jeney Zoltán (hogy csupán néhány nevet említsek).

A zeneszerzés-stúdiumok célja jellemzően az volt, hogy a hangszeresek többet tudjanak meg a zenéről annál, amit fő-tárgy-tanáruktól elleshettek. Székely Zoltán, legalábbis pályakezdése idején, kivétel e sorban, mivel ő valóban komponált. Hegedű-szólószonátát (Op. 1), Polyphon et Homophon címmel hegedű-gordonka duót (op. 2), – utóbbit, meglehet, Kodály

Duójának inspirációjára. E két kompozícióját a 20-as években megjelentette a kor egyik legfontosabb kortárs zenei kiadója, a bécsi Universal Edition. Vonósnégysége, Gordonkaversenye kézirat, hogy előadták-e egyáltalán, nem tudom. Azt azonban igen, hogy Szólószonátáját maga mutatta be az Új Zene Nemzetközi Társasága (IGNM, ISCM) velencei kamarazene fesztiválján, 1925-ben. A kor egyetlen nemzetközi műsorú fesztiválja volt ez, első éveiben csak új kamarazenét mutatott be. 1925-ben kísérletképp, egyetlen évre ketté vált a zeneünnepp. Kamarazene a lagúnák közt, zenekari művek Prágában. Székely darabját rokonszenvező érdeklődéssel hallgatta Velencében Igor Stravinsky és Arnold Schoenberg, a múlt század két óriása, ki épp ott és akkor veszett össze látványosan. (Mint nem túlságosan ismert itáliai epizódot, itt említem meg, hogy 1929 őszén maga Mussolini, aki va-

lamilyen szinten hegedült, fogadta Rómában Székely Zoltánt s neki – a Pesti Napló 1929. november 22-i száma tudatja – nagy elismeréssel nyilatkozott Bartókról.)

A 20. század három klasszikusa közül, legkorábban Bartók ismerte fel Székely Zoltán nem-köznapi tehetségét. Figyelmét Kodály irányította a fiatal, épp, hogy végzett hegedűsre. 1921-ben és 22-ben mindjárt három budapesti Bartók-estnek volt vonós közreműködője. Játsozták Debussy Szonátáját (1921. április 23.) a Zeneakadémián, majd a zsúfolásig megtelt Vigadóban Bach E-dúr szonátáját, Szymanowski Három mithosát (1921. november 12.), harmadjára Ernest Bloch brácsa-zongora Szvitjét (1922. január 18.). Meglehet, ez volt a hegedűművész egyetlen nyilvános brácsaprodukciója. Bővítményként hozzá kell fűznöm, az idő tájt a két vonós hangszer még nem adta be a válópert. Például: Szerémi Gusztáv, az operazenekar brácsaszólamának vezetője hegedűsöket tanított a Zeneakadémián.

E három hangversenyt bízást tekinthetjük Székely Zoltán nyilvános bemutatkozásának. A kritikák szerint „tehetséges gyermekhegedűs”, „bízató tehetség”, „elsőrangú hegedűs”, „derék fiatal hegedűs”, „kiváló hegedűs”, olvasni a „kitűnő képzettségű, tehetséges Székely Zoltán”-ról.

Zenekritikus eleim tudni vélték: Svájcba készül. Valóban külföldre tartott, de Hollandiát választotta 1922-ben. Nem volt ebben semmi rendkívüli akkoriban. Ötcsillagos vonósokban, pianistákban, énekesekben oly hihetetlen túltermelés volt az országban, ebben a kicsiny országban, hogy roppant méretű volt a megélhetési kivándorlás Európába de az Atlanti Óceán túlpártjára is.

Úgy 26 éves korára a hollanddá nem vált magyart Európa nagyvárosai ünnepték (Anglia, Francia-, Német-, Olaszország), Budapestnek is szívesen látott, illetve hallott vendége. Hegedű ügyekben ugyan cseppet sem vagyok autentikus – a vonóscsalád az egyetlen hangszerceport, amelyet még a legdilettánsabb fokon sem

tudtam megszólaltatni soha; csupán a tokja, az járt olykor, hölgyeket megillető lovagi szolgálatként a kezemben, lett légyen beltartalma hegedű vagy akár sárgaborsó. Nem tartom magam tehát illetékesnek, miként Kárpáti János, vagy Kroó

cok (1915) – eredeti címében a „magyarországi” határozó is szerepelt, ezt Trianon után törtölte kényszerűen és tényszerűen a zeneszerző – javarészt hegedűs népzene-szek dallamainak feldolgozása? Akár ismerhette is a forrást, hisz Bartók kedvtelve forgatta le jó embereinek a népzenei gyűjtését rögzítő fonográfhangereket. Nos, ha így, ha úgy, Székely Zoltán legkésőbb 1925-ben átírta e művet hegedűre és zongorára. Ő is mutatta be 1925. október 5-én Arnheim holland városkában, a szintén Kodály-tanítvány Frid Géza pianista közreműködésével. Az átiratot maga a szerző hitelesítette: „Székely Zoltán, egy elsőrangú fiatal hegedűsünk, írta át nagyon ügyesen” (levél, 1926. szeptember 18.). Az átdolgozó érdeme, hogy a transzkripció mindmáig roppant népszerű pódiumdarab.

Ezt a változatot 1926-ban kinyomtatták, Székely hegedűgordonka átiratát nem. E verziót, melyre Bartók bizonyonnyal áldását adta, Európaszerte játszott a hegedűművészsünk és szintén külföldre elszármazott csellista barátja Hermann Pál, kit Toulouse-ban 1944-ben mészároltak le a nácik. Ennek az átiratnak Kölnben, 1926-ban volt a bemutatója, Magyarországon soha nem volt hallható, mivel a két művész egyidőben nem járt haza sosem, a kotta pedig nyomdafestéket nem látott. Érdeklődtem Székely Zoltánnál, megvan-e a hangjegyek, 1974. december 4-én kelt azonnali válasza szerint

„A kéziratot sehol nem találom. Ha még előkerül, akkor szívesen küldök egy kópiát.” Nos, az nem került elő, elveszett, vagy lappang mindmáig. E levélből tudom, a hegedű-cselló változatot Bartók soha nem hallotta, mert nem járt arrafelé, ahol a Székely-Hermann duó műsorára tűzte. A levél tájékoztatott, sokfelé játszották ezt a kétvonós-változatot. Magam teszem hozzá, Hermann Pál, a „zongorapótlék” félelmetesen biztos és tévedhetetlen akkordjátékos volt csellista létére. Kerpely Jenőt illető minden nagyrabecsülés mellett Hermann volt az első csellista, aki technikailag – volt vagy 18 éves

Ára 3 korona.

FODOR HANGVERSENYIRODA IV. VÁCZI-UTCA 1.
(Bányakereskedés) Telefon: 88-61.

Szerdán, 1922. január 18-án este fél 6 órakor
a fővárosi Vigadó nagytermében

BARTÓK BÉLA
zongora- és szerzői eslje
SZÉKELY ZOLTÁN közreműködésével.

MŰSOR

1. DEBUSSY Préludes.
1. Danseuses de Delphes.
2. La puerta del Vino. (Habánera.)
3. Les Iées sont d'exquises danseuses.
4. „General Lavine” eccentric (Cake-Walk).
5. Des pas sur la neige.
6. La sérénade interrompue.
7. Les collines d'Anacapri.

2. BARTÓK 8 zongoradarab magyar népdalok fölött, op. 21. (Első előadás)
Andante (allacca) – Allegro capriccioso. – Lento (allacca) – Allegretto scherzando (allacca). Vivace. Allegretto rubato. Lento (allacca). Allegro vivace.

S Z Ö N E T.

3. BLOCH-ERNEST. Suite zongorára és violára.
(Budapesti először.)
1. Lento. 2. Allegro ironico.
3. Lento. 4. Molto vivo.

A „Bösendorfer”-féle hangverseny-zongorát CHIMEI. J. és FIA cég szállította.

György legitim mód tarthatja – tarhatta magát, kiadós hegedűs stúdiók alapján. De talán helytálló, ha azt mondom, a két világháború között Székely Zoltánhoz fogható hegedűművész Hollandiában nem élt.

Kilométerben tetemes távolság választja el Németalföldet a Kárpát-medencétől, szellemileg semmi. Székely Zoltán Bartók partnere, barátja volt és maradt kettejük élete fogytaig. 1945-től posztumusz s egyoldalú barátság, míg meg nem szakadt 93-ig évében, 2001. októberében e zseniális hegedűs élete.

Tudta-e Székely, vagy sem, hogy Bartók kis zongoraciklusa, a Román népi tán-

– meg tudta oldani Kodály op. 8. Csellószonátájának kéztörő akkordmeneteit.

(Mint antihegedűs, zárójelbe teszem a kérdést, választ hozzáértőktől remélve: volt-e hatással Bartók írásmódjára a Hubay-iskola jobb- és balkéztechnikája, egész hangszerkezelése. Zongorakísérőként, kamarazenei partnerként – és ez független attól, hogy éppen milyen személyes viszonyban volt a magyar hegedűpápával – túlnyomó többségben Hubayszákkal muzsikált. Laza névsor, bizonyára nem teljes: Vecsey, Waldbauer, Geyer Stefi, Székely, Gertler, Arányi Jelly, Szigeti, Zathureczky. Legalább 150 közös hangversenye volt a felsoroltakkal, nagyságrenddel kevesebb más hegedűs iskolák neveltjeivel. Mármint, gondolva a közös próbákra is, alig hihető, hogy kottaíró tollába, akár tudat alatt, ne hagyott volna semmi nyomot a Hubay technika.)

Bartók nem felejtette el tizenéves hegedűsét a későbbiekben sem. A 20-as évek derekán ő ajánlotta Dohnányinak, bízza Székelyre Hegedűversenyének előadását a Berlinben rendezett Dohnányi-Festen. A BBC-ben adott hangversenyeire ismételtelen és eredményesen ajánlotta partneréül Székely Zoltánt.

Két kompozíciót kapott tőle a Hollandiába települt magyar, kinek repertoárján valamennyi érettkori hegedűs műve szerepelt; a két hegedű-zongora szonáta is, amit nem éppen sok hegedűs tudott-akart eljátszani a 20-as, 30-as években. Székely Zoltánnak dedikálta 2. hegedű-zongora rapszódiját. A címzett Amszterdamban, Frid Géza közreműködésével, 1928. november 19-én mutatta be. A mű hangszerelt változatának budapesti ősbemutatóján, 1929. november 26-án, a Filharmonikusok élén maga Dohnányi szolgáltatta Székely Zoltánnak a kíséretet. „Az újdonság tolmácsolója, a fiatal magyar hegedűs-gárda legkimagaslóbb tehetsége, Székely Zoltán, rendkívül muzikális, pompásan meg tudta éreztetni

a kompozíció monumentális zenei feszültségét. Nem hiába dedikálta ő neki Bartók ezt a rapszodiát: a fiatal művész technikai nehézségeket szinte nem is ismerő, eszményien kiegyenlített hegedűstílus, pözmentes, lehangadt interpretáló-

(1937–1938), „Székely Zoltánnak, kedves barátomnak” szóló dedikációval. Bartóknál nyomatékos jelentősége van a kimondott, még inkább a leírt-kinyomtatott szónak. Amennyire tudom, a „kedves barátomnak” fordulat ajánlásai közt egyedül ezen a kottán olvasható.

Kért versenyművet Bartóktól Székely. Nem tudhatom, hogy a „kérvénynek” csupán eszmei, vagy pénzügyi háttere is volt-e. Székely bizonyára nem volt oly vagyonos, mint a svájci gyógyszergyártó óriáshoz nősülő Paul Sacher karmester, a Zene, a Kétzongorás szonáta, a Divertimento megrendelője, Benny Goodman, a jazz-klarinét királya (Kontrasztok), Koussevitzky, ki a Concertót rendelte, vagy Menuhin, a Hegedű szólószonáta megbízója – ők fizettek, mind. A lényeg, hogy a Hegedűverseny megszületett.

Levélbeli nyoma is van annak, mennyire számított, sőt épített Bartók kedves barátjának tapasztalataira. A bemutató dátuma: 1939. március 23. Mengelberg vezényletével a Concertgebouw Zenekar működött közre. Frid Géza emlékezett rá, hogy Bartók januárban megküldte a partitúrát és a zongorakivonatot (nyilván a Lichtpaus-ról, vagyis pauszpapírról készült sokszorosítás példányát; a pauszpapír amúgy mérnöki használatra készült, hogy a tervrajzokat másolhassák, szükség szerinti mennyiségben). Néhány héttel a bemutató előtt, március első napjaiban zeneszerző és előadója

Bartók Székely Zoltán hollandiai otthonában

modorának meggyőző komolysága biztosította a premier teljes sikerét.” (Tóth Aladár, Pesti Napló 1929. november 26.)

Székely – s Frid Géza – kulcsfigurája volt a 30-as évek derekán megélénkült hollandiai Bartók-kultusznak. A zeneszerző élvezte hegedűse otthonának vendégszeretetét is, nemegyszer lakott náluk. 1935 januárjában, bizonyára válogatott meghívott hallgatóságnak ott tartott előadást, népzenei témában.

Kapcsolatuk koronája minden bizonynyal Bartók „nagy” hegedűversenye

közösen munkálkodott Párizsban a versenymű megoldásain. Nyilván hallgattak egymás javaslatára, a Hegedűverseny, ahogy Székely Zoltán játszotta, ilyenformán abszolút autenticitást élvez.

A bemutatón Bartók nem volt jelen; Pásztory Dittával kétzongorás hangversenyen lépett a Zeneakadémia pódiumára másnap. A holland rádióközvetítést vagy hallotta, vagy nem. Ha így, ha úgy, a Hilversum Rádió hangfelvételt készített a premierről, a 30-as évek hangtechnikai színvonalán. Székely András zenei rendezésében

zónék és technikai munkatársainak egy teljes évnyi munkája „bánja”, hogy e becses felvételt kitisztogatták, míg megjelenhetett a Hungaroton Bartók-összkiadásának függelékében. Melegen ajánlom Bartók mai hegedűseinek figyelmébe!

Most pedig hosszú, bár nyomatékos közjáték következik. 1935-ben állt össze Végh Sándor első kamarazenei csapata. Hívták pedig magukat Új Magyar Vonósnégyesnek, mivel a Waldbaur-Kerpely kvartett exportneve Magyar Vonósnégyes volt. Végh, Szervánszky Péter (a zeneszerző öccse), Koromzay Dénes, Palotai Vilmos - ez volt a Bartók V. vonósnégyesének hazai-külföldi előadásaira összeállt társulat névsora. 1937-ben, Párizsban, már Székely Zoltán primátusa alatt mutatták be a Bartók-opuszt. Végh 1940-től a saját neve alatt irányított vonósnégyest, csupa új taggal, s lett világhírű a háború után. Székely Zoltánhoz igazolt Koromzay és Palotai – utóda Magyar Gábor csellista. Kuttner Mihály ült a 2. hegedű pultjához, bár ő karmesteri karrieréről is álmodozott. Emlékeimben, igaz, inkább lázálomként él a Székesfővárosi Zenekar (ma: Nemzeti Filharmonikusok) élén, 1948 márciusában adott hangversenye. Budapesten többé nem is vezényelt. Amerikások 1950-től. A Hungarian Quartett nevében, Waldbauerék feloszlása után az „Új” jelző értelme elenyészett.

1910-től Waldbauerék járták Európát - kivéve az I. világháború generálpauzáját. A békeévekben már beszélhetünk magyar kvartett-hegemóniáról (Budapest, Léner, Gertler, Róth vonósnégyes). Székely Zoltán Magyar Vonósnégyese – Végh kamarazene-társaságával – már a harmadik s 1945 után világhegemóniát szerzett nemzedék (hozzájuk sorolhatnánk Tátraikat, ha a történelem nem zárja őket vagy tíz évre karanténba!)

Önmagában ugyan semmit sem magyaráz, de talán motiválja a Magyar Vonósnégyes különleges helyzetét a játéukban egyesülő többféle hagyomány. Ketten folytattak zeneszerzés stúdiumot (Koromzay Siklós Albertnél). Egyesítettek két becses kamarazene-iskolát. Kuttner és Koromzay a Weiner-tanítást tette a közösbe, Magyar Gábor Lajtháét a Nemzeti Zenedéből. Abszolút szólisták ültek a szélső pontokon (Magyar Gábort 1943-ben, a Zeneakadémia Nagytermében hallottam csellózni hegedűművész testvérel, Tamással közös hangversenyén.) Voltaképp Koromzay Dénest is ide sorolhatnám, de

az ő pályakezdekésekor a brácsa távolról sem volt emancipált, elfogadott szólóhangszer.

Nemcsak nevében volt magyar ez az 1972-ig működött vonósnégyes-csoda. Jellemzően honfitársai(n)k voltak tömérdek hanglemezüik vendégei is. Zongorás kamarazenét Szoltsányi Györggyel rögzítettek, Schubert C-dúr kvintettjében Varga László a 2. csellista, működött velük Janzer György. És nevelték Amerikában a 20. század ötödik magyar kvartett-generációját, a többi között a Takács Vonósnégyest. (A negyedik nemzedék – Waldbaueréktől szármítva: a Bartók-kamarazenetársaság, mint csúcs). Kiváltképp Székely és Koromzay pedagógiájának köszönhetünk sokat.

Ünnep volt, sajnos, ritka ünnep, ha útba ejtették a Zeneakadémiát. Sajnos, mindössze kétszer találkoztam velük: 1963 márciusában és 1969 áprilisában. Haydn, Mozart, Beethoven, Schubert, Debussy, Bartók. A vonósnégyes-irodalom kvintesszenciája, feledhetetlen szépség és igazmondás jegyében. Mintha most is hallanám a Bartók IV. szordinós Prestissimo-jának lidércfényű hangzását, a Beethoven a-moll fájdalmas lassúját, Schubert d-moll (A halál és a lányka) vonósnégyesének lüktető ritmusait a fináléban.

Hanem Székely Zoltán, ki ifjabb éveiben számtalanszor megmutatta magát szólistaként-szonátázóként Budapesten, majd elhozta létező legbensőségesebb, mindmáig túl nem szárnyalt, vonósnégyesjátékot is, még tartogatott számunkra mondanivalót. Meg nem fejthetem, ő érezte-e adósságnak, vagy mi véltük úgy, hogy adósai vagyunk. Bárhogy is történt, 1977. szeptember 26-án az Erkel-színházban eljátszotta az ő Hegedűversenyét, a néki írt nagy Bartók-opuszt, mégpedig sokféle jogon. Részint, mint inspiráló, részint, mint quasi társszerző, kinek javaslatára Bartók a partitúrában sok mindent módosított s írt a fináléhoz új kódát, részint – de nem utolsó sorban –, mint egyetlen hegedűs, aki a zeneszerzővel együtt munkálkodva és vele egyetértésre jutva dolgozta ki ezt az interpretációt.

Nem szokásom magamra hivatkozni, hivalkodni – remélem – kiváltképp nem, most mégis Breuert idézek: „*Ha összevetjük a mostani hangverseny-előadást a bemutatókról készült hanglemezzel, kiderül, hogy a hegedűművész majdnem négy évtizeden át is mennyire hűségesen őrizte meg mindazt, amit útravalóul, az előadásra vonatkozóan a zeneszerzőtől kapott.*

Bartók versenyműve az ő előadásában kivételes élmény. Székely, aki ifjú éveiben boszorkányos virtuóz hírében állott, most a hangszeres játék örömeiben csupán anynyira mártózott meg, hogy tolmácsolása keresetten aszkétikusnak, öntetszelgően bölcsnek ne tűnjék. Ám a műről lefejtett mindent, ami a tolmácsolásban esetleges, ami henye dísznek hat, ami olcsó hatású. Az ő előadásában Bartók Hegedűversenye erőtől duzzadó, feszes, szikáran inas kompozíció. Szigorú felfogásával cigányos romantika, szivárványos idill meg nem fér. Ez az előadás nem mossa el a zene drámai konfliktusait, hanem éppen ellenkezőleg, kiküzdí az ellentéteket és feloldásukat is. Játékának aktivitása, feszes mivolta egyáltalán nem mond ellent a zene költőiségének. Pontosság, fegyelem a nagyformák kibontásában, szabad lélegzet, végtelen hajlékonyság a részletek kimunkálásában. Mintha csak Bartók zongorázásának szigorú szabadságát valósítaná meg hegedűjén. A Bartók-mű Székely megfogalmazásában nemcsak a pillanat élménye volt, hanem évekre szóló tanulság is: századunk klasszikusának alkotásait a legteljesebben így, nem romantikus érzelmességgel lehet és kell is megszólaltatni.”

(Népszabadság, 1977. szeptember 28.)

Breuer János

Az Évad legjobb zenekari ill. énekkari művésze díjak 2000/2001

2001-ben a hivatásos szimfonikus zenekarok társulatai titkos szavazással a következő muzsikuskoknak ítelték a 2000/2001 évad legjobb zenekari művésze díjat:

Alexa Lajos
Debreceni Filharmonikus Zenekar

Máthé Győző
Magyar Rádió Szimfonikus Zenekara

Szabó Rozália
MATÁV Szimfonikus Zenekar

Trejer István
MÁV Szimfonikus Zenekar

Kiss József
Nemzeti Filharmonikus Zenekar

Kosztándi István
Szegedi Szimfonikus Zenekar

Malajziai muzsika magyarokkal

Tapsolni is megtanították a távol-keleti közönséget

Amikor Kőrös Csaba először hallott Kuala Lumpur újonnan alakuló zenekaráról, még nem is tudta pontosan, merre helyezkedik el ez a város. Amikor pedig úgy döntött, hogy feleségével, Kovács Idával együtt belevág ebbe a kalandba, el sem tudta képzelni, milyen állapotok fogadják majd őket ott, s vajon milyen együttest ismernek meg majd a földgömb másik oldalán. Az Állami Hangversenyzenekar csellistája, aki közel két évtizeden át játszott a budapesti együttesben, művészi és anyagi körülmények hatására úgy gondolta, váltania kell. Tizenegyezer kilométer utazás, tizenhárom órás repülőút végén aztán egy igazán lenyűgöző, modern városra és egy kiválóan működő, professzionális zenekarra lelt. Családjával együtt ma már igazán otthonosan érzik magukat a Távol-Keleten, s úgy döntöttek, egy ideig még malajziai muzsikuskok maradnak.

– *Honnan lehetett tudni a Kuala Lumpur-i együttes, a Malajziai Philharmonic Orchestra próbajátékáról?*

– Az egyik barátomtól hallottam először – talán 1997 novemberében – arról, hogy Malajziában születőben van egy új szimfonikus zenekar, s a világ különböző pontjain tartanak próbajátékokat. Kicsit később kiderült, hogy Budapesten is rendeznek meghallgatást. A háromfordulós próbajáték során összesen három-ezer-nyolcszáz ember játszott a zsűri előtt. Mindez 1998 nyarán zajlott a világ fővárosaiban, s az egyik utolsó meghallgatást tartották Magyarországon. A budapesti próbajáték idejére már nagyon sok pozíciót betöltöttek, nem volt hát könnyű dolgunk, mégis, tizenhárom magyar muzsikusknak – köztük nekünk is Idával –, sikerült bekerülnie az együttesbe. Nagyon szigorú, többlépcsős volt a rostálás, az első szűrést az önéletrajzok értékelésekor végezték, ezek alapján sokan már a meghallgatásra sem kaptak meghívót. A megadott címre ugyanis nemcsak a szakmai önéletrajzokat kellett elküldeni, hanem arról is írni kellett,

Kees Bakels,
művészeti vezető és első karmester

hogy a jelentkező milyen pozícióra pályázik az együttesben, mi érdeklí muzsikálás mellett, mi a hobbija. A kérdőív foglalkozott az ember felekezetével, családi állapotával is. Az egyéb ambíciókra is kíváncsiak voltak, én például a muzsikálás mellett nagyon szeretek-szeretnék tanítani, fúrni-faragni, érdekel a számítógép, újabban a politika is egyre inkább.

– *Mennyire volt nehéz a próbajáték anyaga?*

– Ötven percnyi zenével kellett készülni, amely nagyon vegyes műsorból állt. Akadt közte olyan kompozíció is, amelyet akkor ismertem meg, pedig az ÁHZ-ban töltött időszak alatt igazán sok darab szerepelt a repertoárunkon.

– *Nagyon sokat kellett gyakorolnia a próbajátéokra?*

– Az Állami Hangversenyzenekarban töltött húsz esztendő alatt szerencsére azért állandóan edzésben voltam, hiszen rendszeresen gyakoroltam, számos szó-

Cheen See Ooi,
a zenekar másodkarmestere

lista-feladatomból akadt (zenekaron kívül), ennek ellenére erősen kellett készülni a meghallgatásra. A próbajáték során kizárólag a zenekar vezetősége ült a zsűriben: az együttes két karmestere, a menedzser, valamint a stúdióvezető, aki videóra vette a próbajátékot és hangfelvételt is készített valamennyi produkcióról. Miután meghallgatták a jelentkezőket, a viták eldöntéséhez használták fel ezeket a felvételeket.

– *A próbajáték után megfordult a fejében, hogy brácsás feleségével együtt önök is a szerencsés kiválasztottak között lehetnek?*

– Igazából nem hittünk benne, mindketten azt gondoltuk, veszíteni valónk nincs, ha teszünk egy próbát. Ám amikor elküdtük a jelentkezési lapot, végül is nem voltunk biztosak, hogy egyáltalán a meghallgatásra meghívunk bennünket. Abban pedig végképp nem reménykedtünk, hogy mindkettőnknek sikerül. Áprilisra aztán, nagy örömmel, már mindkettőnket beválogattak az

új zenekarba. Volt persze bennünk némi aggodalom amiatt, hogy mi vár majd Malajziában bennünket. A szerződés azonban valóban nagyon átfogó, precíz, félreérthetetlen, egyértelmű, egyszerűen korrekt volt, s az is boldoggá tett minket, hogy kiküldték a teljes zenekar listáját, s velünk együtt tizenhárman voltunk az együttesben magyarok.

– *Milyen nemzetiségű muzsikuskok vannak még önök mellett a malajziai zenekarban?*

– A legtöbben az USA-ból érkeztek, tizenhatan, s utána következnek a magyar zenészek, aztán kanadaiak, angolok, s hat németet is találni a csapatban. Klasszikus értelemben nemzetközi a társaság, hiszen muzsikál az együttesben ausztrál, norvég, holland, japán, kínai (nagy meglepetésre kiválóak), szlovák, belga, francia, cseh, orosz, román, spanyol, osztrák és dán kolléga. Rendkívül izgalmas a zenekar szövete, szerkezete. S bár erős az amerikai létszám is, az európai kultúra a domináns, lévén európai a karmesterünk.

– *Mennyire összetartó a magyar csapat?*

– Nagyon, rendszeresen összejárunk, megvitatjuk a különböző ügyeket, szabadidőnk is együtt töltjük gyakran. Fantasztikus a társaság, nagyon jó a hangulat, ilyen közvetlen és összetartó csapattal eddig sehol – még itthon sem – találkoztam.

– *Miért érezték úgy, hogy a számos bizonytalansági tényező ellenére ebbe a történetbe bele kell vágniuk?*

– Sajnos, sosem tartoztam azok közé, akik már fiatalon tudják, hogyan tovább, s nagy tehetséggel, odaadással építik a karrierjüket, mozgolódnak a világban. Húsz évet töltöttem az ÁHZ-nál, s most jött el az az idő, amikor úgy éreztem, tovább kell lépni, ki kell próbálni magamat máshol.

– *Nem félt attól, hogy milyen lesz egy kezdő, éppen kialakuló, ezer nációból született együttesben muzsikálni?*

– Ettől is tartottam persze, valamilyen szinten, de a szigorú, háromlépcsős válogatási szisztéma meggyőzőtt arról, hogy valóban kiváló zenészeket és ugyanolyan

K. L. C. C., Kuala Lumpur City Center. A világ legmagasabb irodaháza. A tornyok közt lent található a koncertterem

kiváló embereket is igyekeznek összegyűjteni. Ezután persze azért az is kérdés volt, hogy hogyan fog szólni ez a zenekar. Az első próbán olyan feszült atmoszféra uralkodott, amit korábban csak néhányszor tapasztaltam. Mindannyian roppantul koncentráltunk, s már az elején egészen jól szólalt meg a zenekar.

– *Milyen műsorral lehet egy olyan országban a közönség elé lépni, ahol az európai kultúrának nincsenek hagyomá-*

nyai, s ahol ritkán lehetett eddig klasszikus komolyzenét hallani?

– Ebben a muszlim országban, ahol kínaiak, indiaiak és malájok élnek, valóban különleges programmal kellett bemutatkoznunk. A karmesterünk, Kees Bakels – aki amszterdami születésű, hegedűművészként kezdte pályafutását, és húsz esztendeje dirigál – nagy felkészültséggel, kemény, erős kézzel, hallatlan munkaszeretettel irányítja a zenekart. Óriási,

öt évre elegendő repertoárt állított össze. Nagyon izgalmas és modern az estek műsorfelépítése, hiszen mindig sok ismeretlen, régebbi és kortárs darab szerepel a programokban. Erős az új darabok gyakorlásra készítése – állandó jelleggel. Az első próbára már teljes anyag tudással érkezik a társaság. Vicces, hogy amióta eljöttünk, többet kell gyakorolnunk, mint előtte. Egyébként volt egy bevezető szезonunk is, amely alatt egy-órás koncerteket adtunk, hogy némileg ismerkedjen ezzel a műfajjal is a közönség. Tapsolni is meg kellett tanítanunk őket, hiszen nem tudták, mikor, hogyan kell ily módon kinyilvánítani a tetszésüket. Szerencsére a malajziai publikum nagyon nyitott, érdeklődő, hamar megkedvelték a klasszikus muzsikát. Érdekes, hogy számos, Európában slágerzene nének számító darab itt csak udvarias tetszést vált ki, s Glazunov, Martucci, Kalinyikov, Ives, Vaughan Williams, Takemitsu, Nielsen, Wireen, Pfitzner, Glass, Kodály, Bartók, Bruckner, Sztravinszkij vagy Sosztakovics kompozíciói pedig hatalmas sikert aratnak, akár csak a kortárs művek. A 2000/2001-es szezonunk bérleteiért hosszú sorokban vártak az emberek, pedig elég drágák a jegyek, bár nem érik el az európai csúcspot, hiszen átszámítva egy belépő ára körülbelül 4000–19000 forint között van, ami az itteni átlagfizetésnek huszonötöde, illetve egyötöde.

– *Semmit nem tudtak előzőleg Malajziáról. Mi várta önöket?*

– Egy döbbenetesen modern világváros, felhőkarcolókkal, amely agglomerációival együtt nagyobb, mint Budapest. Kuala Lumpur nagyon kicsi, egy kerületnyi csupán, ami a térképen jól körvonalazott. Minden más csatolt agglomerációs övezet. Lenyűgöző a koncerttermünk, amely egy ikertorony tővében, a földszinten, a Twin Tower aljában helyezkedik el. A hely alakítható, s körülbelül nyolcszázan férnek el benne. Impozáns és csak a miénk, hiszen ott dolgozunk, ahol a koncertek is vannak. Roppant modern és kifejezetten jó az akusztikája, bármivé alakítható. Kimondottan zenekari hangzásra állították be fél éves munkával angliai szakemberek. Kiváló feltételek között tudunk dolgozni, hiszen mindenkinek fantasztikus gyakorlási lehetőségei vannak. Külön fürdőszobá-

val, mosdóval felszerelt hangtompított próbaszobák állnak rendelkezésünkre. A zenekari munka mellett lehetőség van a kamarazenélésre is. Évente nyolc-tíz ilyen jellegű koncerttel léphetünk pódiumra a nagyteremben. Mi az első pillanattól kezdve élünk is ezzel, hiszen mindenki azzal a programmal szerepelhet, amihez kedve van. Ez unicum a világban. Ezt elbírálja egy választott csoport, és kijelöli a koncerteket. Csodás kamarálművek ezek, ellenszolgáltatás nélkül.

– *Milyen a próbarend, milyen gyakran adnak koncertet?*

– Több mint 110 koncerten léptünk dobogóra az elmúlt évadban. A nagyzenekari hangversenyek péntek-szombat este, 20.30-tól, és vasárnap délután 3 órától várják a közönséget, s a szerdák a kamarazenei koncertek napjai általában kéthetente. Viszonylagos rendszerességgel Family Fundayt is rendeznek, (szórakoztató-oktató délutáni családi koncerteket), amelyek rövidített változatai az esti programoknak, vagy önállóak. A koncertekről gyakran készül hang- és tévéfelvétel is. Naponta két próbát tartunk, 10-től 17 óráig dolgozunk, s van közte egy egyórás ebédszünetünk is. Szinte percre pontosan kezdődik és fejeződik be a munka. Szerintem egyébként ez a világ talán legfegyelmesebb zenekara. Hihetetlenül inspiráló, ez a munka töretlenül halad előre. A karmesterünk megszállott módon, mániákus aprólékos-sággal dolgozza ki a darabokat, és már az első próbára is felkészülten érkezik. Van egy nő dirigensünk is, Bakels tanítványa, Chean See Ooi, aki szintén dolgozik az együttesel. Itt már hetekkel előbb megérkeznek az adott zenekari anyagok, bármikor, bárminek a gyakorlására van lehetőség. Ezeket a kottákat mindig megveszik, nem bérlik, így a kottatárunk rohamos gyorsasággal bővül. Malajzián belül több helyen is turnéztunk már, emellett Szingapúrban egy háromnapos vendégszereplésen vettünk részt, de most voltunk éppen Japánban és Koreában is. A vendégművészeinkről pedig elég annyit mondanom, hogy élmény minden koncert. (Bár a karmesterekkel volna ilyen szerencsénk.) Koncertezett már az együttesel Rosztropovics (cselló), Leonidas Kavakos (hegedű), Andreas Sholl (kontratenor), Alexander Meinikov (zongora), Elisabeth Bishop (mezzo) is.

– *Mennyiben változott, alakult az együttes összetétele?*

– Kicsérélődött egy része, mert az első szerződések lejártával minden negyedik embert elküldtek, s volt, aki maga döntött úgy, más együttest keres. Jelenleg évenként előfordulnak üresedések, amelyekre nemzetközi próbajátékokat hirdetnek az interneten. Videofelvételt kell küldeni, s a megfelelő muzsikust meghívják próbaidőre.

– *Malajziában sokkal nagyobb a páratartalom, mint nálunk. Úgy hallom, 80-90% általában. Hogyan viselik ezt a mesterhangszereket?*

– Emiatt mi is aggódtunk egy kicsit, de szerencsére Malajziában mindenütt kötelező a légkondicionáló, s az ember a páratartalmat úgy állítja be a lakásában és a próbateremben, hogy az megfelelő legyen.

– *Milyen az utánpótlás, vannak-e növendékek?*

– Nagyon lényeges a malajziai utánpótlás felnevelése, amelyben nekünk is fontos szerep jut. Az ilyen irányú kötelezettségeinket a szerződésünkben is rögzítették. S bár nincsen túl sok klasszikus zene iránt érdeklődő malajziai fiatal, azért most is van két növendékem, akivel rendszeresen foglalkozom. Malajziában egyébként megbecsült hivatás muzsikusként lenni, hiszen itt megismernek, megszólítanak az utcán. Kissé szokatlan, de érdekes, jó érzés.

– *Jó Kuala Lumpurban élni, maradnak még egy ideig?*

– Igen, ugyanis nagyon kellemesek a mindennapok, kiegyensúlyozott és biztonságos az élet. Talán a három nagy vallásnak köszönhetően itt tanultuk meg értékelni a különbözőség fontosságát. A feleségem is jól érzi itt magát, és a lányunk is, aki nemzetközi iskolába jár. Mi már először is két évre szóló szerződést kaptunk, s akár csak minden magyarét, a miénket is meghosszabbították. Úgyhogy egyelőre maradunk az MPO, azaz a Malajziai Philharmonic Orchestra tagjai.

R. Zs.

A Zene Világnapján

Több szempontból is méltó, rangos esemény színhelye volt a Zene Világnapján, október 1-jén a Zeneakadémia Nagyterme. Az Eurorádió és a Bartók Rádió élő adásban közvetítette a koncertet - ezáltal potenciálisan végtelenre tágultak a terem falai, a vélhetőleg, hatalmas hallgatóság előtt csendültek fel Mosonyi Mihály művei. A 19. századi, hazai viszonylatban mindenképp rangos komponista munkásságának java-része mindmáig felfedezészámba megy. Leginkább zongoraművei váltak hozzáférhetővé, elsősorban Kassai István odaadó ügybuzgalmának, lelkesedésének és pianisztikus munkájának köszönhetően – no meg a hangrögzítés, a felvételkészítés jóvoltából.

Nagy apparátusú műveiből talán eddig még sohasem volt szerzői estje Mosonyinak – méltán tarthatott tehát igényt a rendezvény az értékek tisztelőinek és az érdekességek kedvelőinek érdeklődésére. A h-moll nyitányt követően az e-moll zongoraverseny szerepelt a műsoron (külön öröm, hogy a koncert keretében, tapssal is kifejezhettük elismerésünket Kassai Istvánnak, akinek nevét főként a hangfelvételek népszerűsítik, külföldön legalább olymértékben, mint idehaza). Szünet után az A-dúr mise magyarországi bemutatójára került sor.

Az est főszereplője a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekara volt, melyhez a Mise megszólaltatásakor a Magyar Rádió Énekkara társult, nyolc szólistával, akik legtöbbször vagy korábban vagy jelenleg is ennek az énekkarnak a kötelékébe tartozik. Karmesterként azt a Scholcz Pétert láttuk viszont, kinek egyébként valóban sokat köszönhet a magyar zenekultúra.

Scholcz Péter a holland Liszt Ferenc Társaság elnöke, megkülönböztetett érdeklődést mutat a 19. századi magyar vokális zeneművészet alkotásai iránt. Az amszterdami Liszt Ferenc kórus élén külföldön is népszerűsíteni kívánja szeretett korszaka értékes alkotásait. Kutatómunkájának értékét bizonyítják

a magyarországi elismerések is, melyek közül leginkább az 1997-es „Pro Cultura Hungarica” a legnevesebb.

A zenekari bőgőst, aki később a zenetudomány berkeiben is otthonossá vált, most másfajta, mondhatni, számára szokatlan feladat várta: profi muzsikusként élve állva kézben tartani, sőt, irányítani egy koncert műsorát.

Évszázadnál is régebbi múltra tekint vissza a karmesteri (tehát az együttes élén, többnyire pálcával vezénylő) gyakorlat. A karmesterképzés sem újkeletű dolog. Közhelynek tűnhet annak hangoztatása, hogy a karmesterség tanulható, tanult szakma, amihez jó esetben kedvező adottságok is társulnak. Akad arra is példa, hogy elhivatott (korábban valamely hangszeren, pódiumművészként, szólistaként jelentős pályát befutott) muzsikusként felülkerekedik a régóta dédelgetett ambíció, s jobbra önerőből dirigenssé küzdi fel magát. Ehhez azonban – általában – kevés az elszántság, az ügybuzgalom, a lelkesedés. Kiváltképp akkor, amikor profi együttesekkel szembeül valaki – olyan muzsikussal, akiknek jó indok (gyakorló múltjuk) van ahhoz, hogy elvárásokat támasszanak a mindenkori karmester iránt.

Nos, ilyesfajta szituáció aligha eredményezhet mást, mint kínos feszengést, amit kényszerűen élnek meg a produkció előadói/résztvevői, és ösztönösen megérezhetnek a hallgatók is. Akár anélkül is, hogy tudná, mi okoz nekik hiányérzetet.

Naivitás lenne azt gondolni, hogy karmester és zenekar között kölcsönös bizalom és megbecsülés uralkodna általában – de rendkívül veszélyes dolog olyan közös munkát tervezni, ahol ennek még csak nyoma sem várható el!

A Zene Világnapjára tervezett esemény rangját tekintve, megfontolatlan volt Scholcz Pétert erre a koncertre meghívni. Más kérdés, hogy Hollandiában eredményesen „terjeszti” a magyar kultúrát valaki – és más az,

hogy meg tud-e felelni vendégkarmesterként az együttesek (elsősorban a zenekari muzsikusként) elvárásainak, ráadásul, képes-e kihozni belőlük tudásuk legjavát. Röviden; el tudja-e fogadtatni magát és érvényre tudja-e juttatni a művekre vonatkozó koncepcióját.

Ilyen szempontból szomorúságot éreztünk, elmulasztván egy értékes lehetőséget. Nem üres szófecsérlés, ha azon sajnálkozunk, avatott-rutinos dirigens keze nyomán mennyivel előbb muzsika születhetett volna!

Nem vitás: a darabok így is hatásosnak bizonyultak (és a hangzásra sem lehet sok konkrét panaszunk...). Ámde ... átütő tetszést aligha arathatott a produkció. Persze, taps volt bőven. Az ünnepi alkalom hatása alól nem is akarja kivonni magát a koncertlátogató, s – nemigen lévén összehasonlítási alapja – igyekszik annak örülni, amit kap.

Csakhogy: tetszés, a darabok által okozott jóérzés hamar távoli emlékké fakul (Bárdos Lajos örökbecsű mondására emlékeztetnék, miszerint a remekművek hatása a ruhatáron túl is tart). Kiegyensúlyozottság a formálásban, invenció a felépítésben és a hangszerelésben, dinamikai változatoság – alapkövetelmények a profi együttesek számára, olyasmik, amiket nagy vonalakban akár karmester nélkül is meg tudnak valósítani. És mintha ezúttal is erről lett volna szó. Nem éreztük összefogó, formáló, egyszersmind lelkesítő irányítónak Scholczot, s valószínűleg a versenyműben is a zenekari hangszercsoportoknak a szólistára-figyelése okozta a legdifferenciáltabb hangzásképet. Kassai, persze, szokás szerint, mindent megtett, ezúttal egy kiváló instrumentumon...

A Mise négy, majd nyolc szólistát foglalkoztató szakaszai, felépítésükből adódóan kontrasztot jelentettek a monumentális apparátushoz képest – és akit ennyi változatosság (is) gyönyörködtet, az nem bánta meg, hogy eljött erre a koncertre...

Fittler Katalin

Évadkezdés a Zeneakadémián

Ahogy közeledtünk október 1-jéhez, a Zene Világnapjához, úgy került megkülönböztetett érdeklődés középpontjába a Zeneakadémia, a hazai komolyzene fellegvára.

Szeptember 30-án, a Nemzeti Énekkar jubileumi Verdi-éve keretében, egyúttal a Klemperer-bérlet első előadásaként a 100 esztendeje elhunyt Mester ritkán hallható operája, a Luisa Miller került közönség elé, koncert-formában.

A koncertszerű operaelőadásokról voltaképp minden vélekedés, gondolat, bírálat és értékelés helyénvaló. Hosszasan ragozhatnánk, hogyan és mennyiben tartozik össze szervesen a színpadra szánt kompozíció valamennyi eleme – és hivatkozhatnánk arra is, hogy a média jóvoltából bárki otthon, akár egyedül is a lakásába „varázsolhatja” a színpadnak nemcsak a hallható, hanem a látható világát is. Minden megjegyzéshez felsorakoztathatók ellenérvek – de a lényeg az, hogy az élőzene hívei mindig-mindenkor hálás örömmel fogadják, ha ott-és-akkor, előttük-nekik születik meg a hangzó produkció.

Az 1849-es ősbemutatójú, Magyarországon a Nemzeti Színházban 1851-ben mindössze négy (!) előadást megért darab ismeretével mindmáig kevesen büszkélkedhetnek. Szokás tudni, hogy Verdi megzenésíttette Schiller „polgári szomorújáték”-át – de kevesen vannak, akik végighallgatták – akár csak felvételtől is – a Luisa Millert.

Idekvánkodik egy vallomás... esztétikai tanulmányaim során (és amikor elkezdtem e tantárgy oktatását) – meglehetősen igazságtalannak, dehonesztálónak éreztem, hogy „schillerkedés” névvel illettünk egy ábrázolási módot, típust. Schiller mégiscsak több ennél, véltem számos Schiller-költemény ismeretében. Méltán. De most készséggel be kellett látnom, hogy jogos az esztétikai kategória elnevezése. Palinódiát kellene zenegenem, ha korábban lett volna módom a schillerkedés kifejezéssel kapcsolatos ellenérzéseimet széles körben nyilvánosságra hoznom – most megelégedhetek azzal, hogy kényszerűen regisztrálom, utólag belátható, hogy miért volt szinte eleve sikertelenségre utalva-kárhóztatva a Luisa Miller, bármennyire szép is a ze-

néje. Mert ahhoz kétség nem férhet, hogy a muzsika: remek.

Mindennemű drámai (realista) szemléletmódnak ellentmond az a passzivitás, amellyel a dráma „hősei” elszenvedik sorsukat (ezt a magatartást sajátként a szimbolistáktól, Pelléastól és Mélisande-től fogadjuk majd el őszintének, teljes érvényűnek). Hihetetlenül erősen érvényesül a „szócső”-effektus. Tehát, sohasem valamilyen szituációból kinőve születik meg egy-egy, hanem mintegy a szerzői gondolatot közvetítve. A pozitív figurák a Jó, a negatív figurák a Rossz, Gonosz tettek megvalósítására rendeltettek el.

Szögezzük le: színpadon aligha lett volna hatásosabb az opera. Hasonlóképpen nincs mit tenniük a szereplőknek kosztümben-jelmezben sem, díszletek között sem – úgyhogy a hallgató, aki nem operai megjelenítés nézője, semmiről sem marad le. Ami elhangzik, a költő sugallata, a szereplőknek semmi önállóságuk, tetteiknek semmi öntörvényűsége nincs.

Könnyen belátható, hogy miért nem gyakorol hatást a közönségre: szinte lehetetlen azonosulni a hősökkel-hősnőkkel (a katarzislehetőség elenyésző!). Mindvégig kívülről szemléljük a cselekményt – megjelenítés híján, hallgatjuk a zenét.

Nagy elismerés illeti a két együttest, a Nemzeti Énekkart és a MÁV Szimfonikus Zenekart (melynek neve, eléggé el nem ítéhető módon, lemaradt a librettó tartalmazó zeneakadémiai kiadványból. Antal Mátyás szerencsésen testesíti meg azt a dirigens-típust, amely énekesekkel és hangszeresekkel egyaránt tud bánni. Amit ő kér, azt mindkét együttes-típus megadja – tudása és tehetsége alapján. Más kérdés, hogy milyenek az opera arányai-viszonyai színpadi megjelenítés nélkül. Merthogy egyébként a világ kevés operaszínpadán képzelhető el olyan és akkora énekkar, mint a Nemzeti Énekkar, sőt, a zenekar sem férne bele bármely zenekari árokba. (Hogy mennyivel módosulna a megváltozott körülmények között a hangzások, külön dolgozat tárgya lehetne...) Elkerülhetetlen viszonyt, hogy ilyen körülmények között aránytalanságokat észleljünk, hogy időnként el-

fedje a szólisták hangját a monumentális zenekari kíséret. Amely, a maga nemében kidolgozott volt és arányos.

A szólisták többsége készséggel megfeledezett arról, hogy operaelőadás részese. Oratorikus igénnyel keltették életre szólamukat, részletesebb-alapos kidolgozásra a terjedelmesebb szakaszokat méltatva. Igazi színházi légkört a Millert megjelenítő Gudo Hasui próbált teremteni. Ő nem egyszerűen leénekelte szólamát (bizonyára már színpadon is alakította Millert) – ő szinte kotta nélkül énekel, igyekezve kontaktust teremteni partnereivel. Annál feltűnőbb volt, hogy Walter grófként Mozsár György erősen támaszkodott a kotta segítségére – így még inkább kevesellhettük az indulati töltést hangjából. A reprezentatív Luisa mellett (Fodor Beatrix) kissé szürkének hatott, pasztellszínűnek Simon Katalin Federicája, aki viszont éppen a párbeszédes jelenetekben vált meggyőző erejűvé. Rácz István Wurmja hétköznapi „féreg”-nek bizonyult, a mai kor embere számára ennyi aljasság, ilyen magától értetődően – fel sem tűnik! Rodolfóként Karshan Zholdybayew méltán vívta ki a közönség tetszését és szimpátiáját. Hiába, nehéz ellenállni egy jó tenor varázsának...

Egyetlen áriája hallatán csillanhatott fel az operabarátok szeme: hiszen ezt ismerjük! A sztár-tenorok repertoárján szereplő ária esetében azonban kiderült: a szólista és a zenekar nincs összeszokva. A kulturált zenélés ellenére itt volt csupán bántó, hogy „elment egymás mellett” a dallam és a kíséret, hogy a zenekar (a karmester irányításával) nem rendelte alá szerepét a szólistának, aki viszont problémátlanul énekelte a sláger-gyanús áriát a saját elképzelése szerint.

Mindent összevetve, az eredmény az előadógárdát dicséri. A közönség számára sikerült élményt adni. Ezen még az sem tudott rontani, hogy durva hibák hemzsegtek a magyar nyelvű librettóban. (Szép, szép a technika fejlődése, a könyvnyomtatásé is – de hallottunk már kontroll-szerkesztőről, olvasószerkesztőről, s őket nem helyettesítve, hibajavító gépi szerkesztő-programról is. Legalább a reprezentatív kiadványok megérdemelnék a figyelmet, ha már mindezenre nem juthat...)

Fittler Katalin

Magyar szín és jelleg távoli jövődõ számára...
**Schubert a gyõri postakocsin –
 Esterházyék muzsikusa**

Zenénknek az európai zenekultúrára gyakorolt hatását vizsgáló sorozatunkhoz kapcsolódva ezúttal Franz Schubert „magyar” stílusának arra a területére szeretnénk a figyelmet ráirányítani, amely ez idáig kívül maradt zenetörténeti kutatásunk látókörén.

Az írásunk címében szereplõ, Kodálytól való megfogalmazás jegyében kíséreljük meg szemügyre venni egy számkra különösen nagyjelentõségû zeneszerzõ magyar „lelkületének” bizonyos szeletét.

Elõljáróban szeretnénk utalni egy, Schubert életére, mûvészetére hatással bíró körülményre, aminek évekkel korábban a nagy példakép, Beethoven is részese: Schubertnek is van magyar „mûzsája”, Esterházy Karolin grófnõ.

A magyar hatás maradandó élményekkel jár, második magyarországi tartózkodását követõen komponált, egyes mûveinek hangulatában, ritmikájában különösen tetten érhetõ.

Schubert két alkalommal tölt hosszabb idõt Magyarországon, az Esztergomtól mintegy 30 kilométerre északra, a Garam mentén fekvõ Zselizen (Zeliezovce).

1818. július 7-én 5 hónapos tartózkodásra érvényes útlevelet kap, Zselizre történõ utazásához. A Bécs-Hainburg-Pozsony-Esztergom-Zseliz útvonalon, postakocsin érkezik Magyarországra.

Elsõ útja ez a 21 éves fiatalembernek, akit gróf Esterházy János Károly (1777–1836) alkalmaz, hogy zongora- és énekórákat adjon leányainak, az akkor 15 éves Máriának és 13 éves Karolinnak, akik muzikális és szorgalmas tanítványok.

Az énekórákon édesanyjuk, Esterházyiné Festetich Rosina is részt vesz, õ és Karolin alt, Mária pedig szoprán. Schubert egy tanítási óráért 2 guldent, vagyis egy hónapra 75 guldent kap, ami csaknem duplája korábbi segédtanítói fizetésének.

Estéknként az Esterházy-család és vendégei összegyûlnek a kastély ebédlõjében, és meghallgatják, mit tanultak a nõvérek. Es-

Esterházy Karolin

terházy gróf, aki nagy zenekedvelõ és szépen énekel, maga is szívesen vesz részt ezeken a házi hangversenyeken. (Amint Zuzana Vitálová: *Auf den Spuren Franz Schubert c. könyvének* 61. oldalán említi, Schubert 1824 szeptemberében, ugyancsak Zselizen írt Gebet (Ima, D 815) c. szoprán-alt-tenor-basszus kvartettjének elõadásában az Esterházy család tagjai is részt vettek. Zongorán Schubert mûködött közre, aki a mûvet a családnak és az akkor ott vendégeskedõ, kitûnõ énekesnek, báró Schönsteinnek írta.)

Az Esterházy család csak a nyári idõszakban tartózkodik a 7 hektáros park által körülvett zselizi kastélyban, vagy Galántán. A telet Bécsben töltik, palotájuk Schönbrunnától északra, Penzingben van. Schubert elsõ zselizi tartózkodásakor 13, második látogatása idején 9 mûvet szerez.

Amint leveleibõl kitûnik, jól érzi magát Magyarországon, sokat komponál. A zongora a kastély ebédlõjében van, itt tartják a zeneórákat is.

1818. október 3-án így ír barátainak: „*Úgy élek és komponálok, mint egy Is-ten*”. 1818. november 19-én utazik vissza Bécsbe.

Az osztrák fõvárosba visszatérve sem szakad meg kapcsolata az Esterházy csa-

Esterházy János Károly

A kastély zeneterme

ládával, több alkalommal is felkeresi palotájukat, amely a nemesség társasági összejöveteleinek egyik központja. A tanítás biztos jövedelmi forrást jelent számára Esterházyéknál (lásd: Vitálová i.m. 49.l.).

1824. május 25-én Schubert második alkalommal utazik Bécsből Zselizre, Esterházy János Károly családjával, postakocsin, a Gyõr-Dorog-Esztergom-Zseliz útvonalon. (Bécsben körülbelül azon a helyen volt a postakocsik indító állomása, ahol ma a Hauptpostamt épülete áll.)

Schubert számára második magyarországi látogatása sokkal jelentõsebb, mint elsõ itt-tartózkodása. Egy idõre anyagi biztonságba kerül, és a környezet is jót tesz megromlott egészségi állapotának, ráadá-

A zselizi kastély főbejárata

sul a 19 esztendő Esterházy Karolin községe is igen ösztönzőleg hat alkotókedvére. Több hangszeres művet és kevesebb dalt és stilizált táncot komponál ekkor. (A két, zselizi tartózkodás idején komponált 22 mű sorában 10 zongora-négykezes található!) Esterházy Karolinhoz fűződő, későbbi kapcsolatáról vall a neki ajánlott, 1826-ban írt Marche héroïque (D 885) c. darab, valamint az 1828-ban komponált f-moll, négykezes fantázia (D 940).

A Zselizen írt, és a műjegyzékben 617–630, valamint 812–820 sorszámmal található művei mellett említést érdemel, hogy 1824 júliusában, Zselizen fejezi be a-moll vonósnégyesét (D 804), amelynek 4. tételére magyar hatásról tanúskodik. Ugyancsak Zselizen kezdi írni 1824 őszén a d-moll, (A halál és a lányka, D 810) vonósnégyest, ami a Matthias Claudius versére, 1817 februárjában készült, és gróf Széchenyi Lajosnak ajánlott „Der Tod und das Mädchen” (D 531, op. 7 Nr. 3) c. Schubert-dal nyomán keletkezik. Vitalová írja zselizi időszakáról (i.m. 26. l.): „Estéknént szívesen kereste fel a falusi kocsmát, ahol a zenészek játéka révén megismerte a helybéli dallamokat... Ünnepeken tanúja volt a falusi mulatságoknak, ahol hallhatta a falusi cigányok játékát...”

Valamivel később (i.m. 50. l.) ezt olvashatjuk: „Schubert vidáman hallgatta a cigányprímás játékát, aki a környéken igen keresett volt.”

Szívesen sétál a környéken, gyakran látogat el a közeli Tergenyére (Trhyòa),

a malomhoz, ahol a molnár családjával németül tud beszélgetni, ugyanis Esterházy 12 német családot telepített le birtokán. A gróf családjával több környéki települést is alkalmá van felkeresni. Schubert gyakori, a tergenyei vízimalomnál tett látogatásai nyomán kel életre a legenda, hogy itt írta a „Schöne Müllerin” dalciklust. Az igazság ezzel szemben az, hogy a W. Müller versére készült, 20 dalból álló ciklust (op. 25) 1823 májusa és novembere között komponálja, és az 1824-ben megjelent dalokat barátjának, a vele egykorú, budai születésű Schönstein bárónak, a magyar udvari kancellária hivatalnokának ajánlja, aki 1824-ben Schuberttel Zselizre jön, és a dalok közül néhányat itt énekel először, Schubert zongorakíséretével. Schönstein bárót a Schubert-dalok első kiváló előadójaként és lelkes népszerűsítőjeként tarthatjuk számon.

Schubert és Schönstein 1824. október 10-én, Diószegen (Sládkovièovo) és Pozsonyon át, postakocsin utaznak vissza Zselizről Bécsbe.

*

Szabolcsi Bence írja Schuberttről (A válaszut, Bp., 1963, 199. l.), hogy Zselizen „megleste az Esterházy grófok jobbágyainak nótázását, meg a cigányok szilaj táncritmusait, s ezekből az elemekből nemcsak egy »Magyar divertimento« megkapóan érett zenéje született, hanem

akárhány vonósnégyes és szimfónia-részlet nemesen ringó, verbunkos ízű dallamossága is.”

Lássuk, melyek azok a Schubert-művek, amelyek verbunkos hatásról tanúskodnak, és amelyekről a szakirodalom is említést tesz:

Divertissement a l'hongroise (1824 vagy 1825) című, g-moll, négykezes, három tételes zongoramű

g-moll vonósnégyes (1815) 4. tételre,

a-moll vonósnégyes (1824) 4. tételre,

F-dúr oktett (1824) 6. tételre,

C-dúr fantázia (1827) hegedűre és

zongorára

C-dúr szimfónia (1825–28) 2. tételre,

C-dúr, két csellós vonóskvintett

(1828) 3. és 4. tételre,

f-moll fantázia négy kézre (1828),

Ungarische Melodie zongorára (1824).

*

A Deutsch-féle Schubert-műjegyzékben 96-os számmal szereplő kvartettjével (G-dúr, fuvola-brácsa-gitár-cselló) kapcsolatban – amelynek 4. tételre a Zingara elnevezést kapta, és mely kvartett valójában Wenzel Matiegka cseh zeneszerző és gitárművész gróf Esterházy Jánosnak ajánlott műve, amit Schubert még 17 éve-

Schubert levele barátaihoz (1818. szept. 8.) Zselizről, jelezve, hogy gróf Esterházy János címére, a Győr–Dorog útirányon át közlekedő postakocsival küldhetnek neki levelet. (Wiener Stadt- und Landesbibliothek)

sen dolgozott át – jegyzi meg Schubertől írott tanulmányában Pethő Csilla a következőket (Studia M., 2000, 41, 248-284.1.): „Bár tényeken alapuló, egyéb információ nem áll rendelkezésünkre, nagyon valószínű, hogy Schubert előtt nem volt ismeretlen a bécsi zenemű-kereskedelem gazdag kínálata verbunkos zenéből.”

Ezt a feltételezést szeretnénk most megerősíteni, és felhívni a figyelmet a „kínálat” két darabjára, Schubert második magyarországi tartózkodását követően, 1824 novemberében komponált, a-moll (Arpeggione) szonátája kapcsán. (Az arpeggione csellószerű, hathúros, nagy vonósgitár volt.)

A két táncdarab: Kossovits József 12 Danses Hongroises címmel, 1800 körül,

Bécsben megjelent sorozatának 11. számú, „Langsam” feliratot viselő tánca (Studia M., 1979, 21, 163-164. 1.), és Raiger Fridrik 6 Magyar tánczok címmel, 1821-ben, Bécsben megjelent kiadványának 6. számú „Lassú Magyar”-ja (i. m. 212. 1.).

*

Amint látjuk, a két lassú verbunkos első ütemeinek hangvétele, lüktetése és ritmikája szinte teljesen megegyezik Schubert a-moll szonátájának indításával. Kossovits első három ütemében a dallam ritmikája azonos a Schubert által lejegyzett ritmikával, Raiger változatának 4. üteme pedig az Arpeggione szo-

nata folytatását idézi. Az 5. ütem utolsó nyolcadára eső négy harminckettedben – a diminuált ritmusértéket véve alapul – ugyancsak Schubert ritmikájára ismerünk rá, ráadásul még egy „egzotikus” bővített szekundot is találunk a vonóshangszer szólamának 5. ütemében látható, ismerős hangulat-típust idéző lefutásban!

Raiger „Lassú Magyar”-ját alapul véve mindössze csak át kell váltanunk a lágyabb, borongósabb moll hangnembe, az 1. ütem utolsó hangját felfelé léptetve, majd a 3. ütemtől hősi, „beethoveni” dallamvezetéssel továbbhaladni, és máris előttünk áll az Arpeggione-szonáta 1. tételének főtémája...

Fenti kijelentésünk alighanem magyarázatra szorul, ezért először is lássuk, hogyan is állunk ezzel a beethoveni dallamvezetéssel.

Mielőtt folytatnánk Schubert szonátájának tanulmányozását, vizsgáljuk meg az előzményeket: milyen hősi, magyaros jellegű áruklódó hangulat-típusok fedezhetők fel az 1793-ban Bécsbe költöző Beethoven műveiben, különösen 1801-től kezdődően.

Beethoven magyar stílusa

Korábban (lásd a Zenekar 2000 június-2001 február között megjelent számait) már szóltunk arról a kis szextről leereszkedő, harmonikus moll hangsorról, ami Beethovennál a hősi hangulat kifejezésére szolgál.

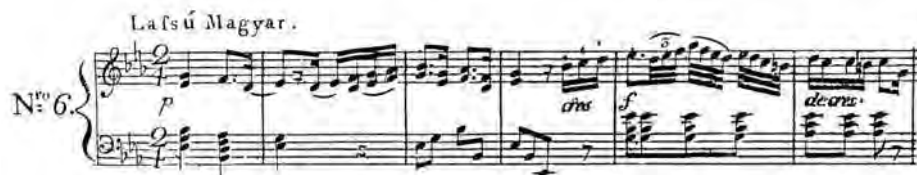
Ennek a hangsornak a vezetőhangról a legközelebbi „sarokhangra” (a hangsor hangulatát meghatározó hangra) történő visszahajlításával még kifejezőbbé válik a nemes, büszke karakter, a hősi hangulat-típus. (Csak a jobb megértés kedvéért: az említett harmonikus moll sarokhangjai gyakorlatilag megegyeznek a moll hangsor emelt VII. fokára épített, domináns szep-tím-akkord hangjaival, megjegyezve, hogy itt jellegzetes, „hősi” moll hangsorról, és nem pedig funkciós szerepről beszélünk.)

Az említett visszahajlítást látjuk 5–9. számú kottapéldáinknál.

Beethoven c-moll kvartettjének 4. (Allegretto) tétele 9. ütemének végén, harmonikus moll hangsorra (fa, mi, re, dó, ti, lá, szi) épülő, „dallam-körülírásos” verbunkos technikát alkalmaz, ami magyaros, szinkópás ritmikái lüktetésre épül (lásd a mellékelt váz-dallamot), és a 11. ütemben verbunkos ritmikái sémával, majd jelleg-

1. kotta: Kossovits József: 12 magyar tánc, Bécs, 1800 körül, 11. szám

2. kotta: Raiger Fridrik: Hat magyar tánc, Bécs, 1821, 6. szám

SONATE
für Arpeggione und Klavier
Franz Schubert (1797-1828)
Übersetzung von Hans Drechsel

Allegro moderato

Viola

Allegro moderato

Klavier

SONATE
für Arpeggione und Klavier
Franz Schubert (1797-1828)
Bearbeitung von Hans Drechsel

Allegro moderato

Viola

Allegro moderato

Klavier

pp mf cresc. pp

3. kotta: Schubert: Arpeggione-szonáta, 1. tétel (ti lá szi fá mi re dó – harmonikus moll lefutás az 5. ütemben)

zetes, büszke, „hősi” hangulatfestő visszahajlítással (12. ütem) folytatódik.

Beethoven a szinkópás, táncos jelleg fontosságát hangsúllyal is jelzi: 10. kotta

Beethoven kvartett-tétele első négy ütemének hangulata és ritmikája köszön ránk Mozart A-dúr hegedűversenyéből (3. tétel, Allegro, 1775), aki szintén a harmonikus mollt választja a magyaros hangulat érzékeltetésére. (11. kotta)

Itt is felfedezhető a továbbhaladásnál (a primo 2.-3. taktusában) a szinkópás, táncos jelleg, amit talán szerencsésebb lett volna így lejegyezni (lásd 12. kotta), a 10-15 évvel később megjelenő, verbunkos kiadványok módjára, és lehetőleg a „beethoveni” sforzato-jelöléssel, az „ízesebb” előadás reményében. Mozart – hallásélménye nyomán – nyilvánvalóan a ritmizált, megállított vonóval és ezáltal kis szünetekkel játszott, szinkópás lüktetést akarta valamilyen módon – ez esetben nyolcad szünetek beiktatásával – érzékeltetni.

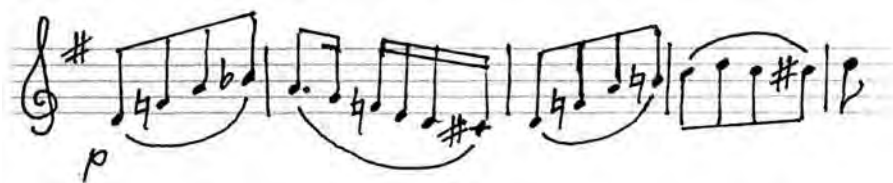
Beethoven V. szimfóniája (Andante con moto-tétel) főtémája részben eltérést mutat Beethoven „hősi” dallamformálásának egyéb példáitól (alaphelyzetű moll hármashangzat-„tengelyre” épülő dallam-előtag és a kis szextről a vezetőhangig ereszkedő, harmonikus moll sorra épülő dallam-utótag: lásd az F-dúr románc f-moll részének indítását, az Eroica 2. tételének főtémáját, az Egmont nyitány Allegro-indítását stb.).

Alábbi kottapéldánkkal a 2. tétel főtémájául szolgáló alapidallam alkotórészeit igyekeztünk rekonstruálni, Beethoven első főtéma-vázlatának kis lépésekben mozgó dallamvezetését is figyelembe véve (lásd: Zenekar, 2001, február, 20. l.): 13. kotta.

1. Az asz-dúr indítás után kialakul az alaphelyzetű moll hármashangzat-tengely (f-moll dallamkeret)

2. A Beethoven-főtéma 2. üteméből „hiányzó” g-hang beiktatásával jelezzük, hogy dallamos moll-jellege (mi-fi-szi-lá-ti-dó) van a felfelé ívelő, b-moll motívumnak.

3. A 3. ütemtől (f-moll) a kis szextről a vezetőhangig ereszkedő, harmonikus moll, hősi alapidallam bontakozik ki, ha elhagyjuk a biharisan kacskaringózó kitérőket. A harmonikus sor a végén, a vezetőhangról visszahajlik a legközelebbi „sarrokhangra” (szi-ti), hangulati emlékeztetőként. A 3. ütemtől, a harmonikus moll sort felidéző sarokhangok már pontozott értékük által is kiemelésre kapnak.

4. kotta: Beethoven g-moll (cselló-zongora) szonáta Rondo (Allegro) tétéle, 52–55. ütem, 1796, op. 5 Nr. 2. (Hasonló harmonikus- és dallamos moll-kombináció található Gáti István verbunkos dalában (1802), lásd a Hány-intermezzo triója előtti öt ütemet.)

5. kotta: A G-dúr hegedűrománc verbunkos részének 9.–14. üteme (1801 vége?). Dallamos- és harmonikus moll-kombinációk

6. kotta: Mohaupt Ágoston: Hat magyar tánc, Bécs és Pest, 1817, 6. szám (lásd a románc, 9. ütemének végén induló motívumot)

7. kotta: Az Eroica szimfónia 2. tételének főtémája Beethoven első vázlata szerint (1801). Visszahajlás a vezetőhangról a 4. ütemben

Beethoven 2. ütemének értelmezéséhez segítségünkre van a G-dúr hegedűrománc verbunkos középrészének 9.-10. üteme (lásd: 5. sz. kotta).

A Gáti István zongoraiskolájában (1802) megjelent, és Kodály által a Hány-intermezzo-ban feldolgozott verbunkos dalban (lásd Kodály művét: a trió előtti öt ütemet) ugyanez a dallamos moll-előtag és harmonikus moll utótag-kombináció bukkan fel.

Bihari a-moll verbunkosából vett példánk (Magyar Nóták Veszprém várme-

gyéből, 102. szám) mutatja, milyen módon „rövidíti” le Beethoven a harmonikus moll hangsor kis szextjétől a vezetőhangig terjedő, hét hangnyi távolságot, a sarokhangokon verbunkos módra lefelé „ugrálva”, az V. szimfónia 2. tételének 3-4. ütemében: 15. kotta.

Végül, az V. szimfónia (2. tétel) főtémája 4. ütemének elején látható visszahajlás után a dallam saját „nyomaiba” lepegetve halad visszafelé (lásd a 2. ütem

hangjait visszafelé olvasva, majd a 3. ütem közepén lévő bé-desz-gé „sarokhang”-sorral kiegészítve), és éri el az esz-asz-cé kiindulópontot.

Már említett, Beethoven-tanulmányainkat kiegészítve, még külön szeretnénk szólni az Egmont-nyitányról és a VII. szimfónia 2. tételéről.

Az Egmont-nyitány (kísérőzene Goethe Egmont című drámájához: az 1810-ben elkészült színpadi mű nyitánya) bevezető részében, az oboán (5. ütem) felhangzó harmonikus moll dallam a hősi, „éljen a magyar szabadság” hangulat-típust jeleníti meg, felidézve egy hajdan volt, hősi korszak képét (lá, szi 'fá 'mi 're 'd): 16., 17. kotta)

Az időben valahol a verbunkos zene és a magyar nóta határán megszületett Kossuth-„nóta” (amelynek szerzőjét nem is-

merjük) fenti, „Éljen a magyar szabadság...” zárósora sokkal inkább tanúskodik a reformkor nemzeti érzületének hősiesség megnyilatkozásáról, az „ősi” jellemvonások őrzéséről, illetve ennek az érzésnek az új „stílusba” való beleívódásáról, mint ahogy azt a későbbi, szentimentális, „sírva vígadó-magyar nótás” dallamok közhehelyszerű formuláinak középszerű „alkalmazói” esetében, a hasonló fordulatok hallatán tapasztaljuk.

Beethoven Egmont-nyitányának hősi, harmonikus mollt felidéző oboa-motívuma (5–7. ütem), vagy a verbunkos hatást mutató F-dúr hegedűrománc f-moll közepésrészének (2. ütem) szilaj, hősi hangvételű dallama (szi-,lá-ti-dó-re-mi-fá-,szi-,lá, lásd Zenekar, 2001. február, 22. l.) nélkülöz mindenfajta üres szentimentalizmust.

Schubert 1826-ban írt és megjelent (D 885), Esterházy Karolinnak ajánlott Marche héroïque (Hősi induló) c. négykezes zongoradarabjának 7. oldalán (lásd a színpópás, táncos hangvételű trio ismétlődő utáni szakaszát) ugyanez a hősi hangulat-típus tűnik a szemünk elé (‘fá ,szi ‘mi re dó ti lá) először cisz-mollban, majd e-mollban.

A fenti példákhoz a harmonikus moll köntösben megjelenő, hősi, verbunkos hangulattípus adja a mintát!

Ami Beethovennél és Schubertnél nem és hősi hangvételű, az miért lenne más az azonos gyökerekből táplálkozó, és tartalmiság tekintetében is hasonló emelkedettségről árulkodó Kossuth-nóta megítélésénél?

Az Egmont allegrója előtti 3. és 2. ütem az oboán, majd a csellókon (lá, szi, fá, mi, re, dó, ti hangkészlettel): 18. kotta.

Az 1807–1808-ban elkészített (de már 1805 óta érlelődő) V. szimfónia lassú tételéből vett főtéma mellé tegyük oda a szabadságharcos tematikájú Egmont-nyitány (1809–1810) hősi, harmonikus moll hangulatot felidéző részletét. Ugyanazokat a sarokhangokat látjuk, mint az V. szimfóniánál, csak itt már eltűnik a ringatózó, verbunkos ritmika, és csak a hősi hangulatot idéző sarokhangok maradnak, szenvedélyes, markáns, energikus negyedek formájában (lásd: 19. kotta, 9.-11. ütem).

Az alaphelyzetű moll-hármashangzat tengelyre épülő dallam, és a harmonikus moll sor kombinációját látjuk kialakulni az Egmont-nyitány „nekifutásból” induló, Allegro-főtémájánál is. (19. kotta)

Helyezzük az Egmont-részlet mellé a IX. szimfónia 1. tételének 201-203. ütemeit (első hegedűk) (20. kotta), majd a tétel 63-71. ütemeit (első hegedűk): 21. kotta.

(A IX. szimfónia 1. tételéről lásd még: Zenekar, 2001. február.)

Az V. szimfónia 2. tételében, a 166. ütemtől feszes verbunkos ritmika jelenik meg. A harmonikus moll dallam súlya jövő, „hangulatfestő” sarokhangjai megkülönböztetett, negyed ritmusértékük által kapnak kiemelést (szi, re, re, ti): 22. kotta.

Hasonló hangulat jelenik meg néhány pillanatra a VII. szimfónia 1. tételének (vivace-rész) 111. ütemében. Az ütemek elején megszólaló vész-hangokat játékosan, a verbunkos stílusra jellemző lele-

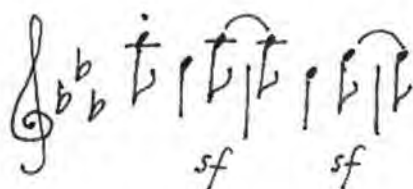

8. kotta: A 2. tétel fugató részének tizenhatodjai: az ereszkedő harmónikus moll sor, és a visszahajlás a vezetőhangról

9. kotta: Beethoven: C-moll vonósnégyes 4. tétele, op. 18 (megjelent 1801-ben), a 4. sor elején a vezetőhangról való visszahajlással (há-dé)

10. kotta: Színpópás, táncos ritmikára épülő lüktetés a c-moll kvartett 4. tételében (9. kotta 3. sor)

ménnyel „írja körül” Beethoven. A sziti sarokhangok a „hősi” hangulatfestés eszközei: 23. kotta.

Beethoven „hősi” szimfóniái közül adósok vagyunk még a VII. szimfónia 2. tételével. A szimfóniát Beethoven 1811-12-ben írja, de az általunk vizsgálandó allegretto-tétel fő témájának dallamát feltehetően már 1806-ban lejegyezte.

A tétel elején megszólaló, távolról közeledő gyászmenet-téma „váz” dallamának improvizatív jellegű, dallamkörülírásos továbbfejlesztésére kerül sor a tétel 27. ütemétől, a harmonikus moll sor és a verbunkos ritmika talaján. A brácsákon és csellókon megszólaló dallamból hiányzik a vezetőhang (ez a kis lépésekben lefelé tapogatózó dallamvezetés miatt felesleges kitérő is lenne), mint ahogy az Eroica-szimfónia 4. tételének verbunkos-epizódjából a kis szext hiányzik, mégis félreérthetetlenül magyaros hangulatot áraszt.

Érdekes számunkra Bartha Dénes megjegyzése a VII. szimfónia allegretto-tételével kapcsolatban:

„Inkább visszaemlékezés a fájdalomra, a halálra, mintsem a halál, a gyász jelenvalósága. Innen a tétel sok helyütt Schubertre emlékeztető erős dalszerű jellege, amint az mindjárt a kezdő téma ritmusai-ban és dallamában megnyilatkozik.” (Beethoven kilenc szimfóniája, 209. l.)

Valóban úgy tűnik, mintha lenne valami „közös” fájdalom, valami lelki kapcsolat Beethoven gyászmenetének első 24 üteme, és például A halál és a lányka vonósnégyes (Andante con moto) 9.-16. ütemének teljesen azonos ritmikájú – de nyugodtabb tempójú, és igen szenvedélyes hangvétellű – „lépegető” témája között. Beethoven 15.-16. ütemében ugyanazzal a dallamos moll zárlattal találkozunk, mint a Schubert-kvartett témáját körülrajzoló cselló-szólóban (27. kotta utolsó üteme), illetve a Himnusz előjátékából ismert, előkés, pontozott nyolcad-tizenhatod ritmusok adnak tancos jelleget Schubert cselló-dallamának, a folytatásban.

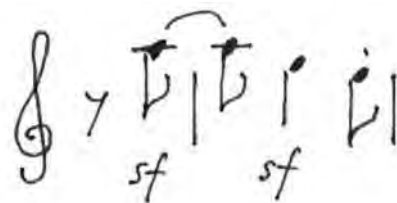
Beethovennél már korábban (Zenekar, 2000. december), az F-dúr hegedűrománánál (1802) megfigyelhettük, ahogy dallam-körülírásos, verbunkos módon gazdagítja „öltözteti” az egyszerű váz-dallamot.

A VII. szimfónia allegrettójában az első ütemek konok, monoton ritmikai lüktetése

11. kotta: Mozart: A-dúr hegedűverseny 3. tétele (1775) a harmonikus moll sorral

12. kotta: Mozart A-dúr hegedűversenyének szinkópás lüktetése (lásd 11. kotta, primo 2.–3. üteme)

13. kotta: Az V. szimfónia (2. tétel) fő témája leegyszerűsített dallamvezetéssel, a „biharis” kacsaringók nélkül

a 27. ütemtől oldódni látszik. A csodálatos melegséggel, hajlékonysággal, improvizatív leleménnyel kibontakozó dallamban, a „közlegő menet” haladásában meg-megvillan a lassú tánclépés, előtűnik a méltóságteljes, nemes, „hősi” karakter.

Képzletben távolítsuk el a dallam tizenhatod ritmusokat tartalmazó (ideszámítva az előkétet is) ütemeiből a kötőívet, és rögtön megmutatja magát az a szinkópás, tancos alaplüktetés, ami a korabeli verbunkos kiadványokban oly nagy számban megtalálható. (24., 25., 26. kotta)

Felfedezhetünk még egy nyújtott ritmusra épülő verbunkos sémát (31. ütem) és egy gyakori verbunkos ritmikai formulát (37., 42. és 45. ütem) is. (Lásd a 26. kotta 8., illetve 14., 19. és 22. ütemeit.)

Beethoven 1811 júliusának vége felé utazik el a csehországi Teplitz-fürdőre, majd három hét múlva visszatér Bécsbe. Ennek okáról lipcsei kiadójának, 1811. október 9-én küldött levelében így számol be:

„Éppen mikor kocsira készültem szállni, hogy Teplitzbe utazzam, csomagot kapok Budáról azzal a kéréssel, hogy írjak

valamit az új pesti színház megnyitására. Miután három hetet töltöttem Teplitzben és jól érzem magam, orvosom tilalma ellenére nekiülök, hogy segítek a magyar bajúzóknak, akiket szívből szeretek.”

Ismereteink szerint Beethoven 1811-ben kezd neki a VII. szimfóniának és 1812. május 13-án fejezi be azt.

Vázlatkönyvének bejegyzései arra utalnak, hogy a 2. (allegretto) tétel elején

megszólaló fő témát talán már 1806-ban lejegyezte, de itt még nincs nyoma a 27. ütemben felhangzó, a fő témát „repkény folyondárjaként körülfonó” (Wagner szóhasználata), gyönyörű dallamnak. Amint Beethoven leveléből kiderül tehát, a VII. szimfónia kimunkálása közepette lelkesen, nagy kedvvel fog hozzá a pesti kérés teljesítésének, aminek eredményeként egy Bihari-lassú és egy szin-

kópás lüktetésű friss „magyar” (presto-főtéma) is bekerül az István király nyitányba. Minthogy Beethoven a G-dúr románca (1801 vége?) megírása óta kiváló ismerője a verbunkos stílusnak, a levelében említett csomaggal kapcsolatban felmerül a kérdés: nem verbunkos táncokat tartalmazó kottás csomagot kapott-e Budáról? Mindenesetre a VII. szimfónia 4. (allegro con brio) tétele és 2. (allegro) tételének, szinkópás alaplüktetésre épülő, tánclepcsében haladó dallama (27. ütem) alátámasztani látszanak, hogy ezekben a hónapokban kifejezetten foglalkoztatja a magyaros táncmuzika. Mint tudjuk, az Athén romjai és az István király című műveinek bemutatójára 1812. február 9-én kerül sor Pesten, és három hónap múlva már készen áll a nagyszabású VII. szimfónia is.

A VII. szimfónia allegretto-tétele lassan lépdelő gyászmenetről „szól” – amint azt láthattuk már az Eroica-gyászinduló esetében is –, tehát semmilyen ellentmondás nincs a lassú tánclepcsés jelenléte és a tétel tartalmisága között. (A fő téma első 8 ütemének hangkészlete az Eroica-gyászinduló fő témájának második félperiódusát követi.)

A távolból közeledő gyászmenetet előbb csak a csupasz „váz”-dallam monoton „lépdelése” jelzi, majd meghalljuk az „énekelt” dallamot is, amelynek táncos lüktetése is kibontakozik, egyben hangulati fokozást, változatosságot, mozgalmasságot kölcsönözve a tételnek.

Beethovennek kedvére van a verbunkos stílus dallam-körülírásos módszere, ami jól ráépíthető a lassú verbunkos, a nemes és „komoly” tánc szinkópás alaplüktetésére.

„A magyar tánc... komoly nemzet jellemzője” – írja egy német katonatiszt a verbunkosról 1792-ben, a Historisch-politisches Journal-ban, kiemelve a „táncbeli szabadságnak és függetlenségnek” meglétét is.

Hogy miért vonzódott Beethoven a verbunkos stílushoz? Lehet, hogy erre a kérdésre ennek az éles szemű, német katonatisztnek a szavai adják meg a választ.

*

A német gyökerű Beethoven-kutatás szívesen szedi „elemeire” Beethovent, de ezekből az elemzésekből gyakran éppen a lényeg marad ki: a magyar dallam- és ritmusalkotó szemlélet és lelemény felismerése.

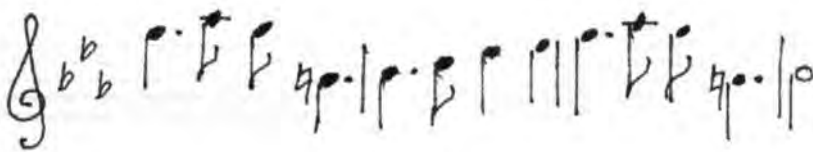
14. kotta: Az 5. szimfónia 2. tételének fő témája

15. kotta: Bihari a-moll verbunkosa

16. kotta: Egmont nyitány (lá, szi fá mi re dó)

17. kotta: A Kossuth-nóta (mi fá mi ,szi ,lá ti dó re) zárósora (lásd az 1. ütemet, és a 16. kottát)

18. kotta: Az Egmont nyitány bevezető részének ütemei

Pedig éppen ez az, ami kitörölhetetlen hatást volt képes gyakorolni a magyar szellem terjeszkedésének olyan fáklavivőire, mint Beethoven, Schubert és Brahms.

Beethoven magyar stílusának tanulmányozása után térjünk vissza Schuberthez.

Az 1824. szeptember 2-án Zselizen, zongorára írott, b-moll (D 817) „Ungarische Melodie” keletkezésével kapcsolatban (amit Deutsch az 1824 őszi, vagy később keletkezett „Divertissement a la hongroise” (D 818) című, g-moll, négykezes zongoraműve 3. (Allegretto) tétele első verziójaként említ tematikus katalógusában), a következőket tudjuk meg Deutschnak az Ungarische Melodie 1928-as kiadásához írott előszavából:

„Ha egy pillantást vetünk a kis zongoradarabra, látjuk, hogy az kapcsolatban áll Schubert zongorára, négy kézre írt „Divertissement a la hongroise”-ával, melynek keletkezési ideje ismeretlen, és ezidáig csupán valószínűsíthető volt az 1824-es dátum, de a darab csak 1826. április 8-án jelent meg Mathias Artari kiadványaként, Bécsben...”

Heinrich Kreissle von Hellborn, báró Karl von Schönstein, a kiváló bariton énekestől hallottak alapján a következőket írja 1865-ben, a Magyar Divertimentóról:

„Ennek témájára Schubert Esterházyék konyhájában talált rá, ahol a cselédlány énekelte azt a tűzhely előtt állva, és akkor hallotta, amikor a sétáról Schönsteinnel hazatért. Dúdolgatta magában a dalt, és a következő télen (megj.: a rákövetkező év telén) az a Divertissement témájaként jelent meg nyomtatásban.”

Schubert baráti köréhez tartozik a két Hüttenbrenner testvér, az egyik (Anselm) zeneszerző, a másik műkedvelő muzsik.

Deutsch: Schubert. Erinnerungen seiner Freunde (Lipcse, 1966, 78. l.) című, a barátok visszaemlékezéseit tartalmazó könyvében idézi Anselm Hüttenbrenner 1858-ban készült írását, mely szerint Schubert a Divertissement 3. (Rondo) tételének anyagát Zselizen gyűjtötte:

„Az egyik Esterházy grófnál rendkívül kellemes napokat töltött Magyarországon. Itt gyűjtötte az anyagot a később négy kézre megjelent, meglehetősen terjedős magyar Rondo-hoz. Mesélte nekem, hogy nagyon érdekli a cigányzene.”

Domokos Mária a Magyar Divertimentóról írott tanulmányában (Muzsika,

19. kotta: Egmont nyitány, Allegro (a harmonikus moll sarokhangjai a 9–11. ütemben)

20. kotta: A IX. szimfónia 1. tétele a 198. ütemtől. A hősi, harmonikus moll hangsor sarokhangjainak (há, dé ef, ász) „tobzódása” a 201. ütemtől

21. kotta: Hősi hangulat-típus a IX. szimfónia 1. tételében (fá mi re dó ti lá szihangkészlet)

22. kotta: Az V. szimfónia 1. tétele (111. ütem)

23. kotta: A VII. szimfónia 1. tétele

1997. december) rámutat, hogy a mű 1. tételének „melabús” Andante témája az egész mű hangulatát meghatározza (a téma az 1. tétel elején, közepén és végén jelenik meg), míg a Rondo tételében nem eredeti formájában, hanem szabadon variált módon jelenik meg, ezért a magyar népzenei inspirációt az andante-téma mögött sejtethjük.

Lényegében nem is egy bizonyos dalt kell keresnünk, amire hasonlít Schubert témája, hanem dal-típusokat. Domokos Mária két, Zseliz környékén gyűjtött népdalt („Hej, a mohi hegy borának...” és „A lévai hegy borának”) állít párhuzamba Schubert dallamával, rámutatva, hogy Schubert művében emléket állított egy Zselizen hallott magyar dalnak, felhasználva a korabeli

hangszeres verbunkos zene elemeit a magyaros jelleg megteremtéséhez.

Végül, tanulmányából azt a gondolatot emeljük ki, hogy a verbunkos zenei elemek külön-külön szemlélve nem tűnnek sajátosan magyar zenei képződménynek, viszont együttes előfordulásuk esetén magyaros jelleget, hangulatot képesek felidézni.

*

Bár az általunk idézett Kossovits- és Raiger-verbunkosok lassú tempójelzésé-

vel szemben Schubert az Arpeggione-szonáta 1. tételé elé „Allegro moderato”-t ír, megjegyzendő, hogy az előbbi verbunkosokhoz képest augmentált ritmikai egységekben gondolkodik, vagyis nyugodt, de lendületes hangvételt képzel el.

Érdeemes elolvasni, mit ír Schubert tempójelzéseiről Szigeti József „Schubert és a hegedű” című cikkében (Zenei Szemle, 1929, XIII. évf. 1. sz.):

„Ne feledjük el... hogy Schubert maga is hegedűs volt (csakúgy mint zongorista és énekes) és behatóan ismerte ezt a

hangszert. Ez volt az első, amit gyermekkorában tanult és vonósnégyesekben – a brácsa mellett – éveken át játszott.

S talán épp ezért, mert tisztában volt a hangszer korlátaival és alkalmazási lehetőségeivel: kerülte az Adagio- és Largo-tételeket zongora-hegedűre írott darabjaiban. Tudta, hogy ezek a lassú tempók csak még jobban kiélezik azt a lényeges különbséget, amely a billentyűs és a húros hangszerek között fennáll az utóbbiak háttározott rovására. Mindenesetre megfigyelhető, hogy szonátaiban és duóiban a lassú tételek vagy Andante-k, vagy Andantino-k. A g-moll szonátában (op. 137. No. 3.) a lassú tétel teljesen elmaradt és csupán egy Menuett áll a két Allegro-tétel között...”

Végül, az Arpeggione-szonáta keletkezéséről, a Bécsben megjelent és általunk vizsgált Kossovits- és Raiger féle verbunkosokkal kapcsolatban felvetődik a kérdés: vajon a zselizi kastélyban, az Esterházy-család kottái között talált rá az említett két kiadvány valamelyikére Schubert, vagy pedig Bécsben jutott hozzájuk? Mindenesetre a szonáta 1824 novemberi keletkezése az előbbi feltételezést látszik alátámasztani. Feltételezhető továbbá, hogy a zenekedvelő Esterházy János Károly gróf – már lányai zenei tanulmányai miatt is – figyelemmel kísérte a bécsi zenemű-kereskedők magyar kottaajánlatát ezekben az években.

Magyaros jelleg az Arpeggione-szonáta, Pisztráng-ötös, A halál és a lányka-vonósnégyes, Blumenbrief-dal, Ave Maria című művekben.

Az Arpeggione szonáta 1. tételében, a vonós hangszer belépésétől számított 5. ütemben lévő, hét hangból álló, harmonikus moll sorra épülő motívuma, valamint a 7. ütem (a-gisz) és a 9. ütem (hosszan tartott f-hang) révén a „hősi beethoveni” harmonikus moll (lásd az Egmont nyitány allegro előtti 3. ütemét az oboán, és 2. ütemét a csellókon) hangulatát érezzük.

Ez a hangulat-típus van jelen Schubert A halál és a lányka vonósnégyesének 2. tételében (Andante con moto), az O-betűnél induló csellószólóban is. Ha egymás mellé tesszük a 7. és 4. ütemet, a kettő hangkészlete szintén az előbb vizsgált Egmont-hangulatot, illetve az említett Arpeggione-lefutás fájdalommal teli,

24. kotta: A VII. szimfónia (Allegretto) témájának (27. ütem) táncos ritmusai régi verbunkosokban (Bengráf József: 12 magyar tánc, 1802–1807; Galántai táncok, 1803; Tost Ferenc: 12 magyar tánc, 3 füzetben, 1795–1808)

25. kotta: Beethoven: István király nyitány. (Lásd Tost ferenc pozsonyi zeneigazgató 11. számú magyar táncát.) A Presto-rész magyaros, szinkópás főtémája

26. kotta: A VII. szimfónia 2. (Allegretto) tételének témája, dallamkörülírásos köntösben, táncos, verbunkos ritmikával (4. ütemtől)

hősi moll sorból építkező pillanatait idézi fel számunkra, egyben „lelki” rokonságot árulva el a két említett Schubert mű között. (27. kotta)

Még visszatérve az Arpeggione-sonátához, tanulságos összevetni a vonós szólam 12. ütemének és primo előtti 2. ütemének záró ritmikai formuláját Csermák és Rózsavölgyi verbunkosaival (Magyar Nóták Veszprém vármegyéből, lásd az 52. szám végét, a 60. szám 7. ütemét, a 34. szám 8. ütemét, a 94. szám (trio) indítását stb.)

A vonós hangszer szólamának 13-16. ütemében szintén a harmonikus moll sor foszlányai tűnnek elő, játékosan variálva.

Az 1. tétel 40. ütemében (a tempo), sodró lendületű, táncos hangvételű muzika veszi kezdetét, amelyben a régi verbunkos tánczene „frisseinek” hangulatát véljük felfedezni. („25 Originelle Ungarische Nationaltänze für das Clavier”, Bécs, 1810-11, lásd: Studia M. 1979, 21, 196. l. 46/11. szám).

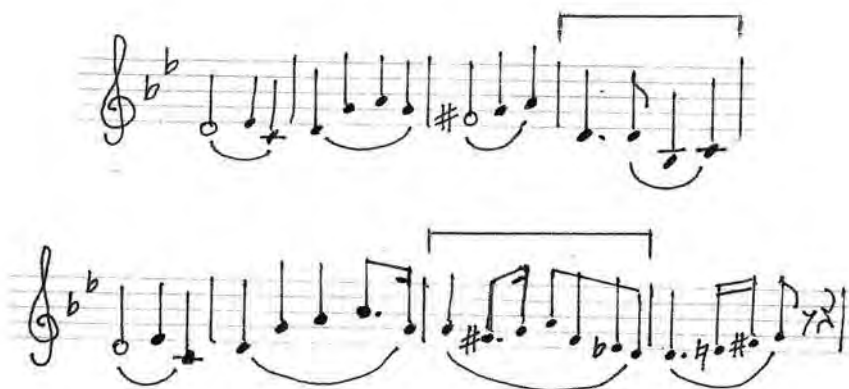
Figyelemre méltó, hogy a 157. ütemben induló „a tempo” részben Schubert minden második nyolcad helyett tizenhatodot ír, ezzel is utalva a „hetykén” táncos vonókezelésre.

A beethoveni hősi harmonikus moll kis szextről a vezetőhangig ereszkedő hangjai tűnnek szemünk elé Schubert Esterházy Karolinnak ajánlott, magyar hatásokat tükröző, f-moll, négykezes fantáziájában is: (tempo primo): (28. kotta).

Érdekes ritmikai összehasonlítást tehetünk, ha egymás mellé helyezük Schubert Pisztráng-ötösének (D 667) első ütemeit és Beethoven G-dúr hegedű-román-cából a verbunkos téma alaplüktetését tükröző ütemeket, mely ritmikára Beethoven a variációs jellegű, verbunkos epizód dallamkörülírását építi: 29. kotta.

A „Die Forelle” (Pisztráng) c. dalról tudjuk (D 550), hogy az Schubert versére készült, 1. és 2. változata 1816 vége és 1817 júliusa között keletkezett. A 3. változat megszületésének idejét Anselm Hüttenbrennernek, Schubert barátjának köszönhetően pontosan ismerjük, ő ugyanis a testvérenek, Josefnek ajánlott dal kéziratára ráírta: „készült 1818. február 21-én, éjfélkor”.

Sebestyén Ede: Schubert magyar barátai és magyarországi nyaralásai c. írásában (A zene, Bp., 1934. június 1.) kedves törté-

27. kotta: Schubert: A halál és a lányka vonósnyégese 2. (Andante con moto) tételének csellószóljaja. A 4. és 7. ütem hangsora (ti lá szi fá mi re dó) azonos az Arpeggione-sonátában (1. tétel), a vonóshangszer szólamában (5. ütem) látható, harmonikus moll lefutással. (Lásd még az Egmont nyitány allegro-része előtti három ütemet, 18. kotta.) A periódus utolsó üteme dallamos moll jellegű

28. kotta: Schubert f-moll fantáziájának táncos lüktetése és harmonikus moll-hangulata (2. sor), a végén verbunkos jellegű, vezetőhangról való (szi-ti) visszahajlással

29. kotta: A pisztráng-ötös témájának indítása

netet elevenít fel a Schubert-műjegyzékben szereplő bejegyzéssel kapcsolatban.

Anselm Hüttenbrenner zeneszerző szilveszteri dalt komponált egy szekszárdi földbirtokosnak, aki egy kishordó vörös óborral köszönte meg azt. Amikor az ajándék megérkezett, Anselm meghívta barátait, élükön Schuberttel, akit mindenki kedvelt. A vidám társaságot Schubert pontosan éjfélkor hirtelen otthagya, leült Anselm íróasztalához, és jó fél óra alatt elkészítette a „Pisztráng” említett változatát.

Különben Schubertnek más kellemes emlékei is lehettek a jó magyar borral

kapcsolatban, amint arról a Batsányi Jánosné (Gabriele von Baumberg, bécsi költőnő) versére 1815 augusztusában, „Lob des Tokayers” (A tokaji dicsérete) (D 248) címmel írt dala is tanúskodik.

Ha ritmikai szempontból összehasonlítjuk Schubert „A pisztráng” c. dalának 1817 és 1821 között készült, öt féle változatát – pontosabban, a dal első periódusát –, látni fogjuk, hogy a 2., 3. és 5. változat ritmikája azonos, és az 1. és 4. változatban az előbbiekhöz képest csak kisebb ritmikai eltérések vannak: Schubert két-két helyen nyújtott ritmust alkalmaz.

Érdekes eredményre jutunk, ha összevetjük a „Der Blumenbrief” című dal (D 622, 1818 augusztus, Zseliz) első periódusának ritmikáját a már vizsgált Pisztráng-változatokkal. A „Blumenbrief” teljesen a „Pisztráng” dal ritmikáját követi, majd a 3. ütem második felében fontos ritmikai változás történik, amelynek következtében az egész ütem jellegzetesen verbunkos-alaplüktetést kap: 30. kotta.

(Az ütem végén lévő ritmika sajnos egyes kiadványokba hibásan, pontozás nélkül került be, lásd: Deutsch-műjegyzék.)

A „Blumenbrief” 4. ütemének végén lévő hajlítástól eltérően a dal ritmikája az 5-6. ütemben is egyezik a Pisztráng-változatok többségével, ráadásul a 7. ütem első felének nyújtott ritmusa is egyezik a Pisztráng 1. változata 7. ütemének elejével.

A „Blumenbrief” 3. ütemének táncos hangulatot sugárzó verbunkos ritmusára felel a 7. ütem feszes lüktetést őrző zárósémája, majd a 2. strófa lezárása: 31. kotta.

Ez a lüktetés már a dal alaphangulatát meghatározó, rövid előjátékban (a csonka 1. ütemben és a 2. ütemben még előkés lejegyzéssel, majd a 3. ütemben már „verbunkos” pontozással jelenik meg, kellő ritmikai-hangulati előkészítést adva a dal első periódusának közepén, és végén található, táncos záróformulához. (32. kotta)

Magyaros ritmikát fedezhetünk fel az 1. periódust követő zongora közjátékban is (lásd: A halál és a lányka c. vonósnygyes Andante tételének 2. variációját). (33. kotta)

A dal 2. versszakának végén lévő, magyaros ritmikai záróséma-töredék fedezhető fel a Halál és a lányka c. vonósnygyes Andante con moto tételének 1. variációjában, az 1. periódus végén lévő hegedű-záróformulánál.

A bevezetés első két ütemének alaplüktetésében (lásd a jobb kéz által játszott ritmusokat) felismerhetjük Beethoven F-dúr hegedű-románcaának lüktetését (lásd a ro-

mánc első zongoraközjátékának szintén dupla pontozású ritmusait), mely alaplüktetésbe „beleépül” a szaporább, pontozott tizenhatod-harmincketted lüktetés, vagyis az előke is harmincketted értéket képvisel. Ilyen nyújtott ritmusú „szaporázást” találunk az F-dúr románc B betű utáni 4. ütemében is (lásd: Zenekar, 2000. december, 19. l., 30. kotta).

A táncos lüktetésű, verbunkosra jellemző nyújtott ritmika egyik, „hetykébb” változata látható a Blumenbrief már említett, második versszakának végén lévő záróformulánál, míg a másik változat az 1. és 2. versszakot követő zongora közjáték pontozott nyolcad-harmincketted triola ritmikájában ölt testet.

A fenti, verbunkos ritmikai sémák Schubert más műveiben is árulkodók lehetnek, amennyiben egyéb magyaros jellegzetességet is felfedezhetünk azok környezetében. (Ezek a ritmusok pl. A halál és a lányka c. kvartett Andante con moto tételének 1. variációjában ugyancsak megtalálhatók.)

Áttérve a Pisztráng-vonósötös (D 667, 1819?) témájának vizsgálatára, azt tapasztaljuk, hogy a Pisztráng dal-változatokkal és a Blumenbrief egyenletes nyolcadaival szemben az 1. ütem első felében egy nyújtott ritmus kap helyet, míg a 3. ütemben a Zselizen keletkezett Blumenbrief c. dal magyaros lüktetése jelenik meg. (A Beethoven G-dúr hegedűrománc verbunkos középrészének 1. és 12. ütemében már találkoztunk hasonló ritmikával.)

A Blumenbrief ének-szólamának 3. ütemében lévő, magyaros lüktetésű ritmikát egyébként Schubert 1816 márciusában írt, D-dúr (hegedű-zongora) szonatinájában (2. tétel) is nagy kedvvel alkalmazza, és ezt a verbunkos sémát látjuk a C-dúr szimfóniában, a 2. tétel 1. ütemében (andante con moto) is. (34. kotta)

Ennek a verbunkos ritmikai sémának lüktetésére ismerünk rá A halál és a lányka vonósnygyes (andante con moto-tétel) cselló-szólamában, az R-betű utáni 14. ütemben: 35. kotta.

A 15. ütemben látható verbunkos-séma a dupla pontozású negyed- és harmincketted-pontozású alaplüktetés másik, „dallamosított”, változata. A harmadik, „dallamosított” séma a Blumenbrief zongoraközjátékban (33. kotta), valamint Schu-

30. kotta: A Blumenbrief (Virággal üzenem) című 1818 augusztusában, Zselizen írt dal (D 622) magyaros lüktetése a 3. ütemben

31. kotta: A Blumenbrief 1. és 2. versszakának táncos hangvételű, magyaros záróformulái

32. kotta: A Blumenbrief zongora-előjátéka (B-dúrban, eredetileg D-dúr)

bert Magyar Divertimentójában (3. tétel, 288. ütem), de ugyanúgy a Bánk bán-előjátékban vagy Kodály: Galántai táncok című művében stb. is megtalálható.

A Pisztráng-vonósötös keletkezési idejét nem ismerjük. Deutsch a műjegyzékben kérdőjelesen 1819-re teszi.

Úgy tűnik, hogy a ritmikai lüktetés megteremtése szempontjából Schubert 1818 augusztusában, Zselizen komponált dala jelenti az „előtanulmányt”, az átmenetet a Pisztráng-dal után, az eleven halacsát megszemélyesítő, mozgalmasabb, táncosabb ritmikájú vonósötös 4. (andantino) tételének témája számára. Ez a körülmény támpontul szolgálhat a vonósötös keletkezési idejének pontosabb meghatározásához is. Schubert 1825 áprilisában, Walter Scott „The Lady of the Lake” című versére írott, és Ave Maria címmel rendkívül népszerűvé vált „Hymne an die Jungfrau, (Himnusz a Szűzhöz: Ellens Gesang III, op. 52, 6) c. dalának középrészében szintén a verbunkos jól ismert, lassú tánclelése villan elő. (36. kotta)

Schubert-dalok magyar költők verseire

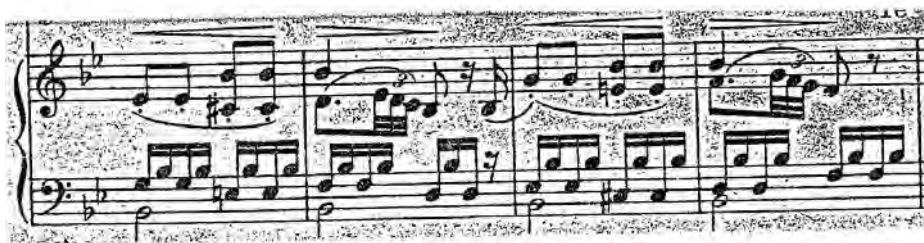
Schubert magyar barátai között három költőt is találunk, akiknek verseire dalokat szerzett. Széchenyi Lajos gróffal (1781–1855), Széchenyi István legidősebb bátyjával 1817-ben (?) ismerkedik meg.

Az ő verseire készülnek a „Die abgeblühte Linde” (D 514, op. 7, 1) (Az elvirágozott hársfa) és a „Der Flug der Zeit (D 515, op. 7, 2) (Az idő tovaszáll) című dalai.

A Matthias Claudius verse, 1817 februárjában komponált „Der Tod und das Mädchen” (A halál és a lányka, D 531, op. 7, 3) c. dallal együtt, Bécsben 1821. nov. 27-én megjelentetett sorozatot Schubert gróf Széchenyi Lajosnak ajánlja. (Fontos, magyar vonatkozású adat ezzel kapcsolatban, hogy a d-moll, „A halál és a lányka” (D 810) vonósnégyest 1824 őszén, Esterházyék zselizi kastélyában kezdi írni.)

Schubert Pyrker Lászlóval (1772–1847) – aki 1818-tól szepesi püspök, 1827-től egri érsek, 1844-től az MTA tagja – 1820-ban ismerkedik meg. Pyrker német nyelven író költő, az ő segítő támogatásával jut ki 1843-ban az akkor 15 éves Reményi Ede Egerből Bécsbe, Böhöm Józsefhez.

Schubert és Pyrker között élénk levelezés indul, majd öt évvel később együtt töltenek néhány hetet Bad Gasteinben.

33. kotta: Blumenbrief-közjáték, verbunkos ritmusokkal

34. kotta: Schubert: C-dúr szimfónia, a 2. tétel főtémája (Andante con moto)

35. kotta: A halál és a lányka vonósnégyes (Andante con moto) cselló szólomájának magyaros ritmikája

36. kotta: Schubert: Ave Maria (1825 április, „Himnusz a Szűzhöz” c. dal, D 839). Verbunkos ritmusok

Itt komponálja Schubert 1825 augusztusában Pyrker verseire a „Das Heimweh” (Ach, der Gebirgssohn) (A honvágy, D 851, op. 79, 1) és a „Die Allmacht, (A Mindenható, D 852, op. 79, 2) című, Pyrkernek ajánlott dalokat.

Gróf Majláth János verse 1821 szeptemberében írja a „Der Blumen Schmerz” (A virágok fájdalma, D 731, op. post. 173, 4) c. dalt.

*

Ha meghallgatjuk a Schubert életének utolsó évében, 1828-ban írt (D 940), Es-

terházy Karolinnak ajánlott, f-moll, négykezes fantázia harmonikus moll hangsorra épülő, az elmúlás fájdalját idéző, bánatosan búcsút intő, magyaros hangulatú témáját, talán megérezzük valamit abból a halálig tartó vonzódásból, ami Schubertet lélekben Magyarországhoz kötötte. Olyan ez a kedves, kíséret nélkül, halkan megszólaló kis dallam, mint egy fájdalmas, messze hangzó sóhaj.

A győri postakocsi egykori utasa ma már az örökkévalóság égi postakocsiján visz magyar színt és jelleget, távoli jövődő számára.

Rakos Miklós

Dr. Pásztor Zsuzsa

Kézbántalmak Kovács módszer, a szelíd mozgás

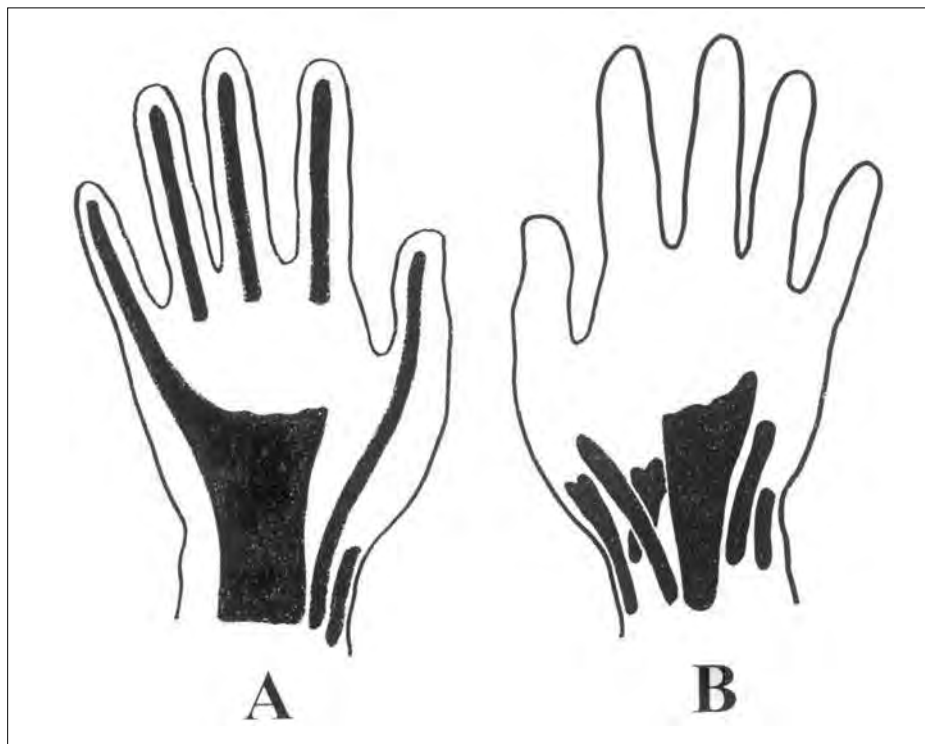
Harmadik rész

A tünetek háttere

A legtöbb hangszer nagyon igénybe veszi a kezet. Nem kell ahhoz helytelen mechanizmussal játszani, hogy megerőltetés létrejöjjön. Kézbántalom bárkinél, bármikor előfordulhat, ha a megterhelés a szervezet teherbírását meghaladja. Aggodalomra azonban semmi ok, kezdeti stádiumban mindenki maga is segíthet magán egyszerű, természetes eszközökkel, mielőtt még orvosi esetté válna. Nagyon fontos, hogy komolyan vegyük a megerőltetés első, legcsekélyebb jelzéseit is. Ne várjuk meg, míg az ártalom betegségbe fordul, hanem azonnal lássunk hozzá a megelőző ápoláshoz.

A fájdalom, görcsösség, merevség, nehézkesség, puffedség és egyéb rendellenességek azt mutatják, hogy az izmokban, ízületekben, inakban, vagy ínhüvelyekben a szövetek, sejtek normális működése megváltozott. Az egyoldalú megterhelés következtében elégtelen az igénybevett izmok hajszáleres keringése, emiatt szegényes a sejtek tápanyag- és oxigénellátása.

Ilyen körülmények között az izommunkához szükséges energiahordozó anyagok (adenozintrifoszfát és más foszforvegyületek) termelése nem tud lépést tartani az igénybevétellel. A gyenge keringés miatt a sejtanyagcsere végtermékeinek elszállítása is akadózik. A felhalmozódó savas kémhatású anyagok az izmok görcsös összehúzóását idézik elő. A feszes izom ingerli a fájdalomérző idegek végfáscskáit, és a hajszálereket még jobban elszorítja, azaz még inkább gátolja a keringést. Ilyen módon körfolyamat keletkezik, amelyből csak úgy lehet kilépni, ha erőteljes behatással beindítjuk a keringés normális üzemelését és a megzavart anyag-

1. kép: A kéz ínhüvelyei vázlatosan A) tenyéri oldalon, B) kézháti oldalon

cserét helyreállítjuk.

Regeneráló vízkezelés

- Zuhanyozzuk a kezet kézi zuhannyal, olyan forró vízzel, amelyet a bőr még jól elvisel. A hőfok megjelölésének nincs értelme, mert a bőr melegtürése egyéni állapottól és a külső körülményektől függően változik.
- Erősen záporozó, nagy nyomású vízszugárral zuhanyozunk. A sűrű vízugarak kellemesen szurkáló, ütögető masszírozása regenerálja a kimerült szöveteket.
- Közel tartjuk a zuhanyozófejet a bőrhöz, kb. 1 cm távolságban, mert így a vízugarak üté ereje a legnagyobb és a hővesztés minimális.
- Oda-vissza egyenletesen mozgatva vezetjük a zuhanyrózsát a bőr fölött. Ezál-

tal jól érvényesül a vízszugár masszírozó hatása. Minden terület egyformán kap a jótékony vízszugárból, de mindegyiket csak rövid ideig éri a forró víz. Így könnyebb elviselni a meleget és a hatás is a legkedvezőbb.

- Mindig az egész kezet és alkart zuhanyozzuk, ugyanis a kéz izmainak fele a kézfejen, fele az alkaron helyezkedik el.
- Ujjhegytől könyökig vezetjük a vízszugarat először tenyéri oldalról, majd a kézháti oldalról. Így a kezet átszövi egész érhálózatra és ideghálózatra, valamint az összes izomra, inakra, ínhüvelyekre kiterjed a kedvező hatás.
- A zuhanykezelés időtartama mind a tenyéri, mind a kézháti oldalon mindössze 10-10 másodperc. Ennél rövidebb kezelés eredménytelen. Hosszabb hőhatásra viszont az erek elernyednek és az élénk

2. kép: Zuhanykezelés meleg vízzel

keringés lelassul, ami már nem kedvező a sejttanyagcsere szempontjából.

- A kézántalalom ritkán korlátozódik a kézre, vagy alkarra. Gyakran a felkarizmok (musculus biceps és musculus brachialis) is bemerevednek a hajlított könyöktartástól. Ebben az esetben a felkar elülső oldalát is zuhanyozzuk végig könyökhajlattól a vállcsúcsig szintén 10 másodpercen át.

- A nyak, váll görcsössége esetén a csuklyás izom (musculus trapezius) felsőrészét is zuhanyozzuk vállcsúcsától tarkóig ugyancsak 10 másodpercig.

- Ellenőrizni is tudjuk a hatást: ha a kezelést jól végeztük, a bőr kipirul a zuhanyozott területeken, jelezve, hogy a megfelelő vérbőség létrejött.

- A forró vizes kezelés után ne zuhanyozunk hideg vízzel! Gyors törülközés után azonnal öltözzünk fel, és a kezét is védjük a lehűléstől.

- A zuhanykezelést naponta háromszor ismétljük. Ha jólesik, lehet ennél többször is, de egy órán belül nem tanácsos, mert felfokozhatja a fájdalmat.

- A zuhanyozást a panaszok elmúltával nyugodtan elhagyhatjuk, már nincs rá szükségünk.

- A duzzadt, vörös, forró, lüktető, begyulladt izmokra nem alkalmazunk forró zuhanykezelést. (Gyulladás leggyakrabban a hüvelykpárna és a kisujjpárna izmainál szokott előfordulni.) Vérbőséget előidéző kenőcsökkel se kenegessük a kezünket. Ehelyett hűtő borogatást adjunk mindaddig, amíg a gyulladás meg nem szűnik. Ezután ha még szükségesnek érezzük, akkor folytathatjuk az ápolást a forróvizes zuhanyozással.

A forró zuhanyozás lényege az, hogy hőhatásra hisztamin keletkezik a bőrben, amely értágító hatásánál fogva a hajszálteres keringést a nyugalmi üzemnek ötvenszeresére is megnövelheti. Ezáltal jótékonyan felfokozódik a kezelt terület anyagcsereje, az izmok fellazulnak és megszűnik a fájdalom.

Kímélő gyakorlás

- A hangszerjátékot kihagyni legfeljebb egy-két napra tanácsos. A pihentetésre bekövetkezett javulás csalóka szokott lenni. Ugyanis a megszokott mozgás elhagyása következtében az izmok meggyengülnek és a gyakorlás újratekintésekor megint megerőltetődnek.

- A megerőltetésre „rágyakorolni” sem szabad. A nagy terheléseket átmenetileg el kell hagyni, és maximálisan kímélő gyakorlásra kell áttérni a teljes javulásig.

- A kímélő gyakorlás kis adagokban történik, a kéz állapotától függően. Minden gyakorlási adag előtt lazító, regeneráló tornát végzünk. Ennek az a szerepe, hogy folytonosan fenntartsa a keringés kedvező intenzitását a sérült terület tökéletes tápanyagellátása és kiválasztása érdekében.

- Az első napon egy-egy gyakorlási adag mindössze fél vagy egy percig tart, és legfeljebb 5-10 adagot végzünk.

- A gyakorlási adagokat egy-két percenként fokozatosan emeljük a javulás ütemében, és az adagok mennyiségét is óvatosan növeljük, míg elérjük a szükséges gyakorlási időtartamot. 30 percnél többet ne játsszunk egy adagban mindaddig, amíg a teljes gyógyulást el nem értük.

- Ha visszaesést tapasztalunk, azonnal visszalépünk kisebb és kevesebb adagra, vagy éppenséggel a kezdő szintre. Visszaesésre számítanunk kell, mert a javulás soha nem egyenes vonalú, hanem hullámokban történik, de következetes gondozás mellett a tendencia fölfelé ívelő.

- A gyakorlás jellege terápiás legyen. A szokásosnál sokkal könnyebb anyagot játsszunk, kényelmes tempóban, minimális erőfeszítéssel. Csak olyat játsszunk, ami könnyen megy és jólesik. Legyünk türelmesek, semmit se erőltessünk, a sérült szövetek helyreállításához idő kell.

- Ha már eljutottunk odáig, hogy több 30 perces adagot fájdalom nélkül teljesítünk, akkor úgy tekinthetjük, hogy túl vagyunk a bajon. Azonban szünet nélkül, órák hosszat gyakorolni ezután sem ajánlatos. Nemcsak fizikailag, hanem zeneileg is ártalmas az egyfolytában való hosszas gyakorlás. A figyelem elfárad, az érzelmek megfakulnak, a zenei kifejezés elszürkül. Ha viszont gyakran tartunk mozgásos pihenőt, akkor hosszú órákon át képesek leszünk fáradtság nélkül dolgozni, élesen koncentrálni, és friss érzelmekkel muzsikálni.

Lazító mozgás

A megerőltetett kéz kitűnő regeneráló tornája a léggömbös játék. Nagy, kerek léggömböt szerezzünk, és fújjuk fel gördgödinnye nagyságúra, hogy lassan repüljön, ne késztesen kapkodásra.

1. Páros kézzel üssük föl a léggömböt a levegőbe röplabdázó mozdulatokkal 10-12-szer.

2. Dobjuk föl a léggömböt magunk elé a levegőbe és a felemelt comb alatt azonos oldali kézzel üssük vissza. A jobb és bal oldalt váltogatva végezzük el 10-12-szer.

3. Dobjuk föl a léggömböt és kissé hátrahajolva, jól kihomorítva, a mellkasunkkal üssük vissza. Közben karunkat vállmagasságban tartva tárjuk ki. Ismétljük 6-10-szer.

4. Üssük le a léggömböt jobb és bal tenyérrel váltogatva, finoman puhán érintve 4-szer, és az ötödik leütést homlokunkkal adjuk, kissé előrehajolva. Az egészet ismétljük 6-8-szor.

5. Ütögessük a léggömböt váltott kézzel fölfelé, legfeljebb fejmagasságig és közben szaporán fussunk helyben 50-100 lépést.

6. Fogjuk meg a léggömböt két kézzel és tartjuk fejként. Terpeszben állunk és így végezzük törzskörzést jobbra-balra váltogatva 3-4-szer. Ügyeljünk arra, hogy a nyakunk lazán hajoljon minden irányba.
 7. Könyökünk külső bütykével ütöges-sük fölfelé a léggömböt kezünként 10-12-szer. Közben a kézfej lazán csüngjön lefelé, ne szoruljon ökölbe.
 8. Fejeljünk a léggömbbel kis mozdulatokkal, homlokkal, tarkóval, jobb és bal halántékkal váltogatva. Az egészet ismétljük 4-6-szor.

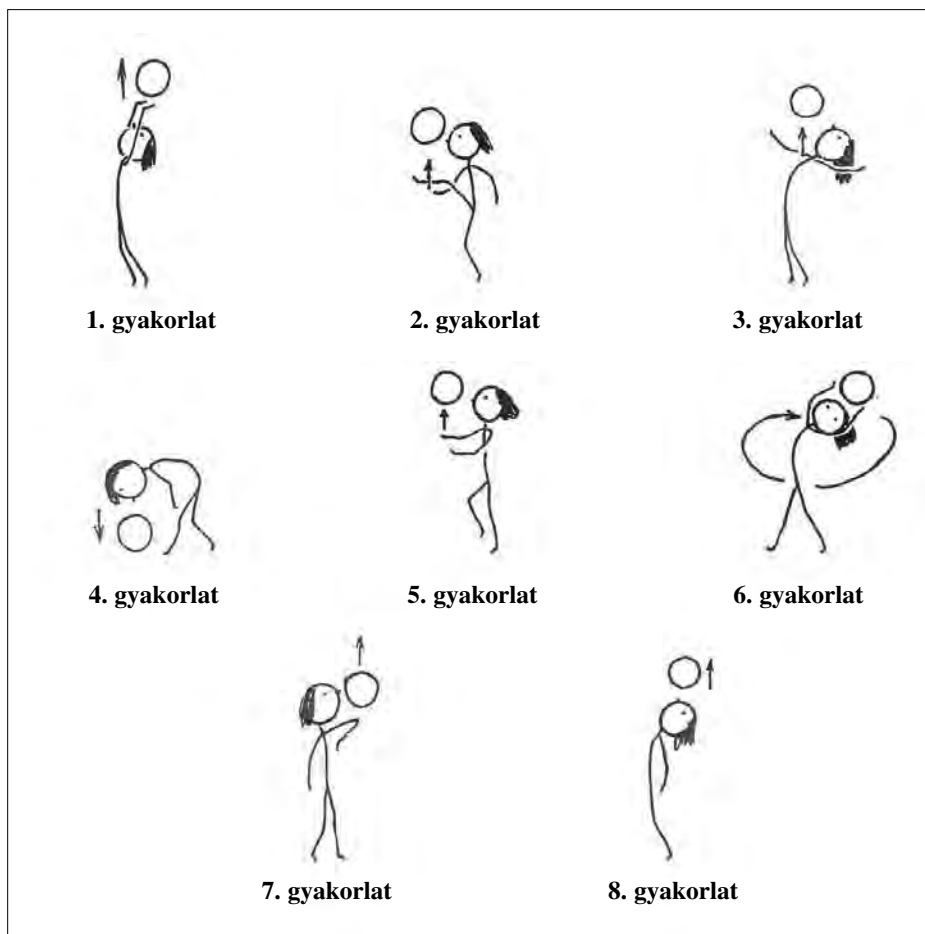
Néhány fontos tudnivaló

- A panaszos kezet rögzíteni nem tanácsos, mert ezáltal minimumra csökken a keringés, nekünk pedig éppen ellenkezőleg, élénk keringésre van szükségünk a regenerálódáshoz.
- Óvjuk a kezet a lehüléstől, mert ilyenkor az erek reflexesen összehúzódnak. A szegényes vérrellátás, illetve tápanyagutánpótlás nehezíti a gyógyulást.
- A mindennapi munkamozgásokat aggodalom nélkül elvégezhetjük, de a fájdalomhatárt ne érintsük.
- Ha jólesik, kendővel nyakba kötve pihentethetjük az alkart, de nem kell egész nap így tartani.
- Pólyálni az alkart és a kezet csak egészen lazán szabad, inkább csak a melegen tartás kedvéért. Elszorítani semmi esetre se tanácsos.

Az általános fizikai és idegállapot javítása

A kézبántalom a legtöbb esetben nem csupán helyi elváltozás, hanem az egész szervezet kimerülésének, leromlásának tünete. A konkrét kiváltó ok mögött többnyire fellelhető valamilyen nagyobb megterhelés, huzamosabb erőfeszítés, át-szenvedett betegség, vagy egyéb megpróbáltatás, amely a szervezet védekező erőit károsította. Ezért nem elég csak a kéz regenerálásával foglalkoznunk, hanem az egész szervezetet kell gondoznunk, különben a kézбántalmak minden igyekezetünk ellenére makacsul elhúzódhatnak.

- Mindenekelőtt aludjunk annyit, amennyit a szervezetünk megkíván. Az alvásadósság rendszerint egyik legagresszívabb előidézője a kéz megerősítésének.
- Naponta menjünk friss levegőre és mozgjunk jólesően. Ez oldja az izomfe-

szességet előidéző oxigénszegény stressz állapotot.

- Naponta végezzünk zenészek részére kidolgozott munkaképesség-gondozó mozgásprogramot, mindig a pillanatnyi állapothoz alkalmazkodva.
- Kezdjük el a rendszeres légzéstréninget. (L. az előző számunkban.)
- Táplálkozásunk rendszerességére, változatosságára fordítsunk különös gondot.

Megelőzés

A megerősítés elkerülésének alapfeltétele az, hogy az igénybevett izmokban mindenkor meglegyen a munkavégzéshez szükséges anyagcsereháttér.

- A hangszerjátékot nem szabad dermedt, vérszegény kézzel elkezdni. A jó vérrellátást legkönnyebben mozgásos bemelegítéssel érhetjük el. Az egész test megmozgatása nemcsak a kézre hat kedvezően, hanem az egész vegetatív szabályozásra és az összes belső szervi működésre is, és mindezekon keresztül a figyelmi tevékenységet és a hangulati állapotot is javítja.

• A hangszerjátékot nem szabad kifáradásig folytatni. Téves az a nézet, miszerint a hangszeres állóképességet a fáradáson túl is folytatott gyakorlással lehet megszerezni. A fáradt kéz erőltetése kockázatos, és árt a zenének is. A fáradás azt jelenti, hogy nincs meg a munkához szükséges tápanyag-ellátottság a szövetekben. Ezért a fáradás első jelzésére abba kell hagyni a játékot, és rövid hatékony mozgáspihenővel helyre kell állítani a normális funkcióegyensúlyt.

• A megelőzés legfontosabb és állandó feladata az előzetes, alapozó fizikai felkészülés a várható terhelésekre. Az intenzív munkával igénybevett szervezetet folyamatosan gondozni kell. A sportszerű, vagyis inkább „zeneszerű” életmód egész életre szóló feladatunk annak érdekében, hogy a pályán mindenkor fölényesen, sikeresen, károsodások nélkül helyt tudjunk állni.

A kézбántalmakkal kapcsolatosan további részletes tájékoztatás található

Dr. Kovács Géza – Dr. Pásztor Zsuzsa: Hangszeres kézmegerősítések c. tanfolyami jegyzetében.

Kovács módszer honlapjának címe:

www.kovacsmethod.com

Kész a leltár?

Tátrai Vilmos: Hegedűszó alkonyatban

Sajtó alá rendezte: Tátrai Zsuzsanna és ifj. Tátrai Vilmos

Klasszikus és Jazz kiadó. Budapest, 2001.

A címet József Attilától oroztam el, a kérdőjel azonban az enyém. Nem kész, sajnos, nem adatott meg a kvartett primáriusnak és a hangversenymesternek – így tiszteltük Tátrai Vilmost bő fél évszázadon át –, hogy papírra vesse egy 80 évnél hosszabb muzsikusi pályá valamennyi emlékét. És mégis kész, oly plasztikusan rajzolódik ki belőle művész és ember alakja.

Azt hiszem, a rend, az emberszabású, értelmes zenei rend kormányozta napjait-éveit. Ő maga állította össze egy könyvelő precizitásával – munkásságának mérlegét 1997-ben. (Tények és adatok fejezet, 378-396. o.) Nagyzenekarban, 1940–1978 között koncertmesterként, 144 külföldi és 100 magyar karmester pálcája alatt – nemegyszer fölött! – működött. Valóságos magyar karmesterekből nem volt száz, azt meg aligha kell ragoznom ehelyütt, mi felelősség hárul a hangversenymesterre, ha dilettáns áll a dirigensi dobogón. Változó nevű – ma Nemzeti Filharmonikusokként szereplő – zenekarának több, mint 3000 hangversenyén ült a karmester balján. Ez ugyan nem jelent ugyanennyi műsort, hisz külföldi turnékon az együttes nem játszik esténként mást és mást, mindazonáltal elképesztő mennyiségű kompozíció ment át a kezén. Készületlenül, blattolni, soha nem ült az első pulthoz, függetlenül sziklaszilárd muzsikusi-erkölcsaitől, nem is tehetné, hiszen a jellemzően billentyűs hangszer mellől érkező magyar karmesterek a vonásnemek, a hangzást meghatározó más technikai részletek tisztázását a hangversenymesterre bízták. Vagy három generációnyi világsztár karmesterrel muzsikált. Csak Toscaninivel nem, mivel a Maestro következetesen kész produkciókkal (New York-i, Bécsi Filharmonikusok) érkezett Budapestre a 30-as években. Hogy Tátrai mi tapasztalatot adott át, annak mennyi fiatalabb kollégája a megmondhatója.

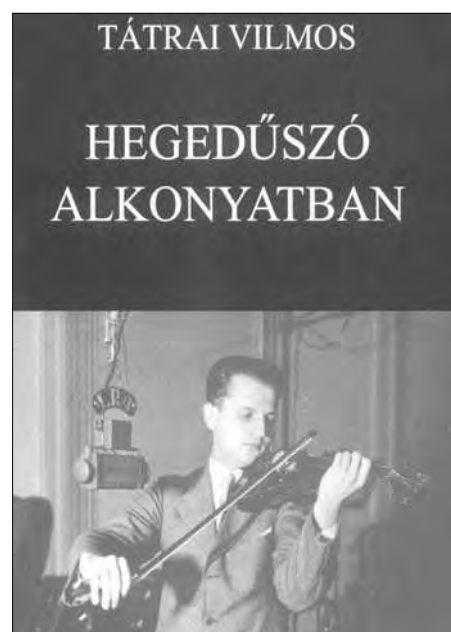
Még a mennyiségnél maradva, jóllehet a zenei előadás nem leegyszerűsített mennyiség-tani kérdés, a nevével hitelesített vonósnégyes és az általa alapított Magyar Kamarazenekar kis híján 3000 hangversenyén lépett fel s játszott majd' 600 kompozíciót, 150-nél többet csak a 20. század termésé-

ből. Magyar szerzők ősbemutatóit és nálunk ismeretlen alkotások hazai premierjeit. Mindezt a nagyzenekari munka mellett! Kvartettben még elgondolható, hogy a négy muzsikusi közösen alakítja ki a zeneképet, bár a primárius szerepe itt is meghatározó; a kamarazenekar próbáit azonban, teljes anyagismeret birtokában, Tátrainak kellett vezetnie, a fejében több, mint 200 partitúrával. Hozzáteszem, mindkét együttesével a zenetörténeti múlt tömérdek értékes alkotását támasztotta fel a tetszhalálból. Hogy mást ne mondjak, a nálunk szépszerével ismeretlen Haydn teljes vonósnégyes-termésének, korai és középső alkotókorszakából való szimfóniáinak előadása, lemezfelvétele vette meg a magyar Haydn-kultusz alapjait.

Ha mindehhez hozzáveszem még Tátrai Vilmos diszkográfiájának impozáns méreteit, egyszerűen nem értem, miként volt egyetlen embernek mindehhez ideje. Kivált, hogy minden általa megszólaltatott hang hiteles.

Nagy művészek emlékiratai az utóbbi időben többnyire íródeák közreműködésével készülnek; elmondják, mi minden történt velük, abból formálódik a könyv. Teszik ezt, vagy mert nincs idejük, vagy mert nem tudnak írni. Tátrai Vilmos nem használt vendégtollnokot. Időmilliomos lett utolsó éveire. Kivonult alóla-körüle a nagybetűs zenei élet, pedig korábban másodpercre voltak beosztva a napjai évtizedszám. Panaszkodott nekem is, hogy nincs mivel foglalatostkodnia s tőle tudtam, memoárjaira fordítja a sok szabad időt. Azt azonban nem tudtam, hogy a tollal éppoly biztonsággal bánik, mint tette a vonóval, oly sok éven át. Élvezetesen, kifejezően, szigorú formákban, megkapóan szép stílusban. Aki a Himnuszt játszotta hat évesen, első nyilvános szereplésén és a hírneves farsori Evangélikus Gimnáziumban érettségizett, tiszteletben tartotta anyanyelvét s annak szabályait.

Különös könyv ez, van benne tömérdek pillanatfelvétel, pár sornyi emlék, van ami hosszabb exponálással készült állókép s van dokumentarista rövidfilm. Kölcsönözhetem e hasonlatot, hiszen szenvedélyes fotós volt (erre hogy jutott ideje?), a kötetet is számta-

lan Tátrai készítette felvétel illusztrálja. Filmes technika az is, hogy szüntelen egymásba úsznak magán-, köz- és zenei élet fel-felvillanó eseményei. Szubjektív optikával. A szubjektív művészember szavát hitelesíti a legendás notesz-gyűjtemény, az 1931-től megőrzött zsebnaptárak, bennük az aznapi teendővel (próbák, koncertek stb.). Magam is voltam haszonélvezője a Tátrai-archívumnak.

Különös a szerkezete is. Az életút megörökített eseményei nem feltétlenül sorjában szigorú időrendben. Ez azonban cseppet sem zavaró, úgy sem lehet letenni az olvasmányt.

Egy nehéz, roppant küzdelmes művészélet története ez a könyv. 12 évesen ült be Reisz Vilmos először amatőrzenekarba; három évre rá már pénzeskereső foglalatossága a zenekar, hogy fedezhesse zenei tanulmányainak költségét. Keserves sorsa volt ifjúkorában a muzsikusként, ha nem volt az Operaház zenekarának jól fizetett tagja. Hannover György, a Budapesti Hangversenyzenekar legendás koncertmestere a szó szoros értelmében halálra dolgozta magát, napi 18 órnyi robotot vállalt megélhetéséért, míg mindössze 28 évesen, 1935-ben, el nem temették. Tátrai – az idő tájt talán még Reisz – játszott színvonalas szórakoztatást nyújtó szalonzenekarokban, öt nagy budapesti színház zenekari árkában, beugrott-kisegített vonósnégyesekben, zenekarokban, meg kellett ragadnia minden krajcárt. Volt katonazenész (trombitálni is megtanult hozzá), volt sorkatona és katonaszökevény, aki

1944-ben felkoncoltatik. Mentett üldözöttet 1945 előtt is, után is. Épp, csak megúsza, hogy német lőszerraktárrá válják a ház, ahol lakott és nagy szerencsével a malenkij robot nevű tevékenységet. De eljutott hegedűjével Pest első hangversenyére az Izabella téri Magyar Színházba, 1945. január 28-án. Tarkított romot a Rádióban, hová Lajtha, az új zeneigazgató hívta a zenekar koncertmesteréül.

Bibó István önkézzül írt sírfelirata – „Élt három évet” – Tátrai Vilmosra is illett volna, hisz alig, hogy megérett a vonósnegyese (1948), szögesdrót zárta az országhatárt. Nyolc évnyi „szobafogság”, utazás legfeljebb a keleti szomszédországba, nem szerződéssel, delegációval. És közben annyi fejleltetés, ellene irányuló alattomos intrika, hány fejét követelő életveszélyes gyűlés („Naponta köztük gyűlések vannak / Özvegyek, árvák nagy bosszút vallnak” Kodály: Psalmus Hungaricus). Utóbb „a hivatalnak packázásai” (Hamlet); hány íróasztal packázásai és milyen változatos repertoárral!

A fejfa bibói szövegének érvényétől, azt hiszem, a családja és – remélem – a közönsége mentette meg Tátrait. A családtagok emlékezései igazolják mentsvár mivoltukat (335-358. o.). Magam leginkább a „három

Zsuzsikról” hallottam tőle, telefonon, nála vagy nálam. Feleségéről, Zsuzsáról, kinek hanyatló egészsége állandó főtéma volt, néprajzkutató lányáról, Zsuzsannáról, leírhatatlan szeretettel. Egy alkalommal nála járván, az akkor még tanuló-énekesnő unokát, a harmadik Zsuzsi-generációt oly büszkén mutatta be, mint ha a birtokában lévő Kohinoor-gyémántot vette volna trezorjából elő. Pedig ilyen tárgyi vagyona nem volt, sőt, szerényebb sem.

Tátrai semmi fellengzőset nem ír zenéről, önmagáról sem. „A hangversenymester feladatai” című fejezet nincsen, sem házi jó tanács a Beethoven kvartettek előadásához. Kiváló muzikusokkal kapcsolatos személyes élménye annál több. Rajongó szeretete Lajtha László iránt. Nagyra becsülése kiváló csellistánk, Friss Antal, a jeles hegedűművész Szervánszky Péter iránt. Elégtételt szolgáltat Csilléry Bélának, a professzionálissá alakított Székesfevárosi Zenekar első vezető karmesterének, aki ugyan nem volt valami nagy szám a pulpituson, de utóbb teljesen alaptalanul vádolták meg szélsőjobboldali beállítottságával. Ugyanakkor tapintatosan csupán kezdőbetűvel jelzi olyan muzikusok nevét, akik 1944-ben másoknak, vagy utóbb személyesen neki

kárt okoztak. Tudom is azonosítani a betűk mögött rejlő ilyen-olyan szélsőséges zeneszeket, fiatalabb olvasóknak a kísérletet sem ajánlom.

És persze találkozunk Kleiber és Klemperer, Doráti és Failoni, számtalan helyütt Ferencsik, vagy éppen Menuhin, Ojsztrah nevével. Történetek, amelyek mögött nagy személyiségek rejlenek. Személyes örömmöm, hogy oly nagy szeretettel ír Constantín Silvestri-ről, a kiváló román dirigensről, akit magam is sokszor hallottam – boldogult úrfi koromban –, mielőtt sikerült Angliába emigrálnia.

Tátrai Vilmos írja bevezetésül „Akik ismernek, tudják, milyen sokat panaszkodom fejem miatt. Memóriám fogyatékos. Életem egyik rejtélye, miért feledtem el jelentős történeteket...” (9. o.). Az angol nyelvben understatement-nek nevezik, az ilyen önkritikát. Ha adatott volna számára még idő, bizonyosan sok mindenkiről esik szó, akár egy információs impulzus hatására is. Megbeszéljük, hogy elolvashatom a memoárt nyomtatás előtt, csak hogy ezt sem engedte a sors. Hálás vagyok, hogy kezembe vehettem a sírból küldött üzenetét és szívből ajánlom a kötetet a Zenekar olvasóinak figyelmébe.

Breuer János

Havas Kató: Lámpaláz

Okok és orvoslásuk, külön javaslatokkal a hegedűjátékhoz

Havas Kató Magyarországon született, és egészen fiatalon csodagyerekként, öt éves korában kezdett el hegedülni. Első komoly szólóestjét 7 éves korában tartotta. Telmányi Emilt – a szintén magyar pedagógust – annyira elragadta játéka, hogy azt javasolta, továbbtanulását folytassa Budapesten, a Királyi Zeneakadémián, ahol valóban hagyományokban gazdag, virtuóz oktatásban részesült. Később Európa számos fővárosában adott koncertet. 17 évesen a Carnegie Hall-i debütálásakor a kritikusok nagy tetszéssel fogadták játékát.

18 éves korában férjhez ment, és míg három gyermekét felnevelte, teljesen visszavonult a professzionista világtól. Ezalatt az idő alatt alakult ki forradalmi metódusa. A korra jellemző kérdéseit és határait mérlegelve úgy gondolta, hogy rátalált a probléma nyitjára. Elkezdett néhány embert tanítani, és az eredmény annyira lenyűgöző és gyors volt, hogy amint lányai bentlakásos iskolába kerül-

tek, elkezdett komolyabban tanítással foglalkozni.

A hatvanas évek elején módszeréről Noel Hale F.R.A.M. cikksorozatát írt a „THE STRAD” című magazinban. „Kivételes helyzetben voltam, – írja Hale – hogy szemtanúja lehettem egy számomra teljesen új hegedűtanítási módszernek, amely úgy hiszem, képes az egész hegedűtechnikát forradalmasítani... mint jelenlévő, meg kell mondjam, hogy az eredmények láttán teljesen magával ragadott ez a nem mindennapi módszer.”

Havas Katót Oxfordba is meghívták előadást tartani; beszélgetéseket és bemutató tanításokat is forgatott a televízióban. Az évek folyamán számos előadásorozatot tartott Nagy-Britanniában, Ausztráliában, Új-Zélandon, Kanadában és nagyon sok európai országban is. Az Egyesült Államok főbb egyetemén is többször tartott előadást a hegedű- és mélyhegedűjáték alatt megnyilvánuló merevségek és szorongások oldásáról. ő a Purbecki, Roehamptoni, vala-

mint az Oxfordi Nemzetközi Zenei Fesztivál alapítója. Napjainkban ez utóbbi városban él és tanít, ahol a világ minden tájáról játékosok sokasága keresi fel őt.

Részletek a könyv bevezetőjéből:

„Akkor még nem tudtam róla, de ennek a könyvnek a csírája már 7 éves koromban megfogant bennem.

Az első szólóest mindig nagy esemény, főleg annak, aki már 7 éves korában megtarthatja. Világosan emlékszem a rózsaszínű rokokó taft ruhámra, hajamban hozzáillő selyemszalaggal és arra a két dologra, amit a fejembe sulykoltak. A közönségre először is mint káposztafejekre kellett tekintenem, és semmiképpen sem volt szabad észrevennem őket. Másodszor bármi is történjék, nem volt szabad abba hagynom a játékot. A káposztafej-elméletet egyáltalán nem értettem. Miért kell a közönségnek káposztafejékké válnia, mikor alig várom már, hogy játszhassek nekik? Abban a pillanatban, mikor színpadra léptem, s meghallottam a tapsot, elfelejtkeztem a káposztákról, és a mai napig is emlékszem arra a hölgyre, aki az első sorban ült. A második tanácsot azonban megfogadtam, s mikor egy rövidzárlat következtében (a koncert Erdélyben volt) az összes lámpák kialudtak, s én szófogadóan folytattam a gyors tee-tee-tuum-tuum-tum-pa-papapapa Brahms Magyar tánc című darabját, annak ellenére, hogy a zongorakísérő már rég abbahagyta.

Tízennégy éves koromban már másképpen vélekedtem a dolgról. Első budapesti szólóestemen (A Zeneakadémián) mit meg nem adtam volna azért, hogy a közönség káposztafejékké változzon, főleg akkor, mikor az Ördögtrilla szonáta elején megláttam Hubayt, Kodályt, Weinert, Dohnányit és Bartókot egymás után bejönni a színpad feletti emeleti páholyba. Eljöttek meghallgatni, vajon hogy játszik ez az erdélyi kislány. Hubay hosszú, ősz hajával és szakállával nemcsak hogy nem volt hajlandó káposztafejévé változni, de úgy nézett ki, mint egy főméltóság egyenesen a mennyországból, aki kész bármelyik pillanatban kimondani a szörnyű végítéletet. Így nem maradt más választásom, mint teljesen „kikapcsolni”, és folytatni a játékot. Csak a végén, a tapsolásra eszméltem fel.

Tízennégy éves koromban Carnegie Hall-i debütálásomkor New-Yorkban nemcsak arra jöttem rá, hogy a káposztafej-elmélet használhatatlan, de azt is tudtam, hogy nem elég csupán csak elhatározni nem tudomást venni a közönségről.

Egyedül a hőség, a tropikus gőzfürdőhöz hasonló forráság mentett meg, ami csak New-Yorkban fordulhatott elő, annak ellenére, hogy októbert írtunk. Annyira el voltam foglalva azzal, hogy megpróbáljam túlélni a hőséget, hogy nem maradt energiám másra gondolni.

7-től 17 éves koromig rövid, de intenzív karrieremből azt is megtanultam, hogy a

lámpaláz teljesen kiszámíthatatlan volt. A legváratlanabb pillanatban jelentkezett. Alaposan összezavart kis koncerttermekben, jelentéktelen helyeken, s amikor az ember a legjobban fel volt készülve rá, el is maradhatott.

A turnék és zenekari fellépések alatt rájöttem arra is, hogy függetlenül attól, van-e vagy nincs lámpaláz, nincs az a dicsérő szó vagy remek kritika, ami boldoggá tenne, ha én magam nem vagyok megelégedve játékkal. A dicsérettől még szerencsétlenebbnek éreztem magam. Úgy tűnt, az egyetlen dolog, ami számított az, hogy én mit érzek játékom alatt. A hegedülés magánnal járt, és biztos voltam benne, hogy normális életet sem élhetek már. Úgy döntöttem, egyetlen megoldásként feladom eddigi életemet, s férjhez megyek. Tizennyolc éves voltam.

Életemnek ez a nyugalmi korszaka jelentette mindezek ellenére, egész karrierem legfontosabb időszakát. Volt időm gondolkodni és választ találni azokra az égető kérdésekre, amelyek oly sok hegedűs életét megnehezítették. Tizennyolc évvel később, mikor a sors hirtelen fordulataként újra a zenei világban találtam magamat (lásd A hegedű és én c. könyvet), már tudtam, hogy ez a sok szenvedés, amin a hegedűsök általában keresztül mennek, teljesen felesleges.”

„Annak érdekében, hogy a hegedűjátékhoz oly gyakran társuló feszültség és szorongás alól felszabadulhassunk és (kezdőknél ezeket megelőzhessük), a hagyományos kéz és test beállításával szemben a növendékek erőltetés nélküli, természetes testmozgásokat tanulnak, mint amilyeneket evezés, úszás, vagy teniszezés közben végzünk. Ezek a koordinált automatikus mozgások hatalmas felszabadító erővel bírnak mind emocionálisan, mind pedig mentálisan. E tanítási módszerrel elérhető eredményeket nyilvános kurzuson és hangversenyen mutattam be.

Ezen a rendezvényeken megdöbbenve tapasztaltam, hogy a növendékek egy részénél, akik nem több mint 12 órát vettek egész életükben, s néhány embernél nagyobb közönségnek nem játszottak még, magukra hagyva a zsúfolásig megtelt Wigmore Hallban játékokon az idegességnek még csak nyomát sem lehetett észrevenni.

Ezekon a koncerteken azonban leginkább a hivatásos hegedűsök reakciója foglalkoztatott. Korábbi fellépésükkor legtöbbször szenvedett a lámpaláz okozta kínoktól, s ez annyira kihatott játéukra, hogy néhányukat már komolyan foglalkoztatta a hegedülés abbahagyásának gon-

dolata. Ezen a koncerten viszont kivétel nélkül mindegyikük nemcsak hogy nem izgult, de egyenesen élvezte a közönség előtti szereplést. Életükben először ízelhettek meg a művészi kiteljesedés érzését, az „ADÁS” hatalmát.”

„Még mindig sok mindent nem tudunk a lámpaláz természetéről” – írtam a *Hegedű és én* című könyvemben.

„Mi okozza? Melyek a fizikai megnyilvánulásai?”

Éppen ezért elkezdtem külön tanulmányozni a lámpaláz okait s ennek megnyilvánulásait. Munkám természetéből adódóan, amely során többszintű játékkal foglalkoztam, tág lehetőség nyílt a megfigyelésre és jegyzet készítésére. Ez igen komplex és teljes elmélyülést igénylő munkának bizonyult, amely érintette az élettant, pszichológiát és szociológiát is.

Ennek következtében sikerült további, kifejezetten a lámpaláz kiküszöbölését elősegítő lépéseket megtennem. Az ezt ért fogadtatás, minden várakozásomat felülmúlta.

A feszültségtől és szorongástól felszabadító gyakorlatok legtöbbször, amelyekről a következő fejezetekben lesz szó, bárki, bármilyen hangszerre alkalmazhatja.

A hangszer természetéből fakadóan a hegedűsök problémája nagyon összetett, és mivel a legjobban az ő világukat ismerem, ezért mutatom be e könyv mondanivalóját a hegedűn keresztül.

A lámpaláz kezelhetőségének tisztázásához meg kell értenünk a problémák okait és ezek eredetét. Annak érdekében, hogy ezeket megértsük, fizikai és mentális gyakorlásra van szükség. Ez hozzáállásunk, valamint fizikai mozdulataink hangszerkezelésbeli újraiskolozását jelenti. Ez magában foglalja a kommunikatív zenélés megértését és a művész-közönség kapcsolatának kérdését.

Tízévi folyamatos kísérletezés és megfigyelés után most feljogosultnak érzem magam arra, hogy kimondhassam: gyakorlással, a problémák tisztázásával a lámpaláz igenis kezelhető.

Így most igazán visszatérhetek oda, ahonnan hét éves koromban elindultam. Amit akkor még csak sejtettem, most már tudom. A világon nem nyújt más még oly nagy örömet, mint mikor valaki lámpaláz nélkül „adni” tud közönségének. Remélem az e könyvben leírt többéves tapasztalataim segítségével szolgálnak majd hegedűs társaimnak.”

A könyv magyar nyelvű kiadása megrendelhető az alábbi telefonszámon:

16-20 / 414-8330k

Nagyüzem és kézművesség – épülő hangszergyár Budaörsön

Sajátos elképzelés uralkodik honi berkekben a magyarországi hangszergyártásról. Az többé-kevésbé közismert, hogy vonós hangszerek tekintetében tekintélyes és nemes tradíciókkal rendelkezünk, és arról is gyakran esett szó az utóbbi időben, hogy az elmúlt évtizedben sikerült valamennyire újjáéleszteni e hagyományokat. Ismerősnek tetszhet sok muzsikos és zenebarát számára a cimbalomépítő és tárogatót megreformáló Schunda József, valamint a Stowasser család neve is, akik a kiegyezés utáni Magyarországon elsősorban a fafúvós hangszerek készítésében nemzetközi rangú eredményekkel büszkélkedhettek. A Monarchia utolsó évtizedeiben és az azt követő periódusban kedveltek voltak a pesti zongorakészítők műremekei is, ám a hazai hangszerkészítés legvirágzóbb időszaka sem hagyott érdemi adatokat a rézfúvós hangszerek készítőiről, itthon készült trombitáról, kürtökről, harsonákról. A Sternberg hangszerkereskedő cég jegyzett egy-két rézfúvós hangszert a század első harmadában, érdemi gyártásról azonban nem beszélhetünk. Európában Németország és Csehország manufaktúrái látták el rezesekkel a fúvós- és szimfonikus zenekarokat. A 19. század fokozott igényeket támasztott a gyártók felé, hiszen a későromantikus repertoár részben újabb és újabb hangszertípusok kialakítását követelte, részben a szebb és jobb hangzás érdekében az egyes szólamok azonos, jó márkájú instrumentumokkal való ellátását igényelte.

A huszadik század ezen a téren is megteremtette a maga versenypiacát, amelynek második szereplője természetesen az Egyesült Államok, harmadik, a század második felében Japán lett. A két tengerektől nagy hatalom azon hangszerek gyártását szorgalmazta, amelyek mindig kelendőek a piacon: ezek pedig a folyamatosan megújuló, mindig valami újabb technikai lehetőséggel kecsegtető, a használat során értékcsökkenést elszenvedő fúvós hangszerek. A 20. század második

felére már legendák keringtek egy-egy gyár fúvócsöveinek, fémötvözeiteinek csodátévő hatásairól, az ambitust növelő gépekről, a kényesebb hangok könnyed megszólalását elősegítő billentyűkről. A gyártóknak érdekükben állt minél nagyobb mennyiségben piacra dobni a keresett portékákat, aminek érdekében sorozatgyártást lehetővé tévő technológiákat alkottak.

A muzsikosok azonban nyughatatlanok és főleg igényesek: számukra ugyanis nincs gyárilag előállított tökéletes hangszer; mindenkinek más felépítésű a szája, a keze, az izomzata. A nyolcvanas években újból reflektorfénybe került tehát a kézművesség: hangszerjavítók, hangszerkészítők kínálták fel annak lehetőségét, hogy a leendő vásárlóval együtt alakítják ki a hangszerek egyes részeit: például a fuvola szájrészét, bizonyos billentyűk pontos helyét. Azóta újból rangot jelent egyedi készítésű hangszereken játszani, amelynek váza, szerkezete lehet futószalag terméke, szájrésze, billentyűi és az egyes alkotóelemek összeillesztése azonban szigorúan mesteremberek keze munkája.

Az érdeklődés fokozatosan ismét a hangszerek óhazája, elsősorban Németország felé fordult. Az időt nem lehetett már megállítani; nem arra volt tehát szükség, hogy az elsőosztályú anyagok felhasználásával, csúcstechnológiával készült instrumentumok helyett valami egészen mást csináljanak, hanem hogy azok erényeit a kézművesség nemes tradíciójával valamiképpen egyesíteni tudják.

Erre a feladatra vállalkozott az első sorban tubáról híressé vált München melletti kisvárosban működő cég, amelynek alapjait a csehországi Kraslicében rakta le 1810-ben Wenzel Meinl hangszerész. A háborúk és határmódosítások viszontagságait túlélő üzem 1945-ben Geretsriedben talált otthonra. A sokadik generációt képviselő Gerhard Meinl pontosan megértette az idők és a piac szavát: 1992-ben felvásárolta az egykori NDK területén lévő hangszerészparadicsom

Markneukirchen rézfúvós hangszergyárát, amit az európai követelményeknek megfelelően korszerűsített és elkezdte a nagyüzemi módon előállított trombiták, kürtök, harsonák hagyományos német kézműves gondossággal való átépítését. A siker elképesztő volt, hiszen nemcsak a konzervatívabb Európa, de a többi földrész muzsikusai is kapva-kaptak a kitűnő mechanikájú, gondosan összerakott, briliáns hangú hangszereken. Tíz év sem kellett ahhoz, hogy a kereslet ismét lépésre kényszerítse a német tulajdonost. Először még más európai gyárak megvételeivel igyekezett kielégíteni az egyre sürgető igényeket, majd új gyár építésére határozta el magát.

Pillantása Kelet-Európára esett; nemcsak azért, mert feltételezte, hogy ott olcsóbb az építés és a munkaerő, hanem mert az újonnan kialakuló piacok irányában akart terjeszkedni. Az utolsó pillanatban Csehország és Magyarország között kellett már csak döntenie: Magyarországot választotta; részben azért, mert olyan magyar muzsikosokat ismert meg többek között, mint Szentpáli Roland, Bazsinka József, Mazura János tubaművész, a sokszoros versenygyőztes Ewald Rézfúvós Kvintett tagjainak személyében, akik az itt elkészítendő hangszereket azonnali és megfelelő igényű kontrollnak tudják alávetni, segíteni képesek az egyes modellek fokozottan muzsikusbárát kialakítását. Döntésének másik oka különösen hízelgő lehet a nagy gonddal ápolta hazai hangszerész-képzésnek: itt talált olyan szakembereket, akiknek munkája alapján vállalkozni mert egy több száz milliós beruházásra.

Hangszergyárt, rézfúvós hangszergyárt építeni ugyanis nem annyiból áll, hogy egy bérelt helyiségbe valaki néhány gépet és szerszámot telepít. Különösen igaz ez abban az esetben, ha az előállított termékeknek olyan szigorú minőségi követelményeknek kell megfelelniük, amelyeket az adott cég állít az általa forgalmazott minden hangszerral szemben. Meghatározott anyagok, meg-

határozott vegyületek, gépek kellenek a gondosan előírt lakkozás, ezüstözés munkálataihoz. Hónapokat töltenek a majdani alkalmazottak Németországban, hogy a megfelelő anyagok segítségével minden porcikájukban az eredetivel megegyező instrumentumokat tudjanak készíteni. A magyarországi munkadarabok ugyanis ugyanúgy a lassan kétszáz éves cég hírnevét javíthatják vagy rombolhatják, mint Német- vagy Franciaországban gyártott társaik.

Az építkezés során a gyártó részéről támasztott előírások mellett be kell tartani a hazánkban a németországinál is alaposabb környezetvédelmi szabályokat, meghatározott helyen szabad tárolni a csak kicsit is veszélyes anyagokat, nem is szólva ezek hulladékairól. A gyár falai mindezzel együtt már állnak, a termelés március elején elindul. A hamvaikból újjáéledt vonósműhelyek mellett új fejezetet nyithat a magyarországi hangszerkészítés történelme: 2002-ben ismét márkanév lesz a Sternberg név; a 21. század első magyar hangszergyárát róla nevezték el, s utolsó munkafolyamatként a következő felirat kerül majd a korpuszokba: Joseph Sternberg Budaörs.

Az új gyár első feladata a Vogtländische Musikinstrumentenfabrik több mint öt esztendeje tartó sikersorozatának folytatása, továbbfejlesztése. Ez nem más, mint a „Challenger” névvel illetett trombita- és szárnykürtmodell, amely villámkarriert futott be világszerte. Bemutatkozását olyan rangos szólisták segítették, mint amilyen a francia Thierry Caens, a finn Jouko Harjanne, továbbá a hamburgi, londoni, New York-i világhírű szimfonikus zenekarok muzikusai...

A már meglévő formájában is kiváló konstrukció átdolgozásának, tökéleteseítésének lényege abban áll, hogy minden, eredetileg B&S modellt lakkozás előtt olyan felületkezelésnek vetnek alá, aminek következtében külsejében és anyagában a hangszer egy régiesített Vintage-karaktert nyer.

A Challenger építési elvet a vogtlandi kézművesek és mesterek fejlesztették ki az elmúlt Bach év során. Az újítás szó teljes tartalma értelmet kapott ebben a munkafolyamatban: e hangszerek újításakor minden tényezőre figyelemmel voltak: harmónia, melódia, ellenpont és ritmus – hogy minden, a hallhatatlan Johann Sebastian Bach által trombitára komponált ütem

igazi pompájában, még tökéletesebben szólalhatson meg. Ezt az igényes munkát csak valódi kézművesek teremthették meg, ipari úton ilyen eredmény nem születhet. Éppúgy, mint ahogy egészen más feladatot lát el a keresztmetszetek írója, mint az eredeti zeneműveké...

Bach és a Vogtländische Musikinstrumentenfabrik – és tavasztól a Sternberg Hangszermanufaktúra – tovább dolgoznak együtt egészen addig, amíg a legki-

sebb dallamtöredék is méltó módon csendül fel, amit a génusz valaha e hangszer számára papírra vetett. Ezért választották éppen e melléknevet a modell számára. Az angol Elaboration szó a latinból származik, amelynek jelentése: kidolgozás. Vagyis valamilyen eredményt kihozni kemény munka árán. Ahhoz hasonlítható, mint amikor egy eredetileg kicsiny szikra lobogó tűzzé változik.

EDITIO MUSICA BUDAPEST Zeneműkiadó Kft. ajánlata zenekaroknak

Devienne, F.:

Concertino B-dúr 2 klarinétra és zenekarra (Balassa, Hajdu)
Z 8651 – partitúra
Z 8687 – zongorakivonat
Z 8688 – szólamok

Concerto D-dúr gordonkára, vonósokra és csembalóra (Koloss, Pejtsik)
Z 13181 – partitúra
Z 13182 – zongorakivonat
Z 13183 – szólamok

Stamitz, K.:

Koncert B-dúr klarinétra és zenekarra (2. Darmstädter Konzert) (Balassa, Hajdu)
Z 8992 – partitúra
Z 8993 – zongorakivonat
Z 8994 – szólamok

Haydn, M.:

Concerto B-dúr hegedűre és vonózenekarra (Murányi)
Z 13342 – partitúra
Z 13343 – zongorakivonat
Z 13344 – szólamok

Pleyel, I.:

Koncert C-dúr gordonkára (vagy fuvolára vagy klarinétra) és zenekarra (Pejtsik)
Z 13042 – partitúra
Z 13043 – zongorakivonat
Z 13044 – szólamok

Telemann, G. Ph.:

Concerto E-dúr fuvolára, vonósokra és csembalóra (Malina, Spányi)
Z 12848 – partitúra
Z 12849 – zongorakivonat
Z 12884 – szólamok

Martini, G. B.:

Concerto D-dúr gordonkára és zenekarra (Homolya, Pejtsik)
Z 13255 – partitúra
Z 13256 – zongorakivonat
Z 13257 – szólamok

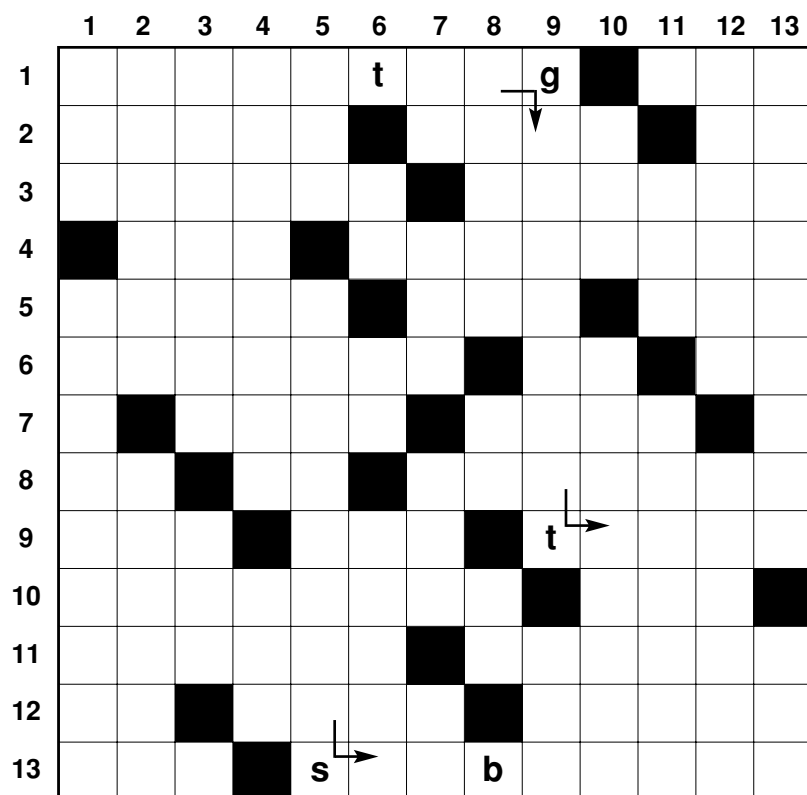
Porpora, N. A.:

Concerto a-moll szólógordonkára hegedűkkel és continuóval (Orbán)
Z 12119 – partitúra
Z 12802 – zongorakivonat
Z 12803 – szólamok

Concerto h-moll fuvolára, vonósokra és csembalóra (Malina, Spányi)
Z 13047 – partitúra
Z 13048 – zongorakivonat
Z 13049 – szólamok

KIADVÁNYAINK MEGVÁSÁROLHATÓK AZ ORSZÁG NAGYOBB ZENEMŰBOLTJAIBAN
ÉS AZ EMB MÁRKABOLTJÁBAN: **LISZT FERENC ZENEMŰBOLT**
1061 BUDAPEST, ANDRÁSSY ÚT 45. TEL/FAX: 322-4091
NYITVA TARTÁS: HÉTFŐ–PÉNTEK: 10–18 ÓRÁIG, SZOMBATON: 10–13 ÓRÁIG
ÚJDONSÁGAINK MEGTEKINTHETŐK AZ INTERNETEN IS: [HTTP://WWW.EMB.HU](http://www.emb.hu)

A második emberi beszéd

VÍZSZINTES: **1.** Így kezdődik egy szép részlet Fodor András (1929–1997) Bartók című verséből – költő, Nagy László fivére (István). **2.** Takarmánynövényként termesztett gabonafajta – budapesti egyetem névbetűi – olasz semleges névelő. **3.** Jön a lufiból a levegő – mátraaljai község. **4.** Mezőgazdasági csoportosulás – évelő pázsitfűféle. **5.** Közepette – kereskedelmi cikk – a felületére, költőien. **6.** Locsolás – római 55 – római katolikus, rövid. **7.** Ruhát felvevő – legendás bariton (Sándor, 1906–1979). **8.** Minden zenemű így kezdődik! – a kalcium vegyjele – az SZDSZ tréfás elnevezése. **9.** Folyadékot tölt – a technécium és az oxigén vegyjele. **10.** Tapsifülesre vadászó – őz, németül. **11.** Mottó – mángorló, döngölőfa, tájszóval. **12.** Belül bűdös! – madagaszkári félmajom – ... Chase; USA-beli színész. **13.** Apró (mint önállóan nem szereplő jelző).

FÜGGŐLEGES: **1.** Földhasogató – a versidézlet második része. **2.** Fogda – Aiud lakója. **3.** Kenyérstűs kelléke – valamint elhagyva, annál távolabb. **4.** Helység, Esztergom déli szomszédja – lom ikerszava. **5.** Az agyban „terem” – a versidézlet harmadik, befejező része. **6.** Tisztelt cím, rövid. – a szélein égő! – a KGB elődje. **7.** Félelme! – vízinövény – ételt ízesít – Intéző Bizottság, rövid. **8.** ... Gantry; Sinclair Lewis regénye – kettős betű – daróc vége! – a német S hang, leírva. **10.** Hevesi község – mérgező anyaggal dolgozók öltik fel. **11.** Kerület, rövid. – mágnesez, kissé régies szóval (bűvöl jelentése is lehet). **12.** Fizikai Nobel-díjas orosz származású amerikai fizikus (Donald Arthur) – egyik helyre sem. **13.** Nekifog – KYT. *Zábó Gyula*

Hangszerkereskedelmi és szolgáltató Kft.

1074 Budapest,
Dohány u. 86.
Tel./fax:
342-3623
Nyitva:
hétfő–péntek
9.30-tól
18.00 óráig
Szombat
9.30–13.00

Új és használt hangszerek vétele, eladása,
igazságügyi szakértő véleményezése, szakbecslése.

Alkatrészek, tartozékok, kiegészítők forgalmazása:
húrok, vonók, tokok, huzatok, állványok stb.

Thomastic, Pirastro, Corelli és Jargar húrok

KG Hárfa

beállítás, javítás, karbantartás, felújítás
K.G. TECHNIKA BT.

Karvaly Géza & Sashegyi Ágnes
Magyar Állami Operaház hárfajavítója hárfaművész

Tel. / Fax : +36 - 1 - 312 3116
Tel : +36 - 30 - 212 2872

1068 Budapest, Szondi u. 79.

A Kodály Zoltán Zenepedagógiai Intézet stúdiója
vállalja professzionális hang-, és többkamerás
videófelvételek készítését.

A legkorszerűbb digitális technikai eszközök és
a személyzet több évtizedes tapasztalata garantálják
a jó minőséget.

INFORMÁCIÓ:

**KODÁLY ZOLTÁN ZENEPEDAGÓGIAI
INTÉZET**

Kecskemét
Kéttemplom köz 1.
6000

Tel: 76/481-518
Fax: 76/320-160
E-mail: office@kodaly-inst.hu

Minden ami a fújáshoz kell!

A zenei hagyományok méltó megőrzése jegyében, a Fon-Trade Music Kft. Magyarországon egyedülálló
hangszerkészlettel és szolgáltatásokkal áll a muzsikuskok, zenei intézmények és kereskedő kollégák rendelkezésére.

• a világ vezető fúvós márkáinak széles skáláját kínáljuk: nálunk ezeket nem csak megrendelheti,

kézbe veheti, kipróbálhatja, összehasonlíthatja.

- ritmus- és ütőhangszerek teljes tárházát, az Orff-hangszerektől a jazz- és rock szereléseken át a szimfonikus hangszerekig.
- szavatolt minőséget a tanuló hangszerektől a professzionálisig, melyek a világ legnevesebb hangszergyártó cégeitől közvetlenül kerülnek üzletünkbe.
- a fúvós hangszerek szakszerű javítását, karbantartását: javítóműhelyeinkben a legmodernebb és tradicionális technikák ötvözésével, elismert mesterek irányításával, eredeti gyári alkatrészek felhasználásával folyik a munka. **Így magától értetődő a garancia...**

1081 Budapest, Kiss József utca 10-14., Telefon: 06 1 210 2790, Fax: 06 1 303 1158, E-mail: fontrade.music@axelero.hu

BM DUNA SZIMFONIKUS ZENEKAR

**December 25., 26., 29., 30. 20.00,
Duna Palota**

Duna Koncert
Vez.: Deák András

**2002. január 25. 19.00,
Duna Palota**

Téli bérlet 6.
Bach est
5. D-dúr Brandenburgi koncert
BWV 1050
d-moll verseny két hegedűre
BWV 1043
1. d-moll koncert csembalóra
BWV 1052
3. D-dúr zenekari szvit BWV 1068
Vez.: Deák András
Km.: Szepes András, Szklenár Ferenc,
Rudnyickaja Tatyjana, Csáky-Bogár
Rita, Végh Dóra, Végh Tamás

Január 27. 9.30 és 11.00,

Duna Palota

Ifjúsági bérlet 4.
Tündér Erzsébet
A Duna Művészegyüttes mesejátéka

Február 15. 19.00,

Duna Palota

Tavaszi bérlet 1.
Kamarazenei est
Km.: a zenekarból alakult
kamaraegyüttesek

Február 17. 9.30 és 11.00,

Duna Palota

Ifjúsági bérlet 5.
350 Született Arcangelo Corelli
A barokk mester művei és kortársai
legszebb darabjai
Műsorvezető: Zelinka Tamás

BUDAPESTI FILHARMÓNIAI TÁRSASÁG ZENEKARA

December 10., Operaház

Dohnányi bérlet
Bernstein: Candide – nyitány
Vukán Gy.: II. zongoraverseny, f-moll
(ősbemutató)
Barber: Adagio
Bernstein: Divertimento
Gershwin: Egy amerikai Párizsban
Vez.: Kovács János
Km.: Vukán György

2002. január 28. és 29.,

Operaház

Dohnányi ill. Mahler bérlet
Chopin: Zongoraverseny, f-moll, Op. 21
Liszt: Faust szimfónia
Vez.: Rico Saccani
Km.: Andrea Lucchesini, Fekete
Attila és a Magyar Állami Operaház
férfikara

2002. február 18. és 19.,

Operaház

Kodály ill. Mahler bérlet
Rachmaninov: II. Zongoraverseny
Csajkovszkij: V. szimfónia, e-moll,
Op. 64
Vez.: Győriványi-Ráth György
Km.: Bogányi Gergely

MATÁV SZIMFONIKUS ZENEKAR

December 20., B/3. – ZAK

Verdi: Quattro pezzi sacri
Puccini: Messa di Gloria
Szólisták: Fekete Attila, Ambrus Ákos
MR Énekkar
Vezényel: Ligeti András, Strausz
Kálmán

Január 10., A/4. – ZAK

Dvořák: Stabat Mater
Szólisták: Szabóki Tünde,
Verebics Ibolya, Jacuques-Greg
Belobo, Keith Lewis
Nemzeti Énekkar
Vezényel: Fürst János

Január 17., B/4. – ZAK

R. Strauss: Till Eulenspiegel
Bartók: Szonáta 2 zongorára
és ütőhangszerekre
R. Strauss: Rózsalovag szvit
Szólisták: Jandó Jenő, Prunyi Ilona –
zongora
Iván Gábor, Éles Tibor –
ütőhangszerek
Vezényel: Ligeti András

Január 18., MTA – Koraesti/3.

R. Strauss: Till Eulenspiegel
Négy utolsó ének
R. Strauss: Rózsalovag szvit
Szólista: Boross Csilla
Vezényel: Ligeti András

Január 25., MTA – Kamara/3.

Bach: 3. szvit
Mozart: Fuvola-hárfa verseny
Haydn: „Reggel” és „Este” szimfóniák

Szólisták: Szabó Rozália,
Felletár Melinda
Vezényel: Héja Domonkos

Február 1., C/3. – ZAK

Akadémiai Ünnepi Nyitány
Brahms: Zongoraversenyek
Szólista: Jandó Jenő
Vezényel: Ligeti András

Február 8., Ifj. I/3.

Hangulatok a zenében: öröm, bánat,
jókedv

2002. február 9., Ifj. II/3.

A 19. század zenéje

Február 14., B/5. – ZAK

Valentin-napi koncert
Glinka: Ruszlán és Ludmila-nyitány
Mendelssohn: Szentivánéji álom-szvit
Brahms: 4. Szimfónia
Vezényel: Héja Domonkos

Február 15., MTA – Koraesti/4.

Mendelssohn: Szentivánéji álom-szvit
Brahms: 4. Szimfónia
Vezényel: Héja Domonkos

Február 19., D/1. – ZAK

Schubert: Rosamunda nyitány
Liszt: Magyar fantázia
Brahms: 1. szimfónia
Szólista: Tóth Péter
Vezényel: Ligeti András

Február 28., A/5. – ZAK

Mahler: 3. szimfónia
Szólista: Csordás Klára
Nemzeti Énekkar női kara
MR Gyermekek
Vezényel: Ligeti András

MISKOLCI SZIMFONIKUS ZENEKAR

December 14.,

Millenniumi Csarnok Budapest

Liszt: Bölcsőtől a sárig
Goldmark: Hegedűverseny
Veress Sándor: Szent Ágoston Zsoltár
Vezényel: Kovács László
Hegedű: Perényi Eszter
Ének: Szvétek László
Közreműködik: Miskolci Bartók Kórus

December 20.,

Minorita Templom

Karácsonyi hangverseny

2002. Január 4, 5, 6.,
Miskolci Nemzeti Színház
 Újévi hangverseny

Január 14., Zenepalota
 Mozart: I. Esz-dúr szimfónia, KV 16.
 C-moll zongoraverseny KV 491
 Esz-dúr szimfónia KV 543
 Vezényel: Wolfgang Gabriel
 Zongora: Kádas Claudia

Január 21., Eger
Gárdonyi Géza Színház
 Csajkovszkij: Rokokó variációk
 Paganini: h-moll hegedűverseny
 Brahms: Kettősverseny, a-moll op.102.
 Vezényel: Kovács László
 Hegedű: Jávorka Sándor
 Cselló: Jávorka Ádám

Február 4., Szezonbérlet
Miskolci Nemzeti Színház
 Csajkovszkij: Rokokó variációk
 Paganini: h-moll szvit
 Brahms: Kettősverseny, a-moll op.102.
 Vezényel: Kovács László
 Hegedű: Jávorka Sándor
 Cselló: Jávorka Ádám

Február 11., Mesterbérlet,
Miskolci Nemzeti Színház
 Weber: Oberon-nyitány
 Saint-Saëns: A-moll csellóverseny
 Nr.1.
 Schumann: II. C-dúr szimfónia op.61.
 Vezényel: Kovács László
 Cselló: Fenyő László

Február 18., Népszerű bérlet
Miskolci Nemzeti Színház
 Petrovics: IV. Kantáta
 Mozart: A-dúr zongoraverseny
 Kv.488.
 Respighi: Római ünnepek
 Vezényel: Kovács László
 Zongora: Tóth Marianna

Február 19., Sárospatak
 Előző napi műsor

Február 21., Egyetembérlet
Miskolci Egyetem aulája
 Brahms: Magyar táncok
 Dvořák: Szláv táncok
 Vezényel: Kovács László

Február 25., Debrecen
 Bernstein: Zsoltár
 Vajda: Zsoltáros ének
 Vezényel: Szabó Sípos Máté
 Közreműködik:
 Debreceni Kodály Kórus

MAGYAR RÁDIO ÉS TELEVÍZIO
SZIMFONIKUS ZENEKARA

December 19. 19.30, Zeneakadémia
 Schütz Karácsonyi történet
 Bach: Magnificat
 Vez.: Strausz Kálmán
 Km.: Fodor Ildikó, Bódi Mariann,
 Németh Judit, Mukk József,
 Jekl László, Wittner Géza,
 Langermann Mónika, Hajdú Erzsébet
 Basky István, Szerekován János,
 Honninger László

2002. január 1. 19.30, Zeneakadémia
 Újévi hangverseny
 Kodály: Hány János –
 Bécsi harangjáték
 Bach: E-dúr versenymű, BWV. 1053
 Mozart: D-dúr hangversenyrondő,
 K. 382
 Kodály: Hány János –
 A császári udvar bevonulása
 Kodály: Hány János – Napóleon csatája
 Bizet-Scsedrin: Carmen – szvit
 (részletek)
 Leopold Mozart: Gyermekszimfónia
 Kodály: Hány János – Intermezzo
 Vez.: Vásáry Tamás
 Km.: az Amadinda Ütőegyüttes
 és még sokan mások

Január 8. 19.30, Zeneakadémia
 Liszt: A-dúr zongoraverseny
 Bartók: Cantata profana
 Dohnányi: Hangversenydarab
 gordonkára és zenekarra
 Kodály: Budavári Te Deum
 Vez.: Vásáry Tamás
 Km.: Tokody Ilona, Pánczél Éva,
 Fekete Attila, Kovács István és
 Fenyő László

Január 15. 19.30, MR 6-os stúdió
 Lajtha László: IV. szimfónia (A
 tavasz)
 Lajtha László: VII. (Forradalmi)
 szimfónia
 Vez.: Héja Domokos

Január 20. 19.30, Zeneakadémia
 Dohnányi : I. hegedűverseny
 Liszt: Esztergomi mise
 Vez.: Vásáry Tamás
 Km: Bátor Éva, Németh Judit,
 Molnár András, Kálmándi Mihály
 és Szabadi Vilmos

Január 27. 19.30,
Pesti Vigadó
 Mini-Fesztivál – záróhangverseny
 Durkó Zsolt: Ornamenti, no. 2

Bozay Attila: Pezzo concertato, no. 1
 Kalmár László: Három szimfonikus
 kép (bemutató)
 Vez.: Lionel Friend
 Km.: Máté Győző

Január 30. 19.30, Zeneakadémia
 Mozart: F-dúr versenymű két
 zongorára, I. 242
 Mozart: Esz-dúr versenymű két
 zongorára, K. 365
 Mendelssohn: IV. (Olasz) szimfónia
 Vezényel és zongorázik: Vásáry Tamás
 Km.: Frankl Péter

Február 1. 19.30, MR. 6-os stúdió
 Vajda János: Két bagatell
 Vajda János: Missa in D
 Vajda János: Zsoltártöredék
 Vez.: Strausz Kálmán
 Km: a MR Énekkara

Február 5. 19.30, Zeneakadémia
 Farsangi petárdák
 Vez.: Vásáry Tamás

Február 12. 19.30, Zeneakadémia
 Mozart: Esz-dúr zongoraverseny,
 K. 482
 Mozart: Ch'io mi scordi di te –
 hangversenyária, K. 505
 Mendelssohn: III. (Skót) szimfónia
 Vezényel és zongorázik: Vásáry Tamás
 Km.: Meláth Andrea

Február 19. 19.30, MR 6-os stúdió
 Bozay Attila: Kórusok gyermekkarrá
 Bozay Attila: Pezzo concertato, no. 1
 Bozay Attila: Pezzo sinfonico, no. 2
 Vez.: Tihanyi László és Thész Gabriella
 Km.: Máté Győző

Február 27. 19.30, Zeneakadémia
 Mendelssohn: Éliás – oratórium
 Vez.: Vásáry Tamás
 Km.: Kolonits Klára, Lukin Márta,
 Timothy Bentch, Kálmándi Mihály
 és az MR Énekkara

SZOMBATHELYI SZIMFONIKUS
ZENEKAR

December 29., Szilveszteri Gála,
Rajter 3. Bartók Terem
 Strauss művek
 Vezényel: Pál Tamás

December 30., Szilveszteri Gála,
Bartók Terem
 Strauss művek
 Vezényel: Pál Tamás

2002. január 5. 19.30,**Bartók Terem**

Epcos bérlet 3. Bizet: Carmen szvit No.1

Ravel: Tzigane

Bizet: Carmen 2. szvit

Ravel: Spanyol rapszódia

Közreműködik: Lendvay József

Vezényel: Rodrigo de Carvalho

Január 9. 19.00,**Zalaegerszeg**

Hangverseny és Kiállítóterem

Weber: Euryanthe nyitány

Mozart: G-dúr fuvolaverseny

K.313

Muszorgszkij-Ravel: Egy kiállítás képei

Közreműködik: Szabó Rozália – fuvola

Vezényel: Alpaslan Ertünger

Január 10. 19.30,**Bartók Terem**

Rajter bérlet 4.

Weber: Euryanthe nyitány

Sosztakovics:

2. zongoraverseny op.102

Muszorgszkij-Ravel: Egy kiállítás képei

Közreműködik és vezényel:

Alpaslan Ertünger

Január 20. 11.00,**Bartók Terem**

Családi bérlet

Liszt: Les Préludes

Kodály: Galántai táncok

Mesél: Lukin László

Vezényel: Petró János

Január 21. 19.30,**Bartók Terem**

Filharmónia bérlet 6.

A Magyar Kultúra Napja

40 éves a zenekar

Kodály: Galántai táncok

Bartók: Kossuth szimfónia

Lendvay: Zongoraverseny

Liszt: Les Préludes

Közreműködik: Baranyay László – zongora

Vezényel: Petró János

Január 27. 19.30,**Zeneakadémia**

Szimfonikus könnyűzene

Victor Máté Fagottverseny

Wolf Péter: Oboaverseny

Gyulai-Gaál János: Hegedűverseny

Malek Miklós: Harsonaverseny

Vezényelnek a szerzők

Január 31. 19.30,**Bartók Terem**

Rajter bérlet 5

Veress Sándor 95. születésnapja tiszteletére

Négy erdélyi tánc

Klarinétverseny

1. „Japán” szimfónia

Közreműködik: Horváth László – klarinét

Vezényel: Pál Tamás

Február 7. 19.30,**Bartók Terem**

Filharmónia bérlet 7.

Brahms: 2. B-dúr zongoraverseny op. 83

2. D-dúr szimfónia op. 73

Közreműködik: Jandó Jenő – zongora

Vezényel: Alpaslan Ertünger

Február 14. 19.30,**Bartók Terem**

Rajter bérlet 6.

Farsangi hangverseny

Berlioz: Római karnevál – nyitány

Poulenc: Orgonaverseny

Dukas: A bűvészinas – nyitány

Rossini: Nyitányok

Közreműködik: Tóth Rita

Vezényel: Alpaslan Ertünger

Február 21. 19.30,**Bartók Terem**

Rajter bérlet 7.

Sosztakovics: Ünnepi nyitány op.96

Csellóverseny No. 1 op.107

Szimfónia No. 5 op.47

Közreműködik: Mérei Tamás

Vezényel: Pál Tamás

SZEGEDI SZIMFONIKUS ZENEKAR**Január. 17. 19.30, Szimf. bérleti hgv. (Vaszy/3)**

Szegedi Nemzeti Színház

Wagner: Rienzi – nyitány

Liszt: A-dúr zongoraverseny

km. Bogányi Gergely – zongora

Bartók: Concerto

vez.: Lukács Ervin

Január 24. 19.30, Szimf. bérleti hgv. (Fricsay/3)

Szegedi Nemzeti Színház

Csajkovszkij : Hegedűverseny

km. Kosztándi István – hegedű

Csajkovszkij: V. szimfónia, e-moll, op. 64

vez.: Lukács Ervin

Február 7. 19.30, Szimf. bérleti hgv. (Vaszy/4)

Szegedi Nemzeti Színház

Boccherini: B-dur gordonkaverseny

Paganini: h-moll hegedűverseny

Brahms: Kettősverseny

km. Jávorkai Sándor és Ádám –

hegedű, gordonka

vez.: Gyüdi Sándor

Február 10.11, Matiné-hangverseny Szegedi Nemzeti Színház

vez.: Gyüdi Sándor

Boccherini: B-dur gordonkaverseny

Paganini: h-moll hegedűverseny

km. Jávorkai Sándor és Ádám –

hegedű, gordonka

NEMZETI FILHARMONIKUS ZENEKAR**2001. december 23. vasárnap, Zeneakadémia**

(Ferencsik-bérlet 4.)

Wagner: Előjáték és Izolda

szerelmi halála a Trisztán és Izolda c. operából

R. Strauss: Négy utolsó ének

Schönberg: Pelleas és Melisande,

Op. 5

Vezényel: Kocsis Zoltán

Közreműködik: Marton Éva – szoprán

2001. december 30. vasárnap, 15.00, Zeneakadémia

Dohnányi: Ünnepi nyitány, Op. 31

Liszt: Esz-dúr zongoraverseny

Bartók: II. zongoraverseny

Vezényel: Kocsis Zoltán

Közreműködnek: Kocsis Zoltán – zongora

2002. január 11. péntek, Olasz Intézet

Ives: Central Park in the Dark

Cage: Concerto for Prepared Piano and Orchestra

Thomas Adés: ...but all shall be well

Varese: Amerique

Vezényel: Kocsis Zoltán

Ueli Wiget – zongora

Közreműködnek: Az Amadinda

Útőgyűttes – művészeti vezető:

Rác Zoltán

2002. február 8. péntek, Zeneakadémia

(Klemperer-bérlet 5.)

Berg: Három zenekari darab

Bruckner: IX. szimfónia

Vezényel: Kovács János

**2002. január 18. péntek,
Zeneakadémia**

(Ferencsik-bérlet 5.)
Hacsaturján: Gajane
Hacsaturján: Fuvolaverseny
R. Strauss: Oboaverseny
R. Strauss: Till Eulenspiegel vidám csínyjei
Vezényel: Hamar Zsolt
Közreműködnek: Bálint János – fuvola
Kiss József – oboa

**2002. február 2. szombat, 15.00,
Thália Színház**

(„Zenés kirándulások”-bérlet 2.) –
„A világot jelentő deszkák”
Monteverdi: Tankréd és Klorinda párviadala
Sztravinszkij: Pulcinella – teljes balett
Vezényel: Hamar Zsolt
Közreműködnek: A Nemzeti Énekkar szólistái és táncművészek

**2002. február 20. szerda,
Zeneakadémia**

(Ferencsik-bérlet 6.)
Roussel: Az erdő költeménye (Le poème de la forêt), Op. 7
Ravel: Zongoraverseny bal kézre
Dukas: La Péri
Vezényel: Theodor Guschlbauer
Közreműködik: Oleg Maisenberg – zongora

**GYŐRI FILHARMONIKUS
ZENEKAR****December 17. 19.00,
Győr Evangélikus Öregtemplom**

Karácsonyi hangverseny
Bach: 151. kantáta
Beethoven: C-cúr mise
Vez.: Medveczky Ádám
Km.: énekes szólisták és a Fesztivál kórus

**December 19. 19.30,
Budapest**

Lajtha L.: Sinfonietta
Liszt: Les Preludes
Liszt: A-dúr zongoraverseny
Kodály: Felszállott a páva
Vez.: Medveczky Ádám
Km.: Falvai Sándor

**December 27 és 2002. január 5. 19.00,
Győri Nemzeti Színház**

Verdi: Othello
Vez.: Medveczky Ádám

**2002. január 7. 19.00,
Győr Richter Terem**

Liszt: Tasso – szimfonikus költemény
Dohnányi: Zongoraverseny
Ránki: Pomádé király új ruhája szvit I. II.
Vez.: Medveczky Ádám
Km.: Baranyai László

**Január 11 és 13. 19.00,
Győri Nemzeti Színház**

Verdi: Othello
Vez.: Medveczky Ádám

**Január 15. 12.05,
Budapest Nemzeti Galéria**

Hangverseny délidőben
Kodály: Marosszéki táncok
Dvøak: IX. (Újvilág) szimfónia
Vez.: Medveczky Ádám

**Január 19–21–22. 19.00,
Győr Richter Terem**

Farsangi hangverseny
Strauss műsor
Vez.: Medveczky Ádám

**Január 26. 19.00,
Győri Nemzeti Színház**

Verdi: Othello
Vez.: Medveczky Ádám

**Február 11. 19.00,
Győr Richter Terem**

Bruckner: Te Deum
Beethoven: IX. szimfónia
Vez.:
Km.: énekes szólisták és a Wangeni Vegyeskar

**Február 18.
Győr Richter Terem**

Kortárszenei hangverseny
Maros R.: Euphonia No. 2
Durkó Zs: Zongoraverseny
Jereb E.: Trombitaverseny
Jeney Z.: Contrafactum
Vez.: Kovács János
Km.: Körmendi Klára és Geiger György

**Február 25. 19.00,
Győr Richter Terem****Február 26. 19.00,
Sopron**

Rossini: A selyemlétra – nyitány
Mendelssohn:
E-moll hegedűverseny
Schubert: VII. (D-dúr) szimfónia
Vez.: Medveczky Ádám

**A Magyar Szimfonikus
Zenekarok**

Szövetségének tagjai:

BM Duna Szimfonikus Zenekar
Cím: 1051 Budapest, Zrínyi u. 5.
Telefon: 317-3142
Próbaterem: 1124 Budapest,
Németvölgyi út 41.
Tel./fax: 355-8330;
355-2611/156, 177

**Budafoki Dohnányi Ernő
Szimfonikus Zenekar**
Cím: 1221 Budapest, Ady E. u. 25.
Tel./fax: 226-0648
Próbaterem: 1074 Budapest,
Rottenbiller u. 16-22.
Tel./fax: 322-1488

Debreceni Filharmonikus Zenekar
4025 Debrecen, Simonffy u. 11/c.
Tel./fax: (52) 412-395
e-mail: j.kovacs@matavnet.hu

Győri Filharmonikus Zenekar
9022 Győr, Liszt Ferenc u. 13.
Tel.: (96) 312-452 Fax: (96) 319-232

**Magyar Nemzeti Filharmonikus
Zenekar**
1051 Budapest, Vörösmarty tér 1.
Tel.: 318-0162, fax: 429-1099
e-mail: natphilharm@mail.matav.hu
http://www.bmc.hu/nfz/index2.htm

**Magyar Állami Operaház
Budapesti Filharmóniai Társaság
Zenekara**
1061 Budapest, Andrássy út 22.
Tel.: 331-2550, fax: 331-9478
http://www.bpo.hu

**Magyar Rádió és Televízió
Szimfonikus Zenekara**
1088 Budapest, Bródy S. u. 5-7.
Tel.: 328-8326, fax: 328-8910
http://www.radio.hu/muveszet/

MATÁV Szimfonikus Zenekar
1094 Budapest, Páva u. 10-12.
Tel.: 215-5770, fax: 215-5462
e-mail: orchestra@mail.matav.hu
http://www.orchestra.matav.hu

MÁV Szimfonikus Zenekar
1088 Budapest, Múzeum u. 11.
Tel./fax: 338-4085
e-mail: bcorch.mav@matavnet.hu
http://www.bco-mav.kozep.hu/

Miskolci Szimfonikus Zenekar
3025 Miskolc, Fábán u. 6/a.
Tel.: (46) 506-695, fax: (46) 351-497
www.mso.hu.missyo@elender.hu

Pécsi Szimfonikus Zenekar
7621 Pécs, Király u. 10.
Tel.: (72) 324-350, 242-793,
fax: 324-350/18, 242-793/18
e-mail: pecssymp@externet.hu

Szegedi Szimfonikus Zenekar
6721 Szeged, Festő u. 6.
Tel.: (62) 426-102
e-mail: szeged.symhonie@deltav.hu

**Szombathelyi
Szimfonikus Zenekar**
9700 Szombathely,
Thököly u. 14.
Tel.: (94) 314-472,
fax: (94) 316-808